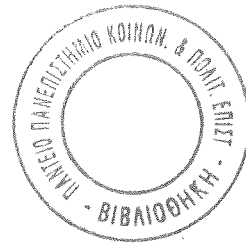

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ**

ΓΑΛΑΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ - Α.Μ. 0898 Μ8007

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

σελ.

<u>ΠΡΟΛΟΓΟΣ</u>	3
------------------------------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

<u>ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ</u>	6
---------------------------------------	---

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:</u> ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	7
---	---

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:</u> ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.....	13
---	----

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:</u> ΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΞΕ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ.....	19
--	----

<u>I. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΟΥ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ</u>	20
---	----

i. Επιπτώσεις στην παραγωγή.....	20
ii. Επιπτώσεις στην απασχόληση.....	21
iii. Ισοζύγιο πληρωμών και άμεσες ξένες επενδύσεις.....	21
iv. Επιπτώσεις στην παραγωγικότητα.....	22
v. Σχέση άμεσων ξένων επενδύσεων και εγχώριων επενδύσεων.....	23
vi. Άμεσες ξένες επενδύσεις και μεταφορά τεχνολογίας.....	24
vii. Κατάρτιση του τοπικού εργατικού δυναμικού.....	26
viii. Επιπτώσεις στη δομή της αγοράς.....	26

<u>II. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙ ΤΙΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ</u>	27
--	----

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

<u>Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ</u>	31
---	----

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:</u> ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....	32
--	----

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:</u> Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.....	38
---	----

I.ΑΛΒΑΝΙΑ.....	38
II.ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ.....	43
III.ΡΟΥΜΑΝΙΑ.....	48
IV.ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ.....	51
V.ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ.....	53
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	56
<u>ΕΠΙΛΟΓΟΣ</u>	71
<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ</u>	75
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	116

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι η διερεύνηση ενός θέματος που μόλις τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να προσελκύει το δημόσιο ενδιαφέρον στην Ελλάδα, την στιγμή που στον υπόλοιπο αναπτυσσόμενο κόσμο οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις έχουν εξελιχθεί σε ένα σημαντικό παράγοντα των οικονομικών εξελίξεων, εφάμιλλο του διεθνούς εμπορίου.

Για την Ελλάδα, οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις προς το εξωτερικό αποτελούν ένα νέο φαινόμενο, η εμφάνιση του οποίου συνδέεται άμεσα με το άνοιγμα των αγορών των Βαλκανίων, καθώς μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα δημιουργήθηκε σχεδόν εκ του μηδενός ένας σημαντικός αριθμός επενδυτικών σχεδίων στο εξωτερικό.

Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι πριν από το άνοιγμα αυτών των αγορών, υπήρχαν ελάχιστες επιχειρήσεις που είχαν επενδύσεις στο εξωτερικό, με την πλειονότητα αυτών να δραστηριοποιείται στην Μέση Ανατολή.

Από την στιγμή όμως που κατέρρευσαν τα κομμουνιστικά καθεστώτα στις βαλκανικές χώρες, το άνοιγμα των αγορών αυτών παρουσιάστηκε ως μια μεγάλη ευκαιρία για την ελληνική βιομηχανία που βρισκόταν σε τέλμα και η οικονομική διείσδυση των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια εξακολουθεί να απασχολεί οικονομικούς αναλυτές, πολιτικά κόμματα, υπουργούς, ΜΜΕ, λαμβάνοντας ως δεδομένη την θετική συμβολή αυτών των επενδύσεων στην ελληνική οικονομία.

Κανείς βεβαίως δεν μπορεί να αμφισβητήσει το αυτονόητο, ότι το άνοιγμα της αγοράς των Βαλκανίων ήταν και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να είναι μια σπουδαία ευκαιρία για την ελληνική οικονομία. Είναι όμως πολύ αυθαίρετο συμπέρασμα να συνεπάγεται αυτό το άνοιγμα των ελληνικών επιχειρήσεων και θετικές επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία. Θα πρέπει να εξεταστούν μια σειρά από παράμετροι που σχετίζονται με τις ΑΞΕ της Ελλάδας στα Βαλκάνια, όπως ο τύπος των επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων στα Βαλκάνια (μέγεθος, κλάδος δραστηριότητας, διάρθρωση παραγωγικής διαδικασίας), οι λόγοι για τους οποίους γίνονται οι επενδύσεις, το επενδυμένο κεφάλαιο, η γεωγραφική κατανομή των επενδύσεων και τότε θα είναι εφικτή η εξαγωγή ενός τεκμηριωμένου συμπεράσματος για τις επιρροές των ΑΞΕ στην ελληνική οικονομία.

Στην εργασία αυτή λαμβάνονται υπόψη όλα τα παραπάνω ερωτήματα σχετικά με τις ΑΞΕ της Ελλάδας στα Βαλκάνια και γίνεται προσπάθεια για την εξαγωγή ενός συμπεράσματος όσον αφορά την ωφελιμότητα αυτών των επενδύσεων για την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Για την καλύτερη κατανόηση του θέματος των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια, η εργασία έχει χωριστεί σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος (**ΜΕΡΟΣ Ι**) γίνεται μια γενική παρουσίαση της κατάστασης που επικρατεί σε παγκόσμια κλίμακα όσον αφορά τις ΑΞΕ και αναλύονται τα χαρακτηριστικά αυτών καθώς και οι επιπτώσεις που μπορεί να έχουν – θετικές ή αρνητικές – τόσο στην οικονομία της χώρας που διενεργεί τις ΑΞΕ όσο και στη χώρα υποδοχής. Το πρώτο μέρος λοιπόν χρησιμεύει σαν ένα θεωρητικό υπόβαθρο για την κατανόηση του όρου Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και των συνεπειών που αυτές συνεπάγονται για την παγκόσμια οικονομία.

Στο δεύτερο μέρος (**ΜΕΡΟΣ ΙΙ**), η προσοχή επικεντρώνεται στο θέμα της εργασίας, δηλαδή τις ΑΞΕ της Ελλάδας στα Βαλκάνια. Γίνεται λοιπόν παρουσίαση των επίσημων στοιχείων όσον αφορά την δραστηριότητα ελληνικών επιχειρήσεων στην περιοχή και με βάση τα στοιχεία αυτά και τα συμπεράσματα από το πρώτο μέρος, γίνεται προσπάθεια να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αν και κατά πόσο η δραστηριοποίηση επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων στις βαλκανικές χώρες είναι επωφελής για την ελληνική οικονομία και την ανταγωνιστικότητά της.

Τέλος στο παράρτημα, εκτός των άλλων, γίνεται αναλυτική παρουσίαση των διακρατικών συμφωνιών διεθνών επενδύσεων μεταξύ της Ελλάδας και των βαλκανικών χωρών, ενώ εξετάζονται και οι επιπτώσεις που είχε η κρίση στην Γιουγκοσλαβία στις εκροές ΑΞΕ από την Ελλάδα στα Βαλκάνια.

Το βασικότερο πρόβλημα που παρουσιάστηκε κατά την προετοιμασία της εργασίας ήταν η συλλογή των στοιχείων καθώς υπάρχουν σημαντικά κενά στην βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα των ελληνικών ΑΞΕ στα Βαλκάνια, ενώ και τα επίσημα στοιχεία που αφορούν τον αριθμό των επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων στην περιοχή, το μέγεθός τους και το συνολικό επενδυμένο κεφάλαιο είναι συνήθως υποτιμημένα, καθώς είναι πολλές οι επιχειρήσεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την Ελλάδα και λειτουργούν εν αγνοία των ελληνικών υπηρεσιών.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Αντιγόνη Λυμπεράκη, η οποία ως επιβλέπουσα καθηγήτρια με τις παρατηρήσεις και τις υποδείξεις της, βοήθησε σημαντικά τόσο στην συλλογή των στοιχείων όσο και στην διαμόρφωση της εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τον κύριο Λόη Λαμπριανίδη, καθηγητή Οικονομικής Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, που μου έδωσε την δυνατότητα να χρησιμοποιήσω άρθρα του σχετικά με το θέμα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ – 1.

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.

Από τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) απέκτησαν ένα σημαντικό ρόλο στη διεθνή οικονομία, οπότε και θεωρήθηκαν ως χαρακτηριστικό ενός νέου σταδίου του καπιταλισμού, ενώ από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου παρουσιάζεται μια αλματώδης αύξηση του όγκου τους. ①

Πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο λοιπόν, η χώρα με τον μεγαλύτερο όγκο ΑΞΕ, υπήρξε η Μεγάλη Βρετανία, ενώ από το τέλος του πολέμου και μετά, το ρόλο αυτό έχουν οι ΗΠΑ που υποσκέλισαν την Βρετανία. ②

Οι υπόλοιπες σημαντικές χώρες, όσον αφορά την εξαγωγή κεφαλαίων, δηλαδή η Γαλλία, η Ολλανδία, η Γερμανία και ο Καναδάς, τουλάχιστο μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70, ήταν κατά κύριο λόγο εισαγωγείς άμεσων επενδύσεων καθώς η αξία των άμεσων επενδύσεων προς το εξωτερικό υστερούσε σημαντικά σε σχέση με αυτή των άμεσων επενδύσεων από το εξωτερικό. Εξαίρεση στις παραπάνω χώρες αποτελούσε η Ιαπωνία η οποία είχε θεσπίσει νομικούς περιορισμούς όσον αφορά την εισροή άμεσων επενδύσεων από το εξωτερικό.

Απαραίτητη προϋπόθεση για να προχωρήσουμε παρακάτω, στην απεικόνιση της κατάστασης σήμερα όσον αφορά τις ΑΞΕ, είναι η αποσαφήνιση του όρου Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, έτσι ώστε να μην συγχέεται με το διεθνές εμπόριο και τις εξαγωγές¹ και να κατανοήσουμε καλύτερα τις επιπτώσεις τους στην οικονομία τόσο της χώρας που διενεργεί τις άμεσες επενδύσεις, όσο και αυτής που γίνεται δέκτης.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό μιας άμεσης ξένης επένδυσης² είναι η εξαγωγή επιχειρηματικών κεφαλαίων από μια χώρα σε μια άλλη, όχι όμως με τη μορφή του δανεισμού. Έχουμε λοιπόν μετακίνηση μη δανειακών κεφαλαίων ανάμεσα σε χώρες, τα οποία χρησιμεύουν για την ίδρυση θυγατρικών ή κοινών (joint venture) επιχειρήσεων, για εξαγορές και συγχωνεύσεις επιχειρήσεων κ.α. Οι επιχειρήσεις

¹ Η σχέση μεταξύ Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και διεθνούς εμπορίου και εξαγωγών αναλύεται στο Παράρτημα.

² Βλέπε "ΑΓΟΡΑ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ" Τόμος 3, Τεύχος 4, Άνοιξη 1998. "Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και ο αναπτυσσόμενος κόσμος", Δημήτρης Κυρκίλης.

αυτές είναι ιδιοκτησίας μιας συγκεκριμένης μητρικής, η οποία αποκαλείται πολυεθνική επιχείρηση (ΠΕ) και η οποία αναλαμβάνει να καθορίσει τους όρους και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιείται αυτή η μεταφορά πόρων (π.χ. μετοχικού κεφαλαίου, τεχνολογίας, τεχνογνωσίας διοίκησης και οργάνωσης κλπ.).

Για να χαρακτηριστεί μια επένδυση στο εξωτερικό ως άμεση επένδυση, είναι συνήθως απαραίτητο να έχει περιέλθει στην επιχείρηση που εξάγει τα κεφάλαια τουλάχιστον το 10% των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης που γίνεται δέκτης της επένδυσης, για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του έτους. Τέλος, πρέπει να σημειώσουμε ότι ένα σύνθημα φαινόμενο στις διεθνείς στατιστικές, είναι η καταγραφή των δανείων ανάμεσα στην μητρική και τις θυγατρικές της εταιρίες, ως άμεσες ξένες επενδύσεις.

Όπως αναφέρθηκε λοιπόν και παραπάνω, από το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα παρατηρείται μια έκρηξη όσον αφορά τις ροές άμεσων ξένων επενδύσεων κατά κύριο λόγο μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι σήμερα, οι βιομηχανικές χώρες (ΟΟΣΑ) συγκεντρώνουν περισσότερο από το 95% των εκροών άμεσων ξένων επενδύσεων και περίπου το 80% των εισροών. Οι αθροιστικές εκροές άμεσων επενδύσεων από τις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ (Πίνακας - 1)³ αυξήθηκαν από 70,6 τρις \$ τη δεκαετία 1961 - 70 (ΗΠΑ 66,3%, Ιαπωνία 2%) σε 302,3 τρις \$ τη δεκαετία 1971 - 80 (ΗΠΑ 44,4%, Ιαπωνία 6%) και σε 1003,1 τρις \$ τη δεκαετία 1981 - 90 (ΗΠΑ 17,3%, Ιαπωνία 18,5%).

Παρατηρούμε λοιπόν μια συνεχή αύξηση των εκροών και όπως φαίνεται και από το World Investment Report (WIR) του ΟΗΕ για το 1999, η αυξητική αυτή τάση συνεχίζεται και στη δεκαετία 1991 - 2000.

Προσπαθώντας να εξάγουμε κάποιο συμπέρασμα όσον αφορά τα μερίδια συμμετοχής των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας στις εκροές άμεσων ξένων επενδύσεων (Σχήμα - 1), παρατηρούμε το συνεχώς μειούμενο μερίδιο των ΗΠΑ που μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι όλο και περισσότερες χώρες πραγματοποιούν άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι άμεσες επενδύσεις των ΗΠΑ, σε απόλυτους αριθμούς, ήταν για τη δεκαετία 1961 - 70, 46,8 τρις \$ και για το 1981 - 90, 173,5 τρις \$. Δεν μειώθηκαν λοιπόν οι εκροές των ΗΠΑ, απλά, αυξήθηκε η συμμετοχή και άλλων χωρών. Από

³ Οι Πίνακες και τα Σχήματα παρατίθενται στο Παράρτημα.

την άλλη μεριά, η Ιαπωνία, αύξησε τις εκροές της και συνεπώς το μερίδιό της, από 1,4 τρις \$ την περίοδο 1961 – 70 σε 185,5 τρις \$ το 1981 – 90 (μεγαλύτερες εκροές από αυτές των ΗΠΑ).

Αν θέλαμε να δώσουμε μια εξήγηση σε αυτή την εντυπωσιακή αύξηση των εκροών της Ιαπωνίας σε άμεσες ξένες επενδύσεις, μάλλον θα πρέπει να την αποδώσουμε στο άνοιγμα της Ιαπωνίας προς την Ν.Α. Ασία.

Από την μεριά των εισροών άμεσων επενδύσεων στις χώρες – μέλη του ΟΟΣΑ (Πίνακας – 2), αυτές αυξήθηκαν από 42,1 τρις \$ τη δεκαετία 1961 – 70 (ΗΠΑ 14,9%, Γερμανία 15%, Μ. Βρετανία 10,2%), σε 188,2 τρις \$ τη δεκαετία 1971 – 80 (ΗΠΑ 30,4%, Γερμανία 7,4%, Μ. Βρετανία 21,6%) και σε 792,6 τρις \$ την περίοδο 1981 – 90 (ΗΠΑ 46,2%, Γερμανία 2,2%, Μ. Βρετανία 16,5%).

Στοιχεία
Γερμανίας
1961-70
1971-80
1981-90

Έχοντας τώρα στοιχεία τόσο για τις εκροές όσο και για τις εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στις χώρες – μέλη του ΟΟΣΑ, μπορούμε να κάνουμε μια σύγκριση των μεγεθών (Σχήμα 2).

Ο λόγος εισροές/εκροές άμεσων ξένων επενδύσεων για το σύνολο των χωρών μελών του ΟΟΣΑ αυξάνεται συνεχώς και από 59,6% την περίοδο 1961 – 70, έφτασε στο 79% το 1981 – 90. Από τα στοιχεία αυτά είναι ηλίου φαινότερο ότι οι αναπτυσσόμενες, μη μέλη του ΟΟΣΑ, χώρες διαδραματίζουν περιορισμένο ρόλο στο σκηνικό των διεθνών ροών άμεσων ξένων επενδύσεων. Παρόλο που η μέση ετήσια εισροή σε αυτές τις χώρες αυξάνεται συνεχώς από το 1970 και έπειτα, φτάνοντας ενδεικτικά την περίοδο 1990 – 93 τα 34,2 δις US\$, γίνεται κατανοητό ότι μιλάμε για μηδενικά ποσά μπροστά στα τρισεκατομμύρια \$ των χωρών του ΟΟΣΑ. Σήμερα, στον αναπτυσσόμενο κόσμο, ο σημαντικότερος αποδέκτης άμεσων ξένων επενδύσεων έχει αναδειχθεί η Κίνα.

Αξιοσημείωτο είναι πάντως ότι ο ρυθμός μεταβολής των εισροών ΑΞΕ για τις αναπτυσσόμενες χώρες, από το 1987 και έπειτα, είναι σταθερά υψηλότερος από εκείνον των αναπτυγμένων χωρών, με μόνη εξαίρεση το 1995. Έτσι, το μερίδιο των αναπτυσσόμενων χωρών στο παγκόσμιο σύνολο εισροών ΑΞΕ αυξήθηκε από 21% κατά μέσο ετήσιο όρο για την περίοδο 1988 – 92, σε 39% το 1994 και μειώθηκε το επόμενο έτος σε 32%. Ανάλογα εντυπωσιακή υπήρξε και η αύξηση στον τομέα των εκροών για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Από 6% του παγκόσμιου συνόλου των εκροών την περίοδο 1982 – 91 ανήλθε στο 15% το 1995.

-1994

Σημαντική είναι και η γεωγραφική κατανομή των εισροών ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες, η οποία παρουσιάζεται ασύμμετρη. Η περιοχή που παρουσιάζει τον μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης των εισροών ΑΞΕ στον αναπτυσσόμενο κόσμο, είναι η Νότια, Ανατολική και Νότιο – Ανατολική Ασία καθώς και η περιοχή του Ειρηνικού. Οι περιοχές αυτές λοιπόν παρουσιάζουν έναν σταθερά αυξανόμενο ποσοστό, όσον αφορά το συνολικό απόθεμα των εισροών ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι εισροές ΑΞΕ σε αυτές τις περιοχές, σύμφωνα με στοιχεία του 1995, αποτελούσαν το 52,4% του συνόλου (Πίνακας – 3).

Ο βασικότερος παράγοντας της ανόδου των ΑΞΕ στην Νότια, Ανατολική, Νοτιοανατολική και περιοχή Ειρηνικού, είναι η Κίνα, η οποία όντας μια χώρα με αξιόλογες ευκαιρίες για τους ξένους επενδυτές, δεδομένου ότι ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ είναι περίπου 10% και η οικονομία της παρουσιάζει μια συνεχή φιλελευθεροποίηση, κατάφερε μια σημαντική αύξηση των εισροών της σε ΑΞΕ (147% για την περίοδο 1983 – 1992). Άλλες χώρες της περιοχής που ελκύουν ΑΞΕ, είναι η Ινδονησία, η Μαλαισία, οι Φιλιππίνες, η Νότια Κορέα και το Χονγκ Κονγκ.

Η χώρες της Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής, με ποσοστό 32,6%, βρίσκονται στην δεύτερη θέση όσον αφορά τις εισροές ΑΞΕ από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι κυριότερες χώρες είναι η Βραζιλία, το Μεξικό, η Βενεζουέλα, η Χιλή και η Αργεντινή.

Τέλος, η Αφρική και η Δυτική Ασία, συγκεντρώνουν τα μικρότερα ποσοστά και φαίνεται να είναι οι λιγότερο ευνοημένες. Οι κυριότεροι λόγοι που οι χώρες των περιοχών αυτών έχουν μείνει πίσω στην κούρσα για αναζήτηση όλο και περισσότερων εισροών ΑΞΕ, είναι η έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού που θα στελεχώσει τις νεοσύστατες επιχειρήσεις, και το χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα κάτι που συνεπάγεται αδυναμία της αγοράς να απορροφήσει νέα προϊόντα, δηλαδή μικρές δυνατότητες κέρδους από τις επενδύουσες επιχειρήσεις.

Επιβεβαίωση των παραπάνω, είναι το γεγονός ότι οι δέκα μεγαλύτερες σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ αναπτυσσόμενες χώρες, συγκεντρώνουν την συντριπτική πλειοψηφία των εισροών ΑΞΕ. Η Κίνα, η Ινδονησία, η Σιγκαπούρη, η Ταϊλάνδη, η Μαλαισία, το Χονγκ Κονγκ, η Ταϊβάν, η Αργεντινή, το Μεξικό και η Κολομβία (μέσο ετήσιο ΑΕΠ 6610 δολάρια το 1993), συγκεντρώνανε το 1995 το 71,3% του

συνόλου των εισροών ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες. Από τα παραπάνω είναι φανερό η στενή σχέση μεταξύ ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας και ρυθμού εισροής ΑΞΕ. Οι ροές άμεσων επενδύσεων αυξάνουν στην διάρκεια ανοδικών φάσεων του οικονομικού κύκλου (π.χ 1983 – 1989) και μειώνονται στην διάρκεια των υφέσεων (1990 – 1993).

Σχετικοί με το θέμα είναι και οι Πίνακες 6 και 7 που απεικονίζουν την γεωγραφική κατανομή τόσο των εισροών όσο και των εκροών ΑΞΕ ανάλογα με την χώρα προέλευσης της επένδυσης, για διάφορες χρονικές περιόδους.

Λαμβάνοντας υπ' όψη όλα τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τις ΑΞΕ ως ένα προνόμιο κυρίως των αναπτυγμένων χωρών τόσο σε επίπεδο εκροών όσο και εισροών. Παρ' όλα αυτά και οι αναπτυσσόμενες χώρες παρουσίασαν αύξηση στις εισροές ΑΞΕ κατά την δεκαετία του '90 με πολλές και σημαντικές διαφοροποιήσεις κατά γεωγραφική περιοχή. Οι κυριότεροι λόγοι που παρουσιάζονται οι διαφοροποιήσεις ως προς τις εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στις παραπάνω χώρες, έχουν να κάνουν με το νομικό πλαίσιο κάθε χώρας και τα κίνητρα που παρέχει για την διενέργεια ΑΞΕ στο εσωτερικό της, την πολιτική σταθερότητα, το βιοτικό επίπεδο (δυνατότητα να απορροφηθούν νέα προϊόντα από την αγορά), το κόστος των εργατικών χεριών, την ειδίκευση του εργατικού δυναμικού, τις υποδομές κ.α.

Έτσι λοιπόν η Ασία, με εξαίρεση την Δυτική Ασία, και ιδιαίτερα η Κίνα συγκεντρώνουν την πλειοψηφία των εισροών ΑΞΕ στον αναπτυσσόμενο κόσμο, ενώ αντίθετα η Αφρική, όχι μόνο δεν έχει καταφέρει να αυξήσει τις εισροές της σε απόλυτα νούμερα, αλλά έχει μειωθεί το ποσοστό της στο σύνολο των εισροών ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό φυσικά συμβαίνει γιατί οι χώρες της Ανατολικής Ασίας στην πλειοψηφία τους παρουσιάζουν πολλά από τα πλεονεκτήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, σε αντίθεση με τις χώρες της Αφρικής που παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις. Οι χώρες της Ανατολικής Ασίας προσελκύουν δραστηριότητες σύγχρονης τεχνολογίας, ενώ στις υπόλοιπες χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου προσελκύονται δραστηριότητες έντασης εργασίας και συμβατής τεχνολογίας.

Τέλος, άξια αναφοράς είναι και η κατανομή στους τομείς παραγωγής των εισροών και εκροών ΑΞΕ για οκτώ αναπτυγμένες χώρες (Πίνακες 4, 5). Τα στοιχεία

των πινάκων είναι χρήσιμα για να παρατηρήσουμε τις διαφορές που εμφανίζονται ανάμεσα σε αυτές τις χώρες, όσον αφορά την κατεύθυνση των εισροών και των εκροών ΑΞΕ στους τρεις τομείς παραγωγής.

Όσον αφορά τις εισροές, το μεγαλύτερο ποσοστό των συνολικών εισροών ΑΞΕ, εμφανίζει η Μ. Βρετανία, ενώ το μικρότερο η Αυστρία. Χώρες όπως η Αυστρία, η Ιαπωνία και η Γερμανία, οι οποίες δεν είναι πλούσιες σε πρώτες ύλες, παρουσιάζουν πολύ χαμηλές εισροές ΑΞΕ στον συγκεκριμένο τομέα παραγωγής. Μοιραία λοιπόν, η κλίση των επιχειρήσεων των χωρών αυτών να επενδύσουν στο εξωτερικό σε πρωτογενή αγαθά, αναστέλλεται από αυτήν την έλλειψη πλεονεκτημάτων στον συγκεκριμένο τομέα. Αντίθετα, χώρες πλούσιες σε πρώτες ύλες, όπως η Αυστραλία (ορυχεία), η Νορβηγία και η Μ. Βρετανία (πετρελαιοειδή), έλκουν μεγάλες ποσότητες εισροών ΑΞΕ σε αυτές τις βιομηχανίες, ενώ και η παρουσία των επιχειρήσεών τους στο εξωτερικό είναι πολύ σημαντική⁴.

Γενικά
Χωρίς
ΑΞΕ

Επίσης, από τους πίνακες παρατηρούμε τον πολύ σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ο τριτογενής τομέας (κυρίως αυτός των υπηρεσιών), καθώς στις περισσότερες χώρες, αντιπροσωπεύει περίπου το μισό του συνολικού ύψους εισροών και εκροών ΑΞΕ.

Στις εισροές ΑΞΕ, το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζεται στον δευτερογενή τομέα της Ιαπωνίας (65,17% των συνολικών εισροών ΑΞΕ της χώρας) και το μικρότερο (μηδενικό) στον πρωτογενή τομέα της Αυστρίας και της Ιαπωνίας για λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Κλείνοντας, στις εκροές ΑΞΕ, ο τριτογενής τομέας της Ιαπωνίας εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό (66,99%) και το μικρότερο (μηδενικό), ο πρωτογενής της Αυστρίας.

⁴ Βλέπε σελ. 89 Rajneesh Narula "Multinational Investment and Economic Structure. Globalization and Competitiveness" Routledge 1996

ΚΕΦΑΛΑΙΟ – 2.

ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.

Σίγουρα θα αναρωτηθεί κανείς ποιοι είναι οι λόγοι που ωθούν μια επιχείρηση να επενδύσει σε μια ξένη χώρα. Για πιο λόγο μεταφέρει ένα τμήμα ή ολόκληρη την διαδικασία παραγωγής της έξω από τη χώρα προέλευσής της; Επίσης, γιατί παρατηρείται συχνά το φαινόμενο πολλές χώρες να επιδιώκουν την διενέργεια ΑΞΕ στα εδάφη τους μέσω διάφορων ελαφρύνσεων προς τις επενδύουσες επιχειρήσεις και άλλες να ωθούν τις επιχειρήσεις να επενδύσουν στο εξωτερικό χρησιμοποιώντας διάφορα κίνητρα;

} ερωτήματα
!

Στο κεφάλαιο αυτό λοιπόν γίνεται μια προσπάθεια να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα και να εξηγηθεί η συμπεριφορά των επιχειρήσεων που διενεργούν ΑΞΕ. Αρχικά αναλύονται οι μορφές⁵ που μπορεί να έχει μια ΑΞΕ και στη συνέχεια εξετάζονται τα κίνητρα που παρέχονται από μια χώρα για την διενέργεια ή προσέλκυση ΑΞΕ.

- Μια πρώτη μορφή ΑΞΕ, είναι αυτή που διενεργείται από μια επιχείρηση για να αποκτήσει πρόσβαση σε συγκεκριμένους συντελεστές παραγωγής που ανήκουν σε συγκεκριμένη επιχείρηση ή επιχειρήσεις στην χώρα – δέκτη της άμεσης ξένης επένδυσης. Για παράδειγμα, οι συντελεστές αυτοί μπορεί να έχουν την μορφή της τεχνογνωσίας, της προηγμένης τεχνολογίας, των καινοτομιών και πατέντων κ.α. Εάν αυτά τα είδη συντελεστών παραγωγής δεν είναι διαθέσιμα στην εγχώρια οικονομία και δεν είναι δυνατή και η μεταφορά τους και διάχυση σε αυτή, τότε η επιχείρηση είναι αναγκασμένη, εάν θέλει να εκμεταλλευτεί αυτούς τους συντελεστές, να επενδύσει στο εξωτερικό. Αυτό προϋποθέτει την εξαγορά ενός μεριδίου μιας επιχείρησης στην χώρα – δέκτη που έχει πρόσβαση σε αυτούς τους συντελεστές. Είναι πολύ συχνό το φαινόμενο να υπάρχει ένα consortium επιχειρήσεων με αντικείμενο την έρευνα και

⁵ Βλέπε σελ.21 Roger Strange “Trading Blocs, Trade Liberalization and Foreign Direct Investment”

ανάπτυξη (R & D) και τα αποτελέσματα να είναι διαθέσιμα μόνο στις επιχειρήσεις – μέλη.

- Ένας άλλος λόγος που οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε ΑΞΕ, είναι η προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν φτηνούς συντελεστές παραγωγής. Πολύ συχνά μάλιστα οι κυβερνήσεις κάποιων χωρών καταφεύγουν σε διάφορα τρικ ώστε να προσανατολίσουν τις ξένες επιχειρήσεις σε αυτή τη μορφή ΑΞΕ. Αυτό μπορεί να συμβαίνει για δύο λόγους: είτε η κυβέρνηση της χώρας – δέκτη ακολουθεί μια στρατηγική ανάπτυξης μέσω των εξαγωγών, οπότε παρέχει διάφορα κίνητρα επένδυσης στην ξένη επιχείρηση (παροχές, επιχορηγήσεις, φορολογικά προνόμια κ.α.), είτε η κυβέρνηση ακολουθεί την πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών και επιτρέπει στις ξένες εταιρείες να συμμετάσχουν στην εγχώρια οικονομία μόνο στην περίπτωση που χρησιμοποιούν τεχνικές παραγωγής και διοίκησης που δεν είναι διαθέσιμες στην εγχώρια παραγωγή. Αυτή η πρακτική (της υποκατάστασης των εισαγωγών μέσω της προσέλευσης ΑΞΕ) ακολουθήθηκε και ακολουθείται με μεγάλη επιτυχία από χώρες της Ν.Α. Ασίας όσον αφορά τα προϊόντα των οποίων η παραγωγή απαιτεί υψηλή τεχνολογία.
- Ένας τρίτος τύπος ΑΞΕ, προϋποθέτει αυξημένο και δυνατό διεθνή ανταγωνισμό ανάμεσα σε παρόμοια προϊόντα. Ο ανταγωνισμός αυτός είναι κατά κύριο λόγο αποτέλεσμα της αυξημένης εξειδίκευσης των μεγάλων επιχειρήσεων στον τομέα R&D. Στην περίπτωση αυτή λοιπόν είναι εξαιρετικά δύσκολο για κάποια επιχείρηση να αποκτήσει το απόλυτο πλεονέκτημα στην εγχώρια αγορά κάποιας άλλης και βρίσκουν διέξοδο στην αμοιβαία επένδυση, η κάθε μια στον χώρο - περιοχή ειδίκευσης της άλλης.
- Επίσης, οι επιχειρήσεις διενεργούν ΑΞΕ με απώτερο στόχο να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε καταναλωτές της αγοράς στην χώρα – δέκτη των ΑΞΕ. Οι επιχειρήσεις αυτές δεν είναι απαραίτητο να έχουν κάποιο συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των επιχειρήσεων της χώρας – δέκτη, αλλά απλά διενεργούν ΑΞΕ για να βρίσκονται πιο κοντά στους καταναλωτές καθώς πολύ συχνά το κόστος μεταφοράς κάποιων αγαθών

είναι πολύ μεγάλο ή τα προϊόντα αυτά χρίζουν άμεσων αλλαγών και επιδιορθώσεων.

- Η πέμπτη μορφή ΑΞΕ έχει να κάνει με τους υπερβολικούς δασμούς και ποσοτικούς περιορισμούς που επιβάλλονται από ορισμένες κυβερνήσεις σε προϊόντα τα οποία έρχονται από το εξωτερικό. Η πολιτική αυτή ακολουθείται συνήθως από κυβερνήσεις που ακολουθούν την εσωστρεφή διαδικασία ανάπτυξης, δηλαδή την εκβιομηχάνιση πίσω από ισχυρούς φραγμούς προστασίας της εγχώριας παραγωγής από τον ανταγωνισμό της διεθνούς αγοράς. Οι ξένες επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα να παρακάμψουν τα προστατευτικά μέτρα ιδρύοντας μια θυγατρική εταιρία κι έτσι θα έχουν πρόσβαση στην τοπική αγορά.
- Ο τελευταίος τύπος ΑΞΕ υιοθετείται από τις ξένες επιχειρήσεις με σκοπό όχι να παρακάμψουν τα προστατευτικά μέτρα, αλλά να ελαχιστοποιήσουν τις απειλές από αυτόν τον προστατευτισμό. Οι εγχώριες επιχειρήσεις, εξ' αιτίας του προστατευτισμού δεν έρχονται σε επαφή και δεν ανταγωνίζονται με ξένες επιχειρήσεις που έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα, απόρροια της προηγμένης τεχνογνωσίας που κατέχουν. Οι εγχώριες επιχειρήσεις λοιπόν, στα πρώτα στάδια ανάπτυξής των, λόγω λειτουργικών αδυναμιών και επειδή δεν μπορούν να εκμεταλλευθούν τις οικονομίες κλίμακας, δεν μπορούν να ανταγωνιστούν τις ξένες επιχειρήσεις και γι' αυτό προστατεύονται, μέχρις ότου αναπτυχθούν αρκετά και μπορούν να σταθούν στο διεθνή ανταγωνισμό. Οι ξένες επιχειρήσεις αυτό ακριβώς προσπαθούν να αποτρέψουν, έναν νέο ανταγωνιστή στο άμεσο μέλλον και είτε συνάπτουν στρατηγικές συμμαχίες ή εξαγοράζουν επιχειρήσεις στη χώρα που επιβάλλει προστατευτικά μέτρα.

Επιπτώσεις μέτρων απελευθέρωσης της αγοράς, στις ροές άμεσων ξένων επενδύσεων μέσα σε μια κοινή αγορά.

Με την Ευρωπαϊκή Ένωση να διαδραματίζει όλο και μεγαλύτερο ρόλο στη ζωή μας και τις αλλαγές που αυτή επιφέρει να τις βιώνουμε καθημερινά, είναι πολύ σημαντικό να εξετάσουμε τις συνέπειες που συνεπάγεται κάθε μέτρο απελευθέρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων μέσα σε μια κοινή αγορά, στις

ροές ΑΞΕ τόσο από χώρες έξω από το μπλοκ ολοκλήρωσης, όσο και από χώρες που ανήκουν σε αυτό (Πίνακας – 8). Όπως φαίνεται λοιπόν από τον Πίνακα – 8 , ένα μέτρο που θα αποβλέπει στην χαλάρωση των περιορισμών στην ιδιοκτησία των εγχώριων επιχειρήσεων και στις προϋποθέσεις συμμετοχής στην διοίκηση αυτών, θα έχει θετικές επιπτώσεις στις ροές ΑΞΕ τόσο από επιχειρήσεις των χωρών της Ένωσης όσο και από επιχειρήσεις τρίτων χωρών.

Επίσης, η απελευθέρωση της μετακίνησης του εργατικού δυναμικού, έχει μικρές επιρροές για κάθε τύπο ροής ΑΞΕ, εκτός ίσως για τις ΑΞΕ που λαμβάνουν χώρα μέσα στο μπλοκ με κίνητρο την πρόσβαση σε νέους καταναλωτές και όπου το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησης έγκειται στην εξειδίκευση του εργατικού της δυναμικού.

Περισσότερο σημαντική για τις ροές ΑΞΕ με προέλευση και προορισμό μέσα στο μπλοκ, θα είναι η απελευθέρωση της μετακίνησης κεφαλαίων μέσα στην Ένωση. Όσο για τις ροές ΑΞΕ που προέρχονται από τρίτες χώρες, η απελευθέρωση αυτή δεν θα έχει σημαντικές επιρροές, παρά μόνο σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να διευκολύνει την δημιουργία κοινών κεφαλαίων (joint ventures) με τοπικές επιχειρήσεις.

Τέλος, είναι άξιες αναφοράς οι επιρροές που θα έχει η μείωση των περιορισμών όσον αφορά το εσωτερικό (μέσα στο μπλοκ) εμπόριο. Το μέτρο αυτό δεν θα επηρεάσει σημαντικά τις ροές ΑΞΕ που έχουν ως σκοπό την πρόσβαση σε συγκεκριμένους συντελεστές παραγωγής (know how), καθώς το κίνητρο για την διενέργεια αυτών των ΑΞΕ δεν είναι το εμπόριο.

Από την άλλη, οι ΑΞΕ που λαμβάνουν χώρα μεταξύ των χωρών του μπλοκ και έχουν ως σκοπό την πρόσβαση σε φθηνότερους συντελεστές παραγωγής, θα αυξηθούν καθώς οι επιχειρήσεις των χωρών αυτών θα προσαρμόσουν ανάλογα τις παραγωγικές τους δραστηριότητες. Αύξηση όμως θα προκληθεί και στις ροές ΑΞΕ από τρίτες χώρες, καθώς πολλές ξένες επιχειρήσεις θα επιδιώξουν να παράγουν σε τοποθεσίες με φθηνούς συντελεστές παραγωγής μέσα στο μπλοκ και έπειτα να εξάγουν τα προϊόντα τους σε αγορές υψηλότερου κόστους.

Οι ΑΞΕ με απώτερο σκοπό την πρόσβαση σε προϊόντα, θα αυξηθούν επίσης γιατί θα επεκταθεί η αγορά για τις επιχειρήσεις κοινών κεφαλαίων. Αντίθετα δεν θα

επηρεαστούν σημαντικά οι ΑΞΕ που αποβλέπουν σε νέους καταναλωτές καθώς, εξ ορισμού, το διεθνές εμπόριο είναι ανέφικτο.

Αναφορικά, τέλος, με τις δύο τελευταίες μορφές ΑΞΕ, η μείωση των περιορισμών στο εσωτερικό του μπλοκ εμπορίου, θα έχει θετικές επιπτώσεις για τις ροές ΑΞΕ που προέρχονται από επιχειρήσεις τρίτων χωρών. Αυτό είναι αυτονόητο καθώς μετά την μείωση ή και την εξάλειψη των περιορισμών, θα είναι πιο εύκολο για επιχειρήσεις τρίτων χωρών να επενδύσουν σε αγορές οι οποίες μέχρι πρότινος ήταν προστατευόμενες.

Αναλύσαμε λοιπόν τους λόγους που ωθούν τις επιχειρήσεις να κάνουν άμεσες ξένες επενδύσεις καθώς και τις επιρροές που δέχονται οι ροές ΑΞΕ από τα μέτρα απελευθέρωσης της αγοράς. Αμέσως ανακύπτει το ερώτημα εάν υπάρχει κάποια γενικότερη θεωρία που να διέπει την συμπεριφορά των επιχειρήσεων και να δίνει λογική εξήγηση στο φαινόμενο των ΑΞΕ. Το αποτέλεσμα αυτής της αναζήτησης από πολλούς ειδικούς είχε σαν αποτέλεσμα την διατύπωση δύο εναλλακτικών και στενά συνδεδεμένων θεωριών. Την θεωρία της εσωτερικεύσης (internalization theory) των Buckley και Casson και την εκλεκτική θεωρία (eclectic theory) του Dunning⁶.

Σύμφωνα με την πρώτη θεωρία, οι επιχειρήσεις προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους σε ένα κόσμο που χαρακτηρίζεται από ατελής αγορές. Οι Buckley και Casson υποστηρίζουν ότι πολλές αγορές για κάποια συγκεκριμένα ενδιάμεσα προϊόντα, όπως το μάνατζμεντ, η τεχνογνωσία, το ανθρώπινο κεφάλαιο κ.α. είναι ατελής και γι' αυτό η σύνδεση μεταξύ κάποιων αλληλεξαρτούμενων δραστηριοτήτων διαμέσου αυτών των αγορών, εμπεριέχει υψηλά συναλλακτικά κόστη και χρονοβόρες διαδικασίες.

...Συνεπώς, οι επιχειρήσεις στην προσπάθειά τους να αποφύγουν τέτοια κόστη από τις εξωτερικές ατελής αγορές, αντικαθιστούν αυτές με δικές τους εσωτερικές αγορές για συγκεκριμένα προϊόντα. Η διαδικασία αυτή λοιπόν κατά την οποία οι επιχειρήσεις εσωτερικεύουν αγορές, οδηγεί στη διενέργεια άμεσων ξένων επενδύσεων.

Τα πλεονεκτήματα φυσικά είναι πολλά, όπως αποφυγή κυβερνητικών παρεμβάσεων, ελαχιστοποίηση καθυστερήσεων, πλήρης αξιοποίηση της αγοράς

⁶ Βλέπε σελ.250 John H. Dunning "The globalization of business"

μέσω των τιμών κ.α. υπάρχουν όμως και τα κόστη, όπως τα επικοινωνιακά και διοικητικά κόστη. Η διαδικασία εσωτερίκευσης λοιπόν θα πρέπει να συνεχίζεται μέχρι το σημείο όπου τα οριακά οφέλη ισούνται με τα οριακά κόστη. Η συνέχιση της διαδικασίας από εκείνο το σημείο και έπειτα είναι επιβαρυντική για την επιχείρηση.

Στις βασικές παραδοχές της παραπάνω θεωρίας στηρίχθηκε και ο Dunning, και ανέπτυξε την εκλεκτική θεωρία. Σύμφωνα με αυτήν, μια επιχείρηση θα προχωρήσει σε άμεσες ξένες επενδύσεις σε περίπτωση που ικανοποιούνται οι παρακάτω προϋποθέσεις:

- Η επιχείρηση κατέχει συγκεκριμένα πλεονεκτήματα απέναντι σε επιχειρήσεις άλλων χωρών όσον αφορά την ιδιοκτησία (αποκλειστικά δικαιώματα, ευρεσιτεχνίες).
- Είναι πιο ωφέλιμο για την επιχείρηση να καρπωθεί αυτά τα πλεονεκτήματα, παρά να τα πουλήσει ή νοικιάσει σε ξένες επιχειρήσεις.
- Τέλος, σύμφωνα με τον Dunning, υποθέτοντας ότι ικανοποιούνται οι δύο πρώτες προϋποθέσεις, θα πρέπει να είναι επωφελές για την επιχείρηση να χρησιμοποιήσει αυτά τα πλεονεκτήματα σε συνάρτηση με έναν τουλάχιστο συντελεστή παραγωγής από το εξωτερικό (π.χ εργατικό δυναμικό), ειδάλλως οι αγορές του εξωτερικού θα μπορούν να εξυπηρετηθούν από την εγχώρια αγορά μέσω της εγχώριας παραγωγής.

Σύμφωνα λοιπόν με την εκλεκτική θεωρία, όλες οι μορφές ΑΞΕ μπορούν να ερμηνευθούν, εξετάζοντας τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έλαβαν χώρα, ενώ τα ιδιοκτησιακά ή τοπικά πλεονεκτήματα των επιχειρήσεων μπορεί να αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ – 3.

ΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΞΕ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ.

Η διενέργεια ΑΞΕ από τις επιχειρήσεις έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, τόσο για την οικονομία της χώρας που ανήκει η επιχείρηση, όσο και για την οικονομία της χώρας που δέχεται τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Τα οφέλη και τα κόστη των ΑΞΕ λοιπόν αφορούν και τα δύο μέρη, την επενδύουσα χώρα και αυτήν που δέχεται την επένδυση, αλλά δεν μπορεί να χαρακτηρίσει κάποιος την σχέση αυτή ως μια σχέση μηδενικού αθροίσματος, καθώς ότι είναι όφελος για τη μια χώρα δεν συνεπάγεται υποχρεωτικά κόστος για την άλλη.

Η παραπάνω παραδοχή βρίσκει και πρακτική εφαρμογή γιατί εάν μια από τις δύο χώρες έκρινε ότι είναι ασύμφορο για αυτήν είτε να κάνει ή να απορροφήσει ΑΞΕ (τα οφέλη μικρότερα από το κόστος ευκαιρίας), τότε θα υιοθετούσε ένα νομικό πλαίσιο που θα καθιστούσε αδύνατες τέτοιου είδους συναλλαγές. Μια τόσο μεγάλη συναλλαγή συντελεστών παραγωγής, όμως , είναι σίγουρο ότι έχει επιπτώσεις στις οικονομίες και των δύο χωρών. Οι διαφορές όμως που υπάρχουν από χώρα σε χώρα και αφορούν τις κυβερνητικές πολιτικές, την νομοθεσία, τους θεσμούς κ.α καθιστούν την ποσοτικοποίηση των ωφελειών και του κόστους δύσκολη.

Οι επιπτώσεις λοιπόν των ΑΞΕ μπορούν να διαχωριστούν σε οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές. Σχετικά με τις πολιτικές επιπτώσεις, το ζήτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσο οι μεγάλες ροές ΑΞΕ που διακινούνται χρησιμοποιούνται ως μέσο καταπάτησης της εθνικής κυριαρχίας. Έχουν εκφρασθεί φόβοι από βιομηχανοποιημένες χώρες οι οποίες είναι δέκτες ΑΞΕ (Καναδάς, Αυστραλία), ότι οι υπερβολικά μεγάλες εισροές ξένων κεφαλαίων , μπορεί να οδηγήσει στην υποβάθμιση της εθνικής ανεξαρτησίας, καθώς το μέγεθος των πολυεθνικών επιχειρήσεων κατά κάποιο τρόπο τις τοποθετεί πάνω από το νόμο.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις έχουν να κάνουν με την δημιουργία μιας ομάδας εγκλωβισμένων ανθρώπων στην χώρα δέκτη των ΑΞΕ και της ξένης ελίτ. Η κατάσταση αυτή θα έχει σίγουρα αντίκτυπο στους ντόπιους κατοίκους αλλά αναμένεται να παρουσιασθεί σε μόνο σε περιπτώσεις όταν υπάρχει μεγάλη διαφορά

στο οικονομικό και κοινωνικό υπόβαθρο ανάμεσα στις δύο χώρες. Άρα γίνεται αντιληπτό ότι αυτές οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις προκαλούνται από τις διαφορές ανάμεσα στις δύο χώρες και όχι από το γεγονός ότι οι επενδύσεις προέρχονται από το εξωτερικό.

Τέλος, όσον αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις που μας ενδιαφέρουν και άμεσα, θα πρέπει να τις εξετάσουμε τόσο από την σκοπιά της χώρας που προβαίνει σε άμεσες ξένες επενδύσεις, όσο και αυτής που προορίζονται.

Ξεκινώντας λοιπόν από την χώρα δέκτη των ΑΞΕ (Μέρος Ι), αναφέρουμε επιγραμματικά ότι οι εισροές ΑΞΕ μπορεί να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά την παραγωγή της χώρας, την απασχόληση, το ισοζύγιο πληρωμών, την παραγωγικότητα, τις εγχώριες επενδύσεις, την τεχνολογία της χώρας, την κατάρτιση του εργατικού δυναμικού και την δομή της αγοράς. Αμέσως ακολουθεί μια εκτενής ανάλυση αυτών των επιπτώσεων.

Ι. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΟΥ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ⁷.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ.

Οι επιπτώσεις των εισροών ΑΞΕ στην εγχώρια παραγωγή, είναι πολύ σημαντικές πόσο μάλλον από τη στιγμή που έχουν άμεση απήχηση στην ανάπτυξη της χώρας. Ατή η παραδοχή έχει μεγαλύτερη εφαρμογή στην περίπτωση των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών όπου οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων χρησιμοποιούνται ως μέσο επίτευξης οικονομικής ανάπτυξης (υποκατάσταση των εισαγωγών).

Κατά πόσο οι ΑΞΕ θα έχουν θετικές επιπτώσεις στην εγχώρια παραγωγή εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Στην περίπτωση που μέσω των εισροών ΑΞΕ απορροφούνται συντελεστές παραγωγής που διαφορετικά θα μένανε σε αχρησία, τότε θα υπάρξει αύξηση στην παραγωγή της χώρας. Ακόμη, μπορεί μέσω των ΑΞΕ να γίνει καλύτερη χρήση των συντελεστών παραγωγής χρησιμοποιώντας τους σε πιο παραγωγικούς τομείς ή αυξάνοντας την παραγωγικότητά τους και έτσι να έχουμε αύξηση του εγχώριου προϊόντος.

⁷ Οι επιπτώσεις των ΑΞΕ στην οικονομία της χώρας που γίνονται οι επενδύσεις αναλύονται από τον Γεώργιο Πετρόχηλο στο "Foreign Direct Investment and the development process. The case of Greece" Avebury 1989.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.

Για να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε τις επιπτώσεις που έχουν οι εισροές ΑΞΕ στην απασχόληση της χώρας, είναι πολύ σημαντικό να προσδιορίσουμε το κόστος ευκαιρίας των εισροών ΑΞΕ, δηλαδή τι θα είχε συμβεί στην απασχόληση της χώρας εάν δεν υπήρχαν αυτές οι εισροές.⁸

Απ' ότι έχει παρατηρηθεί πάντως από σε πολλές χώρες (κυρίως τις λιγότερο αναπτυγμένες) με μεγάλες εισροές ξένων επενδύσεων, οι πιθανότητες τέτοιου είδους επενδύσεις από το εξωτερικό να συνεισφέρουν στην μείωση της ανεργίας στην χώρα, είναι σχετικά μικρές.

Αυτή η διαπίστωση, σύμφωνα με τον Βαϊτσο, έχει μια πολύ απλή εξήγηση. Οι νέες επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε μια χώρα μέσω των ΑΞΕ, έχουν συνήθως πιο αναπτυγμένη τεχνολογία από αυτή των τοπικών επιχειρήσεων, ενώ η παραγωγή τους είναι εντάσεως κεφαλαίου. Αυτό με λίγα λόγια σημαίνει ότι δεν δημιουργούνται πολλές νέες θέσεις εργασίας, αλλά και αυτές που δημιουργούνται στην πλειοψηφία τους απαιτούν αρκετά εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, την στιγμή που στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες υπάρχουν σε αφθονία φθηνά εργατικά με περιορισμένες δεξιότητες.

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.

Η σχέση μεταξύ άμεσων ξένων επενδύσεων και ισοζυγίου πληρωμών είναι από τις πιο σημαντικές και αυτό γιατί η επιτυχία όσο το δυνατόν μεγαλύτερης ισορροπίας του ισοζυγίου αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την επίτευξη άλλων σημαντικών στόχων της οικονομίας, όπως πλήρη απασχόληση, μεγαλύτερος ρυθμός ανάπτυξης κ.α.

Ειδικότερα μπορούμε να πούμε ότι η ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών αποτελεί έναν μεγαλύτερο βραχνά για τις αναπτυσσόμενες χώρες όπου τα κεφάλαια από το εξωτερικό είναι περιορισμένα σε σχέση με τις αναπτυγμένες χώρες. Έτσι λοιπόν οποιαδήποτε διαφοροποίηση στο ισοζύγιο πληρωμών (θετική ή αρνητική)

⁸ Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η διαφορεική μεταβολή της απασχόλησης τόσο στην περίπτωση της χώρας που κάνει τις επενδύσεις όσο και αυτή που γίνεται δέκτης. Πολλές φορές κάποιες θέσεις εργασίας θα είχαν δημιουργηθεί ή χαθεί ανεξάρτητα από τις εισροές ή εκροές ΑΞΕ.

που προέρχεται από τις εισροές ΑΞΕ, είναι πολύ σημαντική όσον αφορά την επίτευξη σημαντικών στόχων της οικονομίας της χώρας.

Οι επιπτώσεις των ΑΞΕ στο ισοζύγιο πληρωμών έχουν δύο μορφές. Μια άπαξ και δια παντός επίπτωση και μια συνεχιζόμενη η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι η θυγατρική εταιρία βρίσκεται υπό ξένη ιδιοκτησία και μανάτζμεντ.

Η πρώτη μορφή εμπεριέχει βελτίωση του λογαριασμού κεφάλαιο στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, ίση με το ύψος της ξένης επένδυσης μείον το εισαγόμενο πραγματικό κεφάλαιο. Η αύξηση του αποθέματος κεφαλαίου της χώρας συνεπάγεται μια αύξηση στη ροή του εγχώριου προϊόντος η οποία επηρεάζει το ισοζύγιο πληρωμών άμεσα και έμμεσα.

Τα άμεσα αποτελέσματα στο ισοζύγιο πληρωμών είναι οι διάφορες απαλλαγές προς την χώρα που δέχεται τις επενδύσεις όπως οι αμοιβές για τα πνευματικά δικαιώματα και το μανάτζμεντ, οι επιρροές από την υποκατάσταση των εισαγωγών, την προώθηση των εξαγωγών κ.α.

Έμμεσα, το ισοζύγιο πληρωμών επηρεάζεται μέσω των αλλαγών που προκαλούνται στις εγχώριες αμοιβές συντελεστών από την αύξηση του εγχώριου προϊόντος. Με δεδομένη την κλίση της χώρας για εισαγωγές, η αύξηση των εγχώριων εισοδημάτων αλληλεπιδρά θετικά με τις εισαγωγές και προκαλεί αύξηση αυτών επηρεάζοντας το ισοζύγιο πληρωμών.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, οι θυγατρικές επιχειρήσεις που λειτουργούν σε μια ξένη χώρα, συνήθως χαρακτηρίζονται από καλύτερη τεχνολογία σε σχέση με τις εγχώριες επιχειρήσεις. Το γεγονός αυτό από μόνο του μπορεί να σημαίνει υψηλότερη παραγωγικότητα για τις ξένες επιχειρήσεις, αλλά πολλά εξαρτώνται και από το μέγεθος της αγοράς για την οποία προορίζεται το προϊόν της θυγατρικής. Στην περίπτωση που οι εισροές ΑΞΕ προωθούν τις εξαγωγές, τα προϊόντα των θυγατρικών προορίζονται για τις μεγάλες αγορές του εξωτερικού κι έτσι είναι εφικτή η υιοθέτηση πολιτικών από τις μητρικές επιχειρήσεις που θα έχουν ως σκοπό την αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας. Στην περίπτωση αυτή η αύξηση της παραγωγικότητας είναι εφικτή.

Από την άλλη μεριά, όταν η επένδυση από το εξωτερικό έχει το χαρακτήρα της υποκατάστασης των εισαγωγών, το μέγεθος της εγχώριας αγοράς, κυρίως στην περίπτωση των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, θα είναι σχετικά μικρό για την χωροθέτηση τέτοιου μεγέθους εγκαταστάσεων που θα εκμεταλλεύονται τις οικονομίες κλίμακας στο έπακρο. Παρ' όλ' αυτά, οι θυγατρικές επιχειρήσεις μπορούν να επιτύχουν ένα αξιοσημείωτο επίπεδο παραγωγικότητας.

Όπως και να έχει πάντως, είναι δύσκολη η σύγκριση των ξένων επιχειρήσεων με τις εγχώριες όσον αφορά την παραγωγικότητα και αυτό γιατί μπορεί να υπάρχουν διαφορές στην παρασκευή του ίδιου προϊόντος. Το πρόβλημα της αξιολόγησης των επιπτώσεων των ΑΞΕ στην παραγωγικότητα, γίνεται μεγαλύτερο σε χώρες όπου δεν υπάρχει πληθώρα σχετικών στοιχείων.

ΣΧΕΣΗ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ⁹.

Πολύ σημαντική είναι η σχέση των ΑΞΕ με τις εγχώριες επενδύσεις, όπου ξεχωρίζουμε τρεις πιθανές περιπτώσεις. Στην πρώτη περίπτωση, οι εισροές ΑΞΕ υπερτερούν (crowding out) των εγχώριων επενδύσεων, δηλαδή μια αύξηση των εισροών ΑΞΕ κατά μια χρηματική μονάδα (δολάριο), θα οδηγήσει σε αύξηση των εγχώριων επενδύσεων μικρότερη της μιας χρηματικής μονάδας (δολάριο). Σε μια ακραία μορφή, ένα δολάριο ξένων επενδύσεων μπορεί να εκταμιεύσει περισσότερο από ένα δολάριο των εγχώριων επενδύσεων, μειώνοντας έτσι την συνολική επένδυση.

Από την άλλη πλευρά, έχουμε την περίπτωση όπου η συνολική επένδυση στο εσωτερικό της χώρας αυξάνεται σε μεγαλύτερο ρυθμό από ότι η επένδυση από το εξωτερικό (crowding in).

Σε μια μέση κατάσταση, κάθε αύξηση των εισροών ΑΞΕ συνοδεύεται από μια ισόποση αύξηση των εγχώριων επενδύσεων. Αναλυτικότερα, ένα σύννηθες φαινόμενο "crowding out" παρατηρείται στην περίπτωση όπου στο εσωτερικό της χώρας δεν υπάρχει μεγάλο απόθεμα κεφαλαίων και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις χρηματοδοτούν την επένδυσή τους με δανεισμό από την χώρα. Λόγω της

⁹ Στον Πίνακα – 9 αναφέρονται χώρες από όλες τις ηπείρους στις οποίες οι εισροές ΑΞΕ είχαν διαφορετικές επιπτώσεις όσον αφορά τις εγχώριες επενδύσεις.

σπανιότητας των κεφαλαίων, η ενέργεια αυτή των πολυεθνικών προκαλεί μια αύξηση στις εγχώριες τιμές των επιτοκίων.

Επίσης όταν οι επιχειρήσεις προέρχονται από τον ίδιο κλάδο, παρατηρείται το φαινόμενο η εγχώρια επιχείρηση να αναβάλλει το επενδυτικό της σχέδιο για να αποφύγει τον ανταγωνισμό με μια πιο αποτελεσματική και παραγωγική ξένη επιχείρηση. Στην περίπτωση αυτή, η επίδραση στο ύψος των εγχώριων επενδύσεων θα εξαρτηθεί από τον δρόμο που θα ακολουθήσουν τα αδιάθετα κεφάλαια. Εάν χρησιμοποιηθούν σε άλλες δραστηριότητες όπου οι εγχώριες επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, δεν θα υπάρξει συρρίκνωση των εγχώριων επενδύσεων. Τέλος πολλές φορές οι εισροές ΑΞΕ αναγκάζουν τους εγχώριους ανταγωνιστές να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους κι έτσι αυξάνονται οι επενδύσεις τους και η αποδοτικότητά τους.

Το φαινόμενο “crowding in” λαμβάνει χώρα όταν οι επενδύσεις από το εξωτερικό, προκαλούν νέες επενδύσεις από επιχειρήσεις του εσωτερικού. Πολύ σημαντικές όμως για την εμφάνιση του παραπάνω φαινομένου, είναι οι διασυνδέσεις με τοπικές επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν κατά την εγκατάσταση ξένων επιχειρήσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, η ανάπτυξη των ανάδοχων τοπικών επιχειρήσεων δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την σύνδεση αυτή με τις ξένες επιχειρήσεις, που συνεπάγεται μακροχρόνια σταθερές αγορές και πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες. Μπορεί βέβαια, πριν από την αύξηση των εγχώριων επενδύσεων να είχαμε μείωση αυτών καθώς οι ξένες επιχειρήσεις αποδεκάτιζαν τους άμεσους εγχώριους ανταγωνιστές. Τότε, το αποτέλεσμα πάνω στις εγχώριες επενδύσεις θα εξαρτηθεί από την δυναμική των δύο αυτών επιρροών.

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ.

Είναι γενικότερα αποδεκτό ότι η ύπαρξη προηγμένης τεχνολογίας στη διαδικασία παραγωγής μιας χώρας, ως καρπός των κονδυλίων που διατίθενται σε προγράμματα Έρευνας και Ανάπτυξης (R & D), αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα στην προσπάθεια επίτευξης υψηλών ρυθμών ανάπτυξης, απόκτησης διεθνούς ανταγωνιστικότητας και αποδοτικότητας του εμπορίου.

Επίσης, είναι σύνηθες φαινόμενο, οι ξένες επιχειρήσεις να έχουν ανώτερη τεχνολογία από ότι οι επιχειρήσεις της χώρας όπου γίνεται η επένδυση. Στην

περίπτωση λοιπόν των ΑΞΕ μπορεί να έχουμε μεταφορά τεχνολογίας από μια πιο προηγμένη τεχνολογικά χώρα προς μια λιγότερο αναπτυγμένη στο συγκεκριμένο τομέα¹⁰. Αυτή η διαφοροποίηση στο επίπεδο τεχνολογίας μιας χώρας, έχει κατά κύριο λόγο τη μορφή της τεχνογνωσίας, η οποία περιλαμβάνει νέες δεξιότητες και πληροφορίες που ανήκουν σε συγκεκριμένα άτομα, καθώς και επιστημονικά συγγράμματα και προγράμματα δράσης των οποίων το περιεχόμενο δεν είναι προσιτό σε όλους.

Μια χώρα λοιπόν αναμένει να έχει πολλά οφέλη από την μεταφορά τεχνολογίας από μια προηγμένη χώρα μέσω των πολυεθνικών επιχειρήσεων, γι' αυτό και προσφεύγει σε διάφορα μέτρα πολιτικής προσέγγισης ΑΞΕ. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση όμως, καμιά χώρα δεν μπορεί να είναι απολύτως βέβαιη ότι θα ωφεληθεί από αυτή τη μεταφορά τεχνολογίας καθώς θα πρέπει να υπάρχουν και κάποιες απαραίτητες υποδομές στις εγχώριες επιχειρήσεις που θα τις καταστήσουν ικανές να απορροφήσουν και να αφομοιώσουν τις νέες διαδικασίες παραγωγής.

Το σημαντικότερο πρόβλημα όμως που προκύπτει είναι το γεγονός ότι η τεχνολογία που αναπτύσσεται από τις προηγμένες χώρες μέσα από την έρευνα και την ανάπτυξη, έχει επικεντρωθεί σε διαφορετικούς παραμέτρους από αυτές που χαρακτηρίζουν τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Για να γίνουμε πιο σαφείς, στις αναπτυγμένες χώρες, ο συντελεστή παραγωγής που βρίσκεται σε σχετική σπανιότητα είναι η εργασία, ενώ το κεφάλαιο βρίσκεται σε αφθονία. Έτσι λοιπόν, από τα προγράμματα Έρευνας και Ανάπτυξης δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην επινόηση τεχνικών παραγωγής εντάσεως κεφαλαίου.

Η απορρόφηση, λοιπόν, αυτής της τεχνολογίας από μια αναπτυσσόμενη χώρα μέσω των ΑΞΕ, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την οικονομία της χώρας. Αυτό γιατί τα χαρακτηριστικά της οικονομίας της αναπτυσσόμενης χώρας είναι συνήθως διαφορετικά. Ο συντελεστής εργασία βρίσκεται σε αφθονία ενώ το κεφάλαιο είναι συνήθως δυσεύρετο. Έτσι λοιπόν, η υιοθέτηση τεχνολογιών που έχουν αναπτυχθεί σε αναπτυγμένες χώρες, μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την εκτόπιση της εργασίας. Στην περίπτωση μάλιστα που δεν δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας ώστε να απασχοληθούν όσοι υπήρξαν “

¹⁰ Η Αυστραλία είναι μια χώρα στην οποία παρατηρήθηκε μεταφορά τεχνολογίας μέσω των εισροών ΑΞΕ. Η περίπτωση αυτή αναλύεται στο “Multinationals from Small Countries”, Tamir Agmon & Charles P. Kindleberger. Σελ. 100, MIT Press 1977

θύματα ” των νέων τεχνολογιών, αναπόφευκτα θα δημιουργηθεί πρόβλημα στην απασχόληση.

Είναι εξαιρετικά σημαντική λοιπόν η επιλογή εκείνης της τεχνολογίας που θα προσαρμόζεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της οικονομίας. Θα πρέπει δηλαδή να λαμβάνονται υπ’ όψη όλοι οι παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομία όπως η αφθονία κεφαλαίου και εργασίας, τα ειδικευμένα εργατικά χέρια, ο φυσικός πλούτος της χώρας κ.α.

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ.

Άμεσα συνυφασμένο με το θέμα της μεταφοράς της τεχνολογίας είναι και η κατάρτιση του εργατικού δυναμικού της περιοχής όπου εγκαθίσταται μια ξένη επιχείρηση. Είναι πολύ σημαντική λοιπόν η κατάρτιση του τοπικού εργατικού δυναμικού έτσι ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις των νέων τεχνολογιών και να έχουμε αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού και να είναι κερδοφόρα η επένδυση.

Αμέσως κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι θα ήταν πιο εύκολο για τις επιχειρήσεις να απασχολήσουν προσωπικό άρτια καταρτισμένο από το εξωτερικό, από την αρχή της λειτουργίας της. Αυτό όμως η άποψη έχει και τον αντίλογο καθώς από την στιγμή που θα καταρτισθούν οι ντόπιοι εργάτες, κοστίζουν λιγότερο στην επιχείρηση από αυτούς του εξωτερικού. Έγκειται λοιπόν στην διακριτική αντίληψη κάθε επιχείρησης να σταθμίσει και τις δύο εκδοχές και να ακολουθήσει αυτήν που θα είναι πιο προσοδοφόρα γι’ αυτήν.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ.

Κλείνοντας την αναφορά μας στις επιπτώσεις, θετικές ή αρνητικές, που έχουν οι ΑΞΕ στην οικονομία της χώρας που γίνεται δέκτης των επενδύσεων, θα εξετάσουμε και τις συνθήκες που δημιουργούνται στην εγχώρια αγορά από την παρουσία και λειτουργία πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Οι ΑΞΕ είναι πιθανό να επηρεάσουν την δομή της αγοράς, δηλαδή να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα και να εξαλείψουν μονοπωλιακά και олиγοπωλιακά φαινόμενα στον τομέα της εγχώριας αγοράς όπου κατευθύνονται.

Σε τομείς της αγοράς λοιπόν όπου δραστηριοποιούνται μεγάλες εγχώριες επιχειρήσεις και έχουν δημιουργήσει μια κατάσταση μονοπωλίου ή олиγοπωλίου

καθώς μικρές επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου δεν μπορούν να τις ανταγωνισθούν, η είσοδος μιας μεγάλης πολυεθνικής του ίδιου κλάδου, μέσω θυγατρικών που θα διασπείρουν την τεχνολογία και την καινοτομία, θα βελτιώσει και την ανταγωνιστικότητα της αγοράς και θα φέρει καίριο χτύπημα ενάντια στα ολιγοπωλιακά φαινόμενα.

Όλα τα παραπάνω αναμένεται να συμβούν με την προϋπόθεση ότι στο εσωτερικό της χώρας υπάρχουν μεγάλες εγχώριες επιχειρήσεις που κυριαρχούν στην αγορά και μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο από ξένες ισοδύναμες εταιρίες. Στην περίπτωση που δεν συμβαίνει αυτό, τότε υπάρχει το ενδεχόμενο οι ξένες επιχειρήσεις να μην έχουν συναγωνισμό κι έτσι να δημιουργήσουν τα δικά τους μονοπώλια στην εγχώρια αγορά.

II. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙ ΤΙΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των αναπτυγμένων οικονομιών είναι η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για ειδικευμένα εργατικά χέρια, κάτι που αντανακλάται στα υψηλά ποσοστά ανεργίας που παρουσιάζουν οι ομάδες ανειδίκευτων εργατών.

Πολύ συχνά, οι ειδικευμένοι εργάτες έχουν πολύ χαμηλό ποσοστό ανεργίας και αυξανόμενους ρυθμούς προόδου των μισθών, την ίδια στιγμή που οι ανειδίκευτοι εργάτες βιώνουν καταστάσεις υψηλής ανεργίας και στασιμότητας των μισθών.

Σε μια οικονομία όπου οι συντελεστές παραγωγής μετακινούνται ελεύθερα, οι θιγόμενοι εργάτες θα ψάξουν τρόπους να παρακάμψουν αυτές τις ανισότητες στην αγορά εργασίας. Στην περίπτωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων αυτό μπορεί να επιτευχθεί με δύο τρόπους. Είτε προσανατολίζοντας την παραγωγή τους σε τομείς που απαιτούν εργάτες που βρίσκονται σε αφθονία ή χωροθετώντας τις παραγωγικές τους δραστηριότητες σε άλλες χώρες.

Ο πρώτος τρόπος πιθανότατα θα ελαττώσει τις ανισότητες στην αγορά εργασίας, στην περίπτωση όμως που η παραγωγή μεταφέρεται σε άλλες χώρες, περίπτωση που μας ενδιαφέρει δεν είναι εύκολο να καθορίσουμε τις επιπτώσεις που θα έχει μια τέτοια ενέργεια στην αγορά εργασίας της χώρας που ανήκει η πολυεθνική επιχείρηση.

Στην περίπτωση που οι διαδικασίες παραγωγής που μεταφέρονται στο εξωτερικό είχανε μεγαλύτερη ζήτηση για τις σχετικά σπάνιες κατηγορίες των ειδικευμένων εργατών, το αποτέλεσμα θα είναι να μειωθούν σε κάποιο βαθμό οι ανισότητες στην αγορά εργασίας.

Αντιθέτως, όταν οι διαδικασίες παραγωγής που εκπατρίζονται απασχολούσανε εργατικό δυναμικό που έτσι κι αλλιώς βρισκότανε σε αφθονία, τότε για ευνόητους λόγους οι ΑΞΕ θα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση.

Έχοντας σαν γνώμονα λοιπόν τις κατηγορίες που δημιουργούνται από τον βαθμό εξειδίκευσης των εργατών, θεωρούμε ως μια ισορροπημένη κατάσταση αυτήν όπου οι υψηλόμισθοι και περισσότερο εξειδικευμένοι εργάτες, όντας και λιγότεροι σε απόλυτους αριθμούς, έχουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους λιγότερο εξειδικευμένους και χαμηλόμισθους εργάτες, που αποτελούν και την πλειοψηφία του εργατικού δυναμικού.

Η πραγματικότητα όμως δεν συμβαδίζει με αυτή την ιδανική κατάσταση που αναφέρθηκε παραπάνω. Έχει παρατηρηθεί από πολλούς ερευνητές ότι η συνήθης πρακτική των πολυεθνικών εταιριών είναι να μεταφέρουν στο εξωτερικό διαδικασίες παραγωγής που στηρίζονται σε ανειδίκευτους εργάτες και εκτελούν το μανάτζμεντ και άλλες σημαντικές υπηρεσίες από την έδρα της επιχείρησης. Αυτή την πρακτική άλλωστε διευκολύνει και η ραγδαία ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών που δίνει την δυνατότητα διοίκησης μιας επιχείρησης από την άλλη άκρη του κόσμου.

Πολύ σημαντικό είναι επίσης και το θέμα της υποκατάστασης των επενδύσεων στο εξωτερικό και των άμεσων ξένων επενδύσεων. Εδώ επικρατούν δύο απόψεις.

Από τη μια πλευρά, υπάρχουν εκείνοι που υποστηρίζουν ότι ο βαθμός υποκατάστασης είναι μικρός, δηλαδή δεν υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ των επενδύσεων που γίνονται στο εσωτερικό από εγχώριες επιχειρήσεις και αυτών που διενεργούνται στο εξωτερικό (ΑΞΕ). Συνεπώς, δεν θα είχε κανένα νόημα η προσπάθεια περιορισμού των ΑΞΕ με απώτερο σκοπό την αύξηση των επενδύσεων στο εσωτερικό της χώρας.

Από την άλλη, είναι πολλοί αυτοί που θεωρούν τις ΑΞΕ ως άμεσο υποκατάστατο των επενδύσεων στο εσωτερικό και υποστηρίζουν ότι κάθε αυξομείωση τους έχει άμεσο αντίκτυπο στις επενδύσεις στο εσωτερικό της χώρας.

Η ύπαρξη αυτών των δύο θέσεων κάνει πιο περίπλοκη και την εξέταση των επιπτώσεων των ΑΞΕ σε άλλες παραμέτρους της εγχώριας οικονομίας όπως το εισόδημα και η κατανομή του, η απασχόληση, τις αμειβές των συντελεστών παραγωγής κ.α.

Γι' αυτούς που υποστηρίζουν ότι οι ΑΞΕ δεν γίνονται σε βάρος των εγχώριων επενδύσεων, η εκτίμηση των επιρροών στην οικονομία είναι μάλλον πιο βατή, σε αντίθεση με εκείνους που υποστηρίζουν την ύπαρξη υποκατάστασης μεταξύ ΑΞΕ και εγχώριων επενδύσεων, καθώς σε όλες τις αναλύσεις με αυτή την παραδοχή, υπεισέρχεται το ερώτημα "τι θα είχε συμβεί στην οικονομία εάν αντί για ΑΞΕ γινόταν εγχώριες επενδύσεις".

Όπως και να έχει πάντως, το βασικότερο θέμα κατά την άποψή μου, που προκύπτει από τις επιπτώσεις των ΑΞΕ στην εγχώρια οικονομία, είναι αυτό της απασχόλησης και αυτό γιατί βρισκόμαστε σε μια περίοδο όπου σε πολλές χώρες στα οποίες ανήκουν μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, είναι πολύ έντονο το φαινόμενο της ανεργίας, κυρίως των ανειδίκευτων εργατών. Και όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου, η πρακτική των πολυεθνικών επιχειρήσεων, μάλλον συντηρεί παρά καταπολεμά αυτή την αρνητική κατάσταση για τους ανειδίκευτους εργάτες.

Έχοντας κάνει στο προηγούμενο μέρος μια θεωρητική ανάλυση του θέματος των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, των μορφών που έχουν αυτές και των επιπτώσεων στις οικονομίες των συμβαλλομένων χωρών, μπορούμε τώρα να προχωρήσουμε σε ειδικότερα θέματα και συγκεκριμένα στις άμεσες επενδύσεις που γίνονται στις χώρες των Βαλκανίων από ελληνικές επιχειρήσεις.

Στα αμέσως επόμενα κεφάλαια θα προσπαθήσουμε να δώσουμε απάντηση σε θεμελιώδη ερωτήματα όσον αφορά την δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια όπως, σε ποιες χώρες προσανατολίζονται περισσότερο οι ελληνικές επιχειρήσεις, την μορφή και τις επιπτώσεις στην οικονομία που έχουν οι ελληνικές ΑΞΕ, τους λόγους για τους οποίους πολλές επιχειρήσεις μας δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό, τους κλάδους που αυτές ειδικεύονται, τις συνέπειες του πολέμου στην Γιουγκοσλαβία, τον οικονομικό ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια κ.α.

Το βασικότερο πρόβλημα που δυσκολεύει την σαφή και απόλυτα τεκμηριωμένη απάντηση όλων των παραπάνω ερωτημάτων, είναι η αδυναμία

συγκέντρωσης αναλυτικών στοιχείων για τις ελληνικές επενδύσεις στις Βαλκανικές χώρες κι αυτό γιατί μέχρι σήμερα δεν έχουν αναλυθεί λεπτομερώς η έκταση και η φύση των ελληνικών επενδύσεων στο εξωτερικό.

Με τα υπάρχοντα στοιχεία λοιπόν ξεκινάμε την ανάλυσή μας, εξετάζοντας κατ' αρχάς τον ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια ως ένας περιφερειακός πόλος οικονομικής ανάπτυξης στην Νότιο-ανατολική Ευρώπη.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ – 1.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ¹¹.

Είναι αυτονόητο ότι η θέση της Ελλάδας στη βαλκανική περιοχή, όντας η μόνη χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι εξαιρετικά σημαντική τόσο από οικονομικής πλευράς όσο και από την άποψη πολιτικής σταθερότητας καθώς η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα των Βαλκανίων που παρουσιάζει εδώ και αρκετά χρόνια ένα σταθερό πολιτικό σύστημα ενώ και η οικονομία της έχει συγκλίνει αρκετά με αυτές των μεγάλων Ευρωπαϊκών χωρών, κάτι που αποδεικνύεται και από την επικείμενη είσοδο της Ελλάδας στην τρίτη φάση της Ο.Ν.Ε.

Από την άλλη πλευρά, οι υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες είναι σήμερα σε μια κατάσταση μετάβασης από την οικονομία της ζήτησης προς μια οικονομία ελεύθερης αγοράς. Οι οικονομίες των χωρών αυτών για περίπου πενήντα χρόνια τελούσαν υπό το καθεστώς κομμουνισμού και τώρα στην προσπάθεια μετάβασής τους προς την ελεύθερη αγορά συναντούν προβλήματα εκσυγχρονισμού και ανταγωνιστικότητας στο διεθνές εμπόριο.

Για να ξεπεραστούν αυτά τα εμπόδια και να στεφθεί με επιτυχία η μετάβαση των χωρών αυτών απαραίτητες προϋποθέσεις είναι ο εκσυγχρονισμός της παραγωγικής δραστηριότητας, η συρρίκνωση του δημόσιου τομέα, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών κ.α. Το μέσο με το οποίο θα επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι είναι οι ξένες επενδύσεις και ιδιαίτερα εκείνες που στοχεύουν στην ανανέωση του πάγιου κεφαλαίου, στον εκσυγχρονισμό της τεχνολογίας, στην εισαγωγή νέων τεχνικών διαχείρισης και στην εμπέδωση των αρχών του μάρκετινγκ.

Οι χώρες αυτές λοιπόν είναι εκ των πραγμάτων αναγκασμένες να προβούν σε μαζικές ιδιωτικοποιήσεις, ώστε να συρρικνωθεί ο δημόσιος τομέας, καθώς επίσης να προσελκύσουν και ξένες επιχειρήσεις να συνεργαστούν με εγχώριες, με απώτερο σκοπό την εισαγωγή νέων τεχνολογιών, την κατάρτιση του εργατικού δυναμικού,

¹¹ Βλέπε “ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ-ΘΡΑΚΗ-ΒΑΛΚΑΝΙΑ, ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ” ετήσια έκδοση με την συνεργασία του επιτελείου της εφημερίδας ΚΕΡΔΟΣ, “NEW BALKANS” Business Monitor Vol. 1 No 3 September- October 1997 και “Αγορά Χωρίς Σύνορα” Τόμος 5 1999, Θεανώ Τσιοβαρίδου, Η θέση των Βαλκανίων στον ευρω-μεσογειακό χώρο.

την αύξηση της παραγωγικότητας των μέσων παραγωγής και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων προϊόντων.

Στο σημείο αυτό λοιπόν παρουσιάζεται και η μεγάλη ευκαιρία της Ελλάδας να διεισδύσει σε αυτές τις νέες αγορές που έρχονται στην επιφάνεια και να αποτελέσει τον φάρο που θα οδηγήσει αυτές τις χώρες στην ανάπτυξη και στην οικονομική και πολιτική τους σύγκλιση με τις αναπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες. Θα μπορούσα με να πούμε ότι τα Βαλκάνια έχουν άμεση ανάγκη από μια χώρα που θα επαναφέρει την ισορροπία στην περιοχή και η Ελλάδα είναι αυτή που πρέπει και μπορεί να τα καταφέρει!

Υπάρχουν μια σειρά από λόγους που ενισχύουν την θέση της Ελλάδας απέναντι στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες και την καθιστούν ως τον κυρίαρχο παράγοντα σταθερότητας και ανάπτυξης στην περιοχή. Κατ' αρχάς, από οικονομική και δημοσιονομική άποψη, η Ελλάδα είναι η μόνη Βαλκανική χώρα που παραδοσιακά ανήκει στην λεγόμενη 'Δυτική Ευρώπη' και έχει έτσι την εμπειρία λειτουργίας στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς για πολλές δεκαετίες, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες που προσπαθούν να αφομοιώσουν αυτό το νέο καθεστώς στην οικονομία μόλις την τελευταία δεκαετία – δεκαπενταετία. Οι Έλληνες επενδυτές λοιπόν έχουν την απαραίτητη εμπειρία και να προβούν σε κερδοφόρες επενδύσεις και να μεταδώσουν τις γνώσεις τους όσον αφορά την επιτυχή λειτουργία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Ακόμη, ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Ελληνικής οικονομίας, μπορεί να μην είναι από τους πιο αξιόπιστους στην Ευρώπη (χαρακτηριστικό παράδειγμα το Ελληνικό χρηματιστήριο), αλλά σε σύγκριση πάντα με τις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες, το ελληνικό χρηματιστήριο και οι Ελληνικές τράπεζες φαίνονται και είναι αρκετά μπροστά. Από οικονομική άποψη και μόνο, λοιπόν, οι Ελληνικές επιχειρήσεις και τράπεζες μπορούν να δείξουν τον δρόμο της ανάπτυξης στις Βαλκανικές χώρες, με αρκετά οφέλη και για τις δύο πλευρές.

Εκτός βέβαια από τους οικονομικούς παράγοντες που κάνουν την Ελλάδα να ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες, υπάρχουν και πολιτικοί λόγοι που ισχυροποιούν την ηγετική θέση της Ελλάδας στην περιοχή. Η χώρα μας λοιπόν, για παραπάνω από δύο δεκαετίες, έχει το σταθερότερο πολιτικό περιβάλλον στα Βαλκάνια, ενώ είναι και η μόνη χώρα που είναι μέλος τόσο της Ε.Ε. όσο και του

NATO. Μπορεί λοιπόν η χώρα μας να χρησιμοποιήσει τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την πολιτική σταθερότητα και την συμμαχία με μεγάλες χώρες και να βοηθήσει τις γείτονες χώρες να γίνουν νόμιμα και ιαότιμα μέλη αυτών των διεθνών συμμαχιών.

Ακόμη και από κοινωνική σκοπιά αν εξετάσει κανείς το θέμα, Η Ελλάδα ξανά πλεονεκτεί έναντι των άλλων Βαλκανικών χωρών, καθώς η κοινωνία της χώρας μας χαρακτηρίζεται από σχετικά μεγάλη ομοιογένεια τόσο όσον αφορά την εθνικότητα αλλά και την θρησκεία. Τουλάχιστον μεγαλύτερη ομοιογένεια σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες. Στην Αλβανία υπάρχει μεγάλη Ελληνική μειονότητα, στην Π.Γ.Δ.Μ κατοικούν χιλιάδες Αλβανοί ενώ στην Βουλγαρία υπάρχει Τουρκική μειονότητα. Η πρώην ενωμένη Γιουγκοσλαβία αποτελεί ήδη παρελθόν μετά τον εμφύλιο που ήταν απόρροια κυρίως των διαφορετικών εθνικοτήτων και θρησκειών μέσα στα σύνορα της χώρας.

Συνοψίζοντας λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι όλες οι συγκυρίες (οικονομικές πολιτικές και κοινωνικές) είναι υπέρ της χώρας μας καθώς πλεονεκτεί σε όλους τους παραπάνω τομείς έναντι των άλλων Βαλκανικών χωρών και αυτή μοιάζει να είναι η μεγάλη ευκαιρία ώστε η Ελλάδα να εξελιχθεί σε παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή και να γίνει ο ηγέτης αυτών των ταχέα αναδυόμενων αγορών της Βαλκανικής.

Οι προϋποθέσεις λοιπόν υπάρχουν αλλά κατά πόσο η Ελλάδα έχει συνειδητοποιήσει και έχει εκμεταλλευτεί αυτή την μεγάλη ευκαιρία; Γεγονός είναι, όπως θα αναφερθεί αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο, ότι αρκετές ελληνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στις Βαλκανικές χώρες, είναι όμως ο αριθμός αυτός ικανοποιητικός; Υπάρχει κρατική υποστήριξη και κίνητρα προς αυτές τις επιχειρήσεις ή θα μπορούσαν να είχαν γίνει πολύ περισσότερα προς αυτήν την κατεύθυνση;

Η πραγματικότητα λει ότι αν εξαιρέσουμε τον Νόμο 1892 / 90 όσον αφορά τις ιδιωτικές επενδύσεις στην Αλβανία, η κυριότερη προσπάθεια προέρχεται από την ιδιωτική πρωτοβουλία, με κυριότερο αρωγό των προσπαθειών τον Σύνδεσμο Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος (ΣΒΒΕ). Χαρακτηριστικά άλλωστε είναι τα λόγια του κ. Ν. Ευθυμιάδη, πρώην Προέδρου του ΣΒΒΕ, στο έντυπο BALKAN REVIEW τον Ιανουάριο του 1994 με θέμα τις ελληνικές επιχειρήσεις στα Βαλκάνια.

Σε ερώτηση του δημοσιογράφου κ. Τρ. Χατζηδημητρίου αν αξιοποιείται η θέση της Ελλάδας ως μόνης χώρας των Βαλκανίων που είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο κύριος Ευθυμιάδης απάντησε αυτολεξεί: *‘Δυστυχώς όχι. Ενώ η Ελλάδα θα μπορούσε να καλύψει το κενό της αγοράς που έχουν σήμερα οι βαλκανικές χώρες για έναν ριζικό εκσυγχρονισμό του Κράτους, των θεσμών και της οικονομίας τους. Οι οικονομίες τους είναι συμπληρωματικές με την ελληνική. Η Ελλάδα μπορεί να τους βοηθήσει αποτελεσματικά με εισαγωγή νέων τεχνικών, νέας τεχνολογίας και εκπαίδευσης, ενώ η ελληνική επιχειρηματική υποδομή σε προϊόντα και υπηρεσίες είναι απαραίτητη και μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για συνεργασίες. Και το σημαντικότερο είναι ότι οι βαλκανικές χώρες έχουν σήμερα ανάγκη από έναν φερέγγυο εταίρο, ο οποίος θα αναλάβει το ρόλο της προώθησης και υποστήριξης των Βαλκανικών θέσεων στη διαμόρφωση των θέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.’*

Τέλος, ο κύριος Ευθυμιάδης αναφέρει ακόμη: *‘Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας αποδείχτηκε μάλλον ανέτοιμο να σχεδιάσει και να διαχειρισθεί συγκεκριμένα την ελληνική επιχειρηματική διείσδυση στα Βαλκάνια. Οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι χωρίς τεχνική βοήθεια, χωρίς ασφαλιστική κάλυψη των επενδύσεών τους, χωρίς συνεργασία με θεσμικούς επενδυτές.’*

Το Ελληνικό Σχέδιο Για Την Οικονομική Ανασυγκρότηση Των Βαλκανίων¹² που προβλέπει την διάθεση εκ μέρους της κυβέρνησης ενός ποσού της τάξης των 100 δις δραχμών για την περίοδο 2000 – 2004, μαρτυρεί μια προσπάθεια της Ελλάδας για άνοιγμα προς τις Βαλκανικές χώρες συνειδητοποιώντας τον ηγετικό ρόλο που μπορεί και πρέπει να διαδραματίσει στην περιοχή.

Και σε αυτή την περίπτωση όμως, έρχεται μια μελέτη από τον ΣΒΒΕ να αλλάξει τα δεδομένα. Πολύ αξιόλογη πραγματικά η προσπάθεια οικονομικής ανασυγκρότησης των Βαλκανίων, αλλά πόσες από τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή έχουν λάβει γνώση του προγράμματος στο σύνολό του αλλά και των επιμέρους παραμέτρων του;

Στο πλαίσιο λοιπόν των επιχειρηματικών συναντήσεων του ΣΒΒΕ με επιχειρηματίες του Κοσσυφοπεδίου, που πραγματοποιήθηκαν από 1/6 έως 6/6 2000 στην Θεσσαλονίκη, εκπονήθηκε έρευνα στην οποία έλαβαν μέρος 55 επιχειρήσεις

¹² Βλέπε Παράρτημα

που συμμετείχαν στην επιχειρηματική αποστολή από το Κοσσυφοπέδιο.

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων του δείγματος 78%, δεν είχε γνώση του περιεχομένου του Σχεδίου Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων, ενώ οι υπόλοιπες επιχειρήσεις 22%, γνώριζε για το Σχέδιο αλλά το είχε πληροφορηθεί κυρίως από τον ΣΒΒΕ. Ακόμη, όπως δήλωσαν οι επιχειρηματίες, τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι αυτά της συνεργασίας με τις τράπεζες και στην εξασφάλιση των επενδύσεών τους από πολιτικούς και οικονομικούς κινδύνους.

Το πρόβλημα λοιπόν που προκύπτει είναι ότι υπάρχει μια ελλιπής ενημέρωση των επιχειρηματιών από την Ελληνική πολιτεία και τους παραγωγικούς φορείς, τόσο όσον αφορά για τα διάφορα προγράμματα που εκτελούνται στην περιοχή, αλλά και για τα προγράμματα που διαθέτει ο Οργανισμός Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων (ΟΑΕΠ) και οι ιδιωτικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον χώρο της ασφάλισης από οικονομικούς και κοινωνικούς κινδύνους.

Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα για την είσοδο και την εκμετάλλευση της αγοράς των Βαλκανίων, το έχουν φυσικά οι επιχειρήσεις της Βόρειας Ελλάδας που βρίσκονται φυσικά κοντά στις περιοχές αυτές. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι η Βόρεια Ελλάδα έχει το ίδιο ΑΕΠ με αυτό της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Π.Γ.Δ.Μ. μαζί.

Όπως και να έχει πάντως το θέμα, είτε πρόκειται για επιχειρήσεις της Βόρειας Ελλάδας ή όχι, η Θεσσαλονίκη καλείται να παίξει έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή των Βαλκανίων για τον οποίο όμως δεν φαίνεται να είναι έτοιμη καθώς παρουσιάζει αρκετές ελλείψεις σε σημαντικές υποδομές.

Πολύ σύντομα λοιπόν θα πρέπει η Θεσσαλονίκη και γενικότερα η Βόρεια Ελλάδα να αποκτήσουν ολοκληρωμένες αναπτυξιακές υποδομές, όπως αεροδρόμια, τηλεπικοινωνιακά και ενεργειακά δίκτυα, Εγνατία Οδό, εκθεσιακό κέντρο, Χρηματιστήριο Αξιών κ.α. έτσι ώστε στο άμεσο μέλλον η Θεσσαλονίκη να διεκδικεί και να φιλοξενεί Ευρωπαϊκές ή Παγκόσμιες δραστηριότητες που θα αφορούν τα Βαλκάνια.

Το ενδιαφέρον λοιπόν των Ελληνικών επιχειρήσεων για επενδύσεις στην περιοχή, μετά το άνοιγμα της αγοράς των Βαλκανίων είναι αυξημένο και αυτό αποδεικνύεται από τους αριθμούς που λένε ότι η Ελλάδα, παρόλο που καταλαμβάνει

ένα μικρό μόνο ποσοστό της παγκόσμιας οικονομίας, εμφανίζεται ως μια από τις πρώτες χώρες σε συναλλαγές και επενδύσεις στα Βαλκάνια. Στο επόμενο κεφάλαιο λοιπόν ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση των στοιχείων που αποδεικνύουν του λόγου το αληθές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ – 2.

Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ¹³.

Στο κεφάλαιο αυτό θα δώσουμε αναλυτικά στοιχεία για την δραστηριότητα των Ελληνικών επιχειρήσεων στην Βαλκανική χερσόνησο, ενώ θα δοθεί απάντηση και σε ερωτήματα, όπως τον κλάδο ειδίκευσης των επιχειρήσεων ποσοστό επί του συνόλου των ΑΞΕ στη χώρα, καθώς και τους λόγους επένδυσης.

Φυσικά, για κάθε χώρα που θα εξετάζεται, θα γίνεται προηγουμένως εκτενή αναφορά σε οικονομικά στοιχεία της χώρας, στο νομικό πλαίσιο που διέπει τις ΑΞΕ και στα φορολογικά και άλλα κίνητρα που παρέχονται από την χώρα στις ξένες επιχειρήσεις ώστε να κάνουν ΑΞΕ.

ΑΛΒΑΝΙΑ.

Τα γεγονότα της κρίσης του Μαρτίου του 1997 στην Αλβανία οδήγησαν την χώρα σε σοβαρά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα, που είχαν ως συνέπεια την αύξηση της εγκληματικότητας και της αναρχίας καθώς και την πλήρη παράλυση του κρατικού μηχανισμού.

Οι παραπάνω εξελίξεις, οδήγησαν σε αύξηση της επικινδυνότητας όσον αφορά τις επενδύσεις κάτι που μεταφράστηκε με μια σημαντική μείωση των ΑΞΕ. Και παρά το γεγονός ότι η χώρα παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα για επενδύσεις στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα παραγωγής, λόγω του φθηνού κόστους εργασίας και των φθηνών πρώτων υλών, οι επενδυτές από το εξωτερικό αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα τόσο με την διαφθορά και την αναποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, αλλά και με την αναρχία και την εγκληματικότητα που επικρατεί.

Απογοητευτικά είναι τα νούμερα, (στοιχεία 1998), όσον αφορά την ανεργία (75%) και το μέσο ετήσιο κατά κεφαλήν ακαθάριστο εισόδημα (800 δολάρια), ποσό που καθιστά την Αλβανία ως την πτωχότερη χώρα της Ευρώπης.

Σημαντική βέβαια είναι και η οικονομική βοήθεια που έλαβε και λαμβάνει ακόμη η Αλβανία από τους διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς, που σε

¹³ Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται προέρχονται από τα γραφεία Ο.Ε.Υ των χωρών καθώς και το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Διεύθυνση Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης.

συνάρτηση με το τέλος των πολεμικών συρράξεων στο Κόσοβο με την αθρόα εισροή Κοσοβάρων προσφύγων στη χώρα, δημιουργεί ευνοϊκές προϋποθέσεις για την εισροή ξένων κεφαλαίων.

Νομοθεσία Ξένων Επενδύσεων.

Μέσα σε όλα αυτά τα προβλήματα και την αναλγησία που χαρακτηρίζει τον κρατικό μηχανισμό, τα τελευταία χρόνια έγιναν κάποιες σημαντικές νομοθετικές ρυθμίσεις που σαν σκοπό έχουν την προσέλκυση και την προστασία των ξένων επενδυτών.

Ο νόμος 7764 που θεσπίστηκε την 2.11.93 διέπει τις ξένες επενδύσεις στη χώρα και προβλέπει ότι αυτές αντιμετωπίζονται όπως ακριβώς και οι αλβανικές, εκτός από το θέμα της ιδιοκτησίας της γης που ορίζεται από ειδικό νόμο.

Σύμφωνα λοιπόν με το νόμο, όσον αφορά τον έλεγχο των επιχειρήσεων από ξένους επενδυτές, υπάρχουν τρεις μορφές: **Απόκτηση πλήρους κυριότητας**, όταν ο επενδυτής ελέγχει την επιχείρηση είτε μερικώς είτε εξ' ολοκλήρου, κάτι που αναφέρεται κυρίως στην ιδιωτικοποίηση της επιχείρησης. **Ίδρυση μεικτών εταιριών**, με ιδιωτικό ή κρατικό κεφάλαιο και στις οποίες ο ξένος επενδυτής κατέχει μέχρι 50% του κεφαλαίου. **Ίδρυση νέων επιχειρήσεων** όταν το κόστος για την αναδιάρθρωση των ήδη υπαρχόντων είναι ασύμφορα υψηλό ή όταν ο ξένος επενδυτής σχεδιάζει να μεταφέρει τεχνολογία και να ιδρύσει νέα κτίρια.

Ακόμη ο νόμος ορίζει ότι οι ξένες επενδύσεις δεν απαλλοτριώνονται ούτε εθνικοποιούνται εκτός για ειδικούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο και στις περιπτώσεις αυτές προβλέπεται αποζημίωση η οποία είναι ισοδύναμη με την τρέχουσα αξία της επένδυσης αμέσως πριν από την απαλλοτρίωση, ενώ οι εταιρίες με συμμετοχή ξένης επένδυσης έχουν το δικαίωμα να προσλάβουν αλλοδαπούς υπηκόους.

Τέλος, προβλέπεται τετραετή φοροαπαλλαγή για παραγωγικές επενδύσεις δεκαετούς τουλάχιστον διάρκειας καθώς και έκπτωση 60% στα επανεπενδύμενα κέρδη. Ακόμη, οι ξένοι επενδυτές διατηρούν το δικαίωμα να επανεξάγουν από τη χώρα όλα τα περιουσιακά στοιχεία που έχουν σχέση με την ξένη επένδυση.

Κίνητρα και εγγυήσεις για προσέλκυση Ξένων Επενδύσεων.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η αλβανική νομοθεσία προβλέπει φοροαπαλλαγή για περίοδο τεσσάρων ετών για όλες τις επιχειρήσεις

δραστηριοποιούνται στους κλάδους της μεταποιητικής βιομηχανίας και του παραγωγικού τομέα γενικότερα, τουλάχιστον επί δέκα χρόνια.

Ακόμη, παρέχεται τετραετούς διάρκειας φοροαπαλλαγή για επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού, ενώ τα κέρδη που επαναεπενδύονται στον παραγωγικό τομέα της Αλβανίας υπόκεινται σε μειωμένη κατά 60% φορολογία.

Τέλος, προβλέπεται κάλυψη των ζημιών των πρώτων πέντε οικονομικών ετών της επιχείρησης, με τα κέρδη που θα αποκτηθούν εντός των πέντε επόμενων ετών.

Όσον αφορά τώρα τις εγγυήσεις για την προστασία των ξένων επενδύσεων, πρέπει να αναφερθεί ότι η Αλβανία από το 1991 είναι μέλος του Διεθνούς Οργανισμού Διασφάλισης Επενδύσεων MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) και του Διεθνούς Κέντρου Διακανονισμού Επενδυτικών Διαφορών ICSID (International Center for Settlement of Investment Disputes).

Επίσης η Παγκόσμια Τράπεζα προσφέρει βοήθεια στην Αλβανία έτσι ώστε η τελευταία να έχει τη δυνατότητα να προσφέρει οικονομική ασφάλεια στους επενδυτές. Για το λόγο αυτό, ιδρύθηκε η PRGF (Political Risk Guarantee Facility), για την προστασία επενδυτών και οικονομικών οργανισμών και η οποία διοικείται από την Αλβανική Υπηρεσία Εγγυήσεων AGA (Albanian Guarantee Agency). Στην AGA έχει χορηγηθεί δάνειο από την Παγκόσμια Τράπεζα ύψους 10 εκατομμυρίων δολαρίων.

Η εν λόγω υπηρεσία παρέχει εγγυήσεις σε ξένες επενδύσεις έναντι πολιτικών κινδύνων όπως πόλεμο, κρατικοποιήσεις κ.α. Αξιοσημείωτο είναι πάντως το γεγονός ότι ο ελληνικός ΟΑΕΠ δεν ασφαλίζει εμπορικές συναλλαγές με την Αλβανία καθώς θεωρεί ότι οι συνθήκες στη χώρα αυτή είναι εξαιρετικά ασταθείς.

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Αλβανία.

Οι κυριότεροι κλάδοι της αλβανικής οικονομίας στους οποίους παρατηρούνται μεγάλες εισροές ΑΞΕ, είναι του πετρελαίου, του φυσικού αερίου, του τουρισμού, της ξυλείας, της αγροτοβιομηχανίας και της κλωστοϋφαντουργίας. Ειδικότερα, ο τομέας των κατασκευών, σύμφωνα με στοιχεία του 1996, αντιπροσωπεύει το 35,1% του επενδυμένου κεφαλαίου, ο τομέας της βιομηχανίας το 21,6%, ο τομέας εμπορίου και υπηρεσιών το 16,2% και η βιομηχανία τροφίμων το

8,1%.

Βέβαια, τα γεγονότα του 1997, με ότι κοινωνικοοικονομικές συνέπειες είχαν, οδήγησαν σε σημαντική μείωση (περίπου 50%) των ξένων επενδύσεων, ενώ η ζημιά που προκλήθηκε στις ξένες περιουσίες εκτιμάται ότι ανήλθε σε 50 εκατομμύρια δολάρια. Από το 1998 και μετά βέβαια, οι εισροές ΑΞΕ σημείωσαν ανάκαμψη, προσεγγίζοντας τα 95 εκατομμύρια δολάρια, ξεπερνώντας ακόμα και τις πιο αισιόδοξες κυβερνητικές προβλέψεις. Μεγάλο ρόλο στην αύξηση αυτή, έπαιξε η χρηματοδότηση από την Παγκόσμια Τράπεζα που βελτίωσε τις εγγυήσεις των ξένων επενδύσεων έναντι των διάφορων κινδύνων.

Πολλά φυσικά θα εξαρτηθούν από την ικανότητα και την επιθυμία της αλβανικής κυβέρνησης να φέρει εις πέρας σημαντικές ιδιωτικοποιήσεις και να προχωρήσει σε διαρθρωτικές αλλαγές που αφορούν το θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, την ενίσχυση της κρατικής εξουσίας σε τοπικό επίπεδο και την εγγύηση για την ασφάλεια των ξένων επενδύσεων.

Σύμφωνα με στοιχεία της Αλβανικής Στατιστικής Υπηρεσίας (INSTAT), στην Αλβανία υπάρχουν πάνω από 1500 μικτές επιχειρήσεις, κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών και περίπου 900 οι οποίες ανήκουν εξολοκλήρου σε ξένες εταιρίες.

Η χώρα με τις περισσότερες επενδύσεις στο εσωτερικό της Αλβανίας, είναι η Ιταλία με περίπου 500 εταιρίες που αναφέρονται κυρίως σε βιομηχανίες υποδημάτων και ενδυμάτων και στην επιπλοποιεία και την αλιεία. Η αμέσως επόμενη μεγάλη επενδύτρια χώρα είναι η Ελλάδα με 200 περίπου επιχειρήσεις.

Τέλος, η μεγαλύτερη ξένη επένδυση που πραγματοποιήθηκε στην Αλβανία, είναι μέσω μιας κοινοπραξίας με την ονομασία Anglo – Albanian Petroleum Limited, με απώτερο στόχο την αύξηση της παραγωγής πετρελαίου καθώς επίσης και την κατασκευή ενός αγωγού 23 χιλιομέτρων. Οι εταιρίες που συμμετέχουν σε αυτή την κοινοπραξία είναι η Αγγλική Premier Oil (25%), η αλβανική κρατική εταιρία πετρελαίου και φυσικού αερίου Albetrol με ποσοστό 42,5% και η γερμανική Preusag (17,5%). Συμμετέχει ακόμη και το ICF (International Finance Corporation), δηλαδή το ιδιωτικό τμήμα της Παγκόσμιας Τράπεζας με ποσοστό 15%.

Ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στην Αλβανία.

Ειδικότερα τώρα για τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται

στην Αλβανία, πρέπει κατ' αρχάς να αναφέρουμε ότι το Ελληνικό κράτος παρέχει κίνητρα στις ελληνικές επιχειρήσεις για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην Αλβανία μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου 2601/98, ο οποίος αντικατέστησε τους παλαιότερους 1892/90 και 2008/92¹⁴.

Επίσης, οι Έλληνες επιχειρηματίες, πρέπει να γνωρίζουν ότι έχουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα PHARE – JOB Για μικτές επιχειρήσεις, τις οποίες διαχειρίζονται η ΕΤΒΑ, η Αγροτική Τράπεζα και η Global Finance, καθώς επίσης και στο πλαίσιο δράσεων που προβλέπονται από το INTERREG II.

Ακόμη, οι ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν να αντλήσουν χρήματα για να επενδύσουν στην Αλβανία, τόσο από την Παγκόσμια Τράπεζα, όσο και από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) και το Ταμείο Ανάπτυξης της Αλβανίας.

Σήμερα λοιπόν στο εσωτερικό της Αλβανίας, σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΕ) του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, δραστηριοποιούνται περίπου 200 ελληνικές επιχειρήσεις (η Ελλάδα καταλαμβάνει την δεύτερη θέση μετά την Ιταλία), με κυριότερους τομείς δραστηριότητας το εμπόριο, τις κατασκευές, τις καπνοβιομηχανίες, τις τράπεζες καθώς επίσης και τα πετρελαιοειδή. Το ύψος του επενδυμένου κεφαλαίου φτάνει τα 100 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ και ισοδυναμεί με το 27% του συνόλου των ξένων επενδύσεων. Μέσω των ελληνικών επενδύσεων υπολογίζεται ότι έχουν δημιουργηθεί 8.000 θέσεις εργασίας.

Μερικές από τις εταιρίες που παρουσιάζουν σημαντική δραστηριότητα είναι οι τράπεζες Πειραιώς, Εθνική, Alpha Πίστεως και Εμπορική, καθώς και οι επιχειρήσεις Θεμελιοδομή, Σαραντόπουλος, ΕΛΔΑ, Μαμιδάκης, ΦΑΝΚΟ, Καρέλια, ΕΛΠΕ κ.α. ενώ πρέπει να σημειωθεί και η πρόσφατη εγκαίνιαση του Ιατρικού Διαβαλκανικού Κέντρου.

Μεγάλο είναι το ενδιαφέρον των Ελλήνων επενδυτών και για βιομηχανικές μονάδες που πρόκειται να ιδιωτικοποιηθούν, ενώ πρόσφορο είναι το έδαφος και για επενδύσεις στους τομείς της πληροφορικής, των δημοσίων έργων και τον ασφαλιστικό τομέα.

¹⁴ Αναλυτική κατάσταση των επιχειρήσεων που επιχορηγήθηκαν από το νόμο παρουσιάζεται στο Παράρτημα.

Από τις 200 περίπου ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Αλβανία, μέχρι το 1998, 173 από αυτές είχαν επιχορηγηθεί σύμφωνα με τον παλαιότερο επενδυτικό νόμο (Ν. 1892/90).

Το συνολικό ύψος της επένδυσης αυτών των 173 επιδοτούμενων επιχειρήσεων, έφτανε το 1998 τα 17.533.295.850 δρχ. Από αυτά, τα 10.810.623.146 δρχ. είχαν καλυφθεί από ιδιωτικά κεφάλαια, ενώ 4.613.486.612 δρχ. προερχόταν από επιχορηγήσεις. Ακόμη, πολλές επιχειρήσεις είχαν πάρει και επιδοτούμενα και μη επιδοτούμενα δάνεια.

Η μεγαλύτερη επένδυση μεταξύ των επιχειρήσεων που είχαν επιχορηγηθεί από το νόμο 1892/90, προερχόταν από μια επιχείρηση ύφανσης βαμβακερών νημάτων, την Corcatex Albanian Hellenic Textiles Manufacturing Trading Company ΑΕ, με συνολικό ύψος επένδυσης 2.051.000.000 δρχ. από τα οποία, μόλις τα 35.000.000 προερχόταν από επιχορήγηση.

Αντίθετα, η μικρότερη επένδυση ήταν της εταιρίας κατασκευής ελαφρών μεταλλικών προϊόντων ΚΟΝΟΜΙ ΕΠΕ, με συνολικό ύψος επένδυσης 18.788.000 δρχ. και επιχορήγηση 6.575.000 δρχ.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ.

Για την Βουλγαρία, οι πολιτικοοικονομικές συνθήκες είναι σαφώς καλύτερες σε σχέση με την κατάσταση που επικρατεί στην Αλβανία, παρόλα αυτά δεν παύει και η οικονομία της Βουλγαρίας να είναι μια υπό μετάβαση οικονομία. Μέχρι την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Βουλγαρία λογιζόταν ως ένας από τους στενότερους συμμάχους σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του ανατολικού μπλοκ.

Μοιραία λοιπόν δέχτηκε σημαντικές επιρροές από την οικονομία της Σοβιετικής Ένωσης, παρουσιάζοντας μια κρατικά καθοδηγούμενη αγορά και έναν αξιοσημείωτο συγκεντρωτισμό όσον αφορά την λήψη οικονομικών αποφάσεων. Με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Βουλγαρία δεν δέχεται πια σημαντικές επιρροές και έχει την δυνατότητα να αλλάξει τη δομή της αγοράς και να προχωρήσει σε ιδιωτικοποιήσεις μεγάλων κρατικών εταιριών.

Παρατηρείται λοιπόν και στην περίπτωση της Βουλγαρίας μια υπό μετάβαση οικονομία, που δίνει τη δυνατότητα σε ξένους επενδυτές να υλοποιήσουν κερδοφόρα επενδυτικά σχέδια, με σαφώς μικρότερο ρίσκο σε σχέση με την κατάσταση που

επικρατεί στην Αλβανία.

Αλλωστε, η Βουλγαρία, μετά την Σύνοδο του Ελσίνκι, λογίζεται ως μια υπό ένταξη στην Ε.Ε χώρα. Και μπορεί να μην είναι εφικτή η ένταξή της στα αμέσως επόμενα χρόνια, αλλά η εφαρμογή μέτρων προσαρμογής τα προσεχή χρόνια, θα δημιουργήσει στη βουλγαρική αγορά ευκαιρίες για τους ξένους επενδυτές, καθώς θα καταστεί αναγκαστική η βελτίωση των συνθηκών της αγοράς και του θεσμικού πλαισίου.

Νομοθεσία Ξένων Επενδύσεων.

Ο νόμος ο οποίος θέτει τους κανόνες και τις προϋποθέσεις, καθώς και τις εγγυήσεις για την διενέργεια επενδύσεων στη χώρα από αλλοδαπές επιχειρήσεις, είναι ο Νόμος περί Ξένων Επενδύσεων του 1997, όπως αυτός τροποποιήθηκε το 1998.

Πριν αναφερθούμε όμως αναλυτικότερα στα επιμέρους στοιχεία του νόμου θα πρέπει να αναφέρουμε την ίδρυση και λειτουργία δύο φορέων που σαν στόχο έχουν την προώθηση των ξένων επενδύσεων στη χώρα.

Πρακτορείο Ξένων Επενδύσεων (Foreign Investment Agency).

Ο φορέας αυτός ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1995. Πρόκειται για ένα κυβερνητικό όργανο που υπάγεται στο Υπουργικό Συμβούλιο και έχει ως στόχο τον συντονισμό των κρατικών ενεργειών όσον αφορά την προώθηση των ξένων επενδύσεων στη χώρα. Επίσης, το Πρακτορείο παρέχει στήριξη σε μελλοντικούς επενδυτές, παρέχοντάς τους πληροφόρηση για την πορεία των ξένων επενδύσεων στη χώρα, νομική υποστήριξη, αναζήτηση κατάλληλων Βούλγαρων συνεταιίρων κ.τ.λ.

Συμβούλιο Ξένων Επενδύσεων και Χρηματοδότησης (Advisory Council on Foreign Investment and Financing).

Ιδρύθηκε ως συμβουλευτικό σώμα παρά το πρωθυπουργό. Αποτελείται από αντιπροσώπους των μεγαλύτερων ξένων επενδυτών, εταιριών παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών, τραπεζών και διεθνών οργανισμών. Τα ζητήματα με τα οποία ασχολείται το Συμβούλιο είναι η κρατική πολιτική για την προώθηση και προσέλκυση των ξένων επενδύσεων καθώς και τα μέτρα που πρέπει να παρθούν για την βελτίωση του επενδυτικού κλίματος στη χώρα.

Ξαναγυρίζοντας τώρα στα στοιχεία του Νόμου περί Ξένων Επενδύσεων,

συναντάμε μια σειρά από μέτρα που ως στόχο έχουν την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στη χώρα. Κατ' αρχάς ισχύει φορολογική απαλλαγή 100% για κέρδη επιχείρησης που ιδιωτικοποιήθηκε τουλάχιστον κατά 67%, για τα πρώτα τρία χρόνια μετά την ιδιωτικοποίηση και μειωμένη κατά 50% για τα επόμενα δύο χρόνια. Το μέτρο αυτό θα εφαρμόζεται μέχρι την 31-12-2001.

Ακόμη, η φορολογία επί των κερδών των νομικών προσώπων από 1-1-99, ορίζεται ακολούθως: για κέρδη πάνω από 50 εκατομμύρια λέβα, προβλέπεται φόρος 27% επί των κερδών, ενώ για κέρδη κάτω από αυτό το όριο, ο συντελεστής είναι 20%.

Επίσης προβλέπεται προστασία δεκαετούς διάρκειας των ξένων επενδύσεων από τυχόν αλλαγές στη σχετική νομοθεσία και υπάρχει δημοτικός φόρος επί των κερδών 10%.

Τέλος, από 1-1-98 ισχύει νέος νόμος φορολόγησης φυσικών προσώπων, ο οποίος προβλέπει φορολόγησή αλλοδαπών φυσικών προσώπων και για τα εισοδήματά τους που αποκτήθηκαν εκτός Βουλγαρίας, στην περίπτωση που έχουν παραμονή στη Βουλγαρία μεγαλύτερη των 183 ημερών ετησίως.

Εγγυήσεις προς τους ξένους επενδυτές.

Το Βουλγαρικό σύνταγμα και ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις παρέχουν στους ξένους επενδυτές τη δυνατότητα ανάληψης οικονομικής δραστηριότητας υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με τους Βούλγαρους υπηκόους.

Επίσης, ο Νόμος ορίζει ότι δεν ισχύει η αρχή της αναδρομικότητας, δηλαδή μεταγενέστερες τροποποιήσεις του Νόμου με τις οποίες εισάγονται νέοι περιορισμοί, δεν θα έχουν αναδρομική ισχύ για ήδη πραγματοποιηθείσες επενδύσεις.

Όσον αφορά την απαλλοτρίωση, ο Νόμος για τις Ξένες Επενδύσεις προβλέπει ότι η απαλλοτρίωση είναι δυνατόν να συντελεστεί μόνο σε περιπτώσεις εξαιρετικής κρατικής ανάγκης που δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν διαφορετικά και πάντως όχι για δημοτικές ανάγκες. Στην περίπτωση λοιπόν που η απαλλοτρίωση είναι αναγκαστική, ο Νόμος προβλέπει την απόδοση αποζημίωσης στον αλλοδαπό. Η αποζημίωση έχει την μορφή ακίνητης περιουσίας στην ίδια περιοχή ή σε περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό σε άλλη περιοχή, με την συγκατάθεση στην περίπτωση αυτή και του αλλοδαπού ιδιοκτήτη, ο οποίος διατηρεί το δικαίωμα να ζητήσει καταβολή της αποζημίωσης σε μετρητά, ίσα με την αγοραία

αξία του ακινήτου κατά το χρόνο της απαλλοτρίωσης.

Τέλος, ο Νόμος προβλέπει την παροχή ειδικής θεσμικής βοήθειας για τους επενδυτές που συμμετέχουν σε πρόγραμμα επενδύσεων που έχουν χαρακτηριστεί ως άμεσης προτεραιότητας από το Συμβούλιο των Υπουργών. Με την σκέψη αυτή πρόσφατα συστήθηκε από το Συμβούλιο Υπουργών, ένα διυπουργικό συμβούλιο με έργο το συντονισμό της επενδυτικής βοήθειας προς άμεσης προτεραιότητας περιπτώσεις.

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στη Βουλγαρία.

Κύριο χαρακτηριστικό της βουλγαρικής οικονομίας είναι οι ιδιωτικοποιήσεις μεγάλων μονάδων παραγωγής, οι οποίες όμως αποπερατώνονται αργά και βασανιστικά, ως αποτέλεσμα της αναβλητικής και καιροσκοπικής πολιτικής του οργανισμού ιδιωτικοποιήσεων. Μέχρι τα μέσα του 2000, είχε ιδιωτικοποιηθεί περίπου το 50% των κρατικών μονάδων, ενώ ακόμη και σήμερα δεν έχει ολοκληρωθεί η αναδιανομή της γης η οποία ξεκίνησε πριν από 8 χρόνια.

Ο τομέας που αποτελεί τον κυριότερο προορισμό των ξένων επενδυτικών εισροών, είναι αυτός της βιομηχανίας, αφού αντιπροσωπεύει το 53,65% του συνόλου των ΑΞΕ, με 1.083,5 εκατομμύρια δολάρια και με κύριες επενδυτικές χώρες το Βέλγιο και την Γερμανία.

Την δεύτερη θέση κατέχει ο τομέας του εμπορίου, ο οποίος έχει απορροφήσει το 20,71% του συνόλου (418,9 εκατομμύρια δολάρια) με εμφανή τάση διεύρυνσης. Οι χώρες με τις μεγαλύτερες επενδύσεις στον τομέα αυτό είναι η Γερμανία και η Ολλανδία.

Αμέσως μετά ακολουθεί ο χρηματοπιστωτικός τομέας με 10,13% και συνολικό ύψος επένδυσης 205 εκατομμύρια δολάρια. Στη συνέχεια είναι ο τουρισμός με 5%, οι μεταφορές-συγκοινωνίες με 4,2%, οι κατασκευές με 1,8% και οι τηλεπικοινωνίες με ποσοστό 1% επί του συνόλου των εισροών ΑΞΕ.

Όσον αφορά τώρα την κατανομή των ξένων επενδύσεων ανά χώρα προέλευσης, από το 1992 μέχρι το 1999, την πρώτη θέση στον κατάλογο των ξένων επενδυτών κατέχει η Γερμανία με 410 εκατ. δολ. και ακολουθούν, το Βέλγιο με 308 εκατ. δολ. Η Ελλάδα με 230 εκατ. δολ. Η Κύπρος με 185 εκατ. δολ. οι ΗΠΑ με 150,4 εκατ. δολ. και η Μεγάλη Βρετανία με 150 εκατ. δολ. Βλέπουμε έτσι ότι η Ελλάδα βρίσκεται ουσιαστικά στην τρίτη θέση στο σχετικό πίνακα.

Ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στη Βουλγαρία.

Σύμφωνα με στοιχεία της Δ/σης Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΕ) του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, στην Βουλγαρία δραστηριοποιούνται περίπου 500 αμιγείς και μικτές ελληνικές επιχειρήσεις με συνολικό επενδυμένο κεφάλαιο 230 εκατομμύρια δολάρια (10% του συνόλου των επενδυμένων ξένων κεφαλαίων – τρίτη θέση). Οι επιχειρήσεις αυτές υπολογίζεται ότι απασχολούν 45.000 άτομα. Οι κύριοι τομείς δραστηριότητας τους είναι η παραγωγή ενδυμάτων, η παραγωγή προϊόντων αλουμινίου, χάρτου τηλεπικοινωνιακού υλικού, επεξεργασμένων καπνών κ.α. τα τρόφιμα και τα ποτά και οι υπηρεσίες (τράπεζες, ασφαλίσεις, υγεία). Ειδικότερα για τις τράπεζες, στην πρωτεύουσα της Βουλγαρίας λειτουργούν υποκαταστήματα των Xios Bank και Εθνικής Τράπεζας καθώς και γραφείο αντιπροσωπίας της Τράπεζας Μακεδονίας-Θράκης, ενώ η Εμπορική Τράπεζα συμμετέχει με ποσοστό 32% στη Βουλγαρική Τράπεζα επενδύσεων.

Οι περισσότερες ελληνικές επενδύσεις συγκεντρώνονται στην περιοχή της Σόφιας ενώ και στις συνοριακές με την Ελλάδα περιοχές παρατηρείται συγκέντρωση πολλών μονάδων παραγωγής φασόν.

Άλλες μεγάλες εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην Βουλγαρία είναι η 3Ε, η ΔΕΛΤΑ, ο Όμιλος Βαρδινογιάννη, ο Όμιλος Βιοχάλκο, η Αθηναϊκή Ζυθοποιία, η INTRAKOM, η CHIPITA, η Φλώρινα, η Τιτάν, η Goody's κ.α.

Οι περισσότερες από τις ελληνικές εταιρίες (περίπου 130), ασχολούνται με την παραγωγή ενδυμάτων για την δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ, ενώ στη δεύτερη θέση βρίσκονται οι εταιρίες τροφίμων και ποτών. Επίσης, περίπου το 80% των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οικογενειακού χαρακτήρα, χωρίς μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επενδυτικό σχεδιασμό.

Το βασικό πρόβλημα που προκύπτει από την μορφή των ελληνικών επιχειρήσεων είναι ότι, σε αντίθεση με την περίπτωση της Αλβανίας, εδώ δεν υπάρχει κάποιος ειδικός νόμος που να προβλέπει επιχορήγηση της επένδυσης, ενώ τα προγράμματα Phare και Phare Job που απευθύνονται σε μικρομεσαίους επιχειρηματίες δε διαθέτουν πόρους για την χρηματοδότηση της ίδιας της επένδυσης και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα που λειτουργεί στη χώρα παρέχει υποστήριξη κυρίως στις μεγάλες επιχειρήσεις.

ΡΟΥΜΑΝΙΑ.

Η χώρα της Ρουμανίας τα τελευταία χρόνια χαρακτηρίζεται από μαζικές ιδιωτικοποιήσεις καθώς υπολογίζεται ότι μέχρι το τέλος του 2000 θα έχουν ιδιωτικοποιηθεί περίπου 1900 εμπορικές επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται και μεγάλες κρατικές εταιρίες όπως ο εθνικός αερομεταφορέας TAROM, η χαλυβουργία SIDEX και οι επιχειρήσεις παραγωγής αλουμινίου ALRO και ALROM.

Η λειτουργία αλλοδαπών επιχειρήσεων στο εσωτερικό της χώρας, συναντάει πολλές δυσκολίες κυρίως όσον αφορά το δικαίωμα ιδιοκτησίας της γης το οποίο δεν αναγνωρίζεται σε αλλοδαπά φυσικά αλλά μόνο σε νομικά πρόσωπα και για όσο διάστημα ασκούν δραστηριότητα. Επιπλέον παρατηρείται έλλειψη κατάλληλων χώρων και καταστημάτων, με συνέπεια την καταβολή ιδιαίτερα υψηλών ενοικίων, αυξάνοντας μοιραία το κόστος της επένδυσης.

Απόδειξη της πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που παρουσιάζει η χώρα, είναι η συνεχής υποβάθμιση της Ρουμανίας από διεθνείς οίκους αξιολόγησης όσον αφορά το νομικό πλαίσιο, την πολυπλοκότητα και την διαφθορά του κρατικού μηχανισμού, την δομή της αγοράς κ.α.

Νομοθεσία ξένων επενδύσεων.

Το καθεστώς των ΑΞΕ στη Ρουμανία ορίζεται από το Νόμο 92/1997, σύμφωνα με τον οποίο ως άμεση ξένη επένδυση ορίζεται η συμμετοχή στη σύσταση ή επέκταση του κεφαλαίου της επιχείρησης, η απόκτηση μετοχών ή εταιρικών μεριδίων εμπορικής εταιρίας, καθώς και η ίδρυση ή επέκταση υποκαταστήματος αλλοδαπής επιχείρησης. Οι μορφές που μπορεί να έχουν οι ΑΞΕ είναι χρηματική συνεισφορά, συνεισφορά σε είδος και συμμετοχή στην αύξηση των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης. Στα παραπάνω περιλαμβάνονται και τα πνευματικά και βιομηχανικά δικαιώματα και η μεταφορά τεχνογνωσίας.

Ακόμη, προβλέπεται ρητά από το νόμο ότι οι ξένες επενδυτές στη Ρουμανία, απολαμβάνουν ισότιμη μεταχείριση με τους ντόπιους, ελεύθερη πρόσβαση στις ρουμανικές αγορές και στους τομείς της οικονομίας και ελάχιστη κρατική παρέμβαση. Ειδικότερα για τους τομείς της οικονομίας, δεν υπάρχουν περιορισμοί που να μην επιτρέπουν τη διενέργεια ξένων επενδύσεων.

Περιορισμοί τίθενται μόνο σε θέματα που έχουν άμεση σχέση με την

προστασία του περιβάλλοντος, την εθνική ασφάλεια και άμυνα ή αποτελούν απειλή για την δημόσια τάξη και υγεία.

Τέλος, για την διενέργεια επένδυσης από αλλοδαπό σε στρατηγικής σημασίας τομέα της οικονομίας (υγεία, εκπαίδευση, δημόσια διοίκηση κ.α.), απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη Ρουμάνου συνεταίρου.

Κίνητρα και εγγυήσεις για την διενέργεια άμεσων ξένων επενδύσεων.

Τα κίνητρα που παρέχονται στους ξένους επενδυτές σύμφωνα με το Νόμο 92/1997 είναι:

Απαλλαγή από επιβολή εισαγωγικών δασμών και ΦΠΑ για εισαγωγή υλικών και άυλων περιουσιακών στοιχείων, τα οποία αποτελούν συνεισφορά σε είδος στο κεφάλαιο της επιχείρησης καθώς και για εισαγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού.

Για την περίπτωση που έχουμε διενέργεια νέας επένδυσης δίδεται στον επενδυτή η δυνατότητα επιλογής μεταξύ δύο κινήτρων. Είτε αφαίρεση από φορολογητέα κέρδη των εξόδων απόσβεσης, περιλαμβανομένης και της περίπτωσης ταχείας απόσβεσης, ή αφαίρεσή από τα φορολογητέα κέρδη της εταιρικής χρήσης ποσοστού 20% από την τιμή αγοράς των τεχνολογικών εξοπλισμών που αποτελούν αποσβέσιμα στοιχεία του ενεργητικού και αποκτήθηκαν κατά την συγκεκριμένη χρήση.

Ολοκληρωτική έκπτωση από τα κέρδη προ φόρων για τα έξοδα διαφήμισης.

Απόσβεση των ετήσιων ζημιών από τα φορολογητέα κέρδη των επόμενων 5 ετών.

Τέλος, από το Νόμο ορίζεται ότι όλες οι διευκολύνσεις και ελαφρύνσεις που παρέχονται στις ξένες επιχειρήσεις, δεν θα τροποποιηθούν για τα επόμενα πέντε χρόνια. Παρόλα αυτά, κατά την ψήφιση του προϋπολογισμού για το έτος 1999, η κυβέρνηση της Ρουμανίας αποφάσισε την αναστολή όλων των φορολογικών κινήτρων για το εν λόγω έτος, έτσι ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του ΔΝΤ για χρηματοδότηση, κάτι που όμως προκάλεσε όπως είναι αναμενόμενο την αντίδραση των ξένων επιχειρηματιών.

Άμεσες ξένες επενδύσεις στη Ρουμανία.

Οι ξένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σήμερα στη Ρουμανία ξεπερνούν τις 70.000, ενώ το συνολικό ύψος της επένδυσης αγγίζει τα 6.000 εκατομμύρια δολάρια.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 65% της συνολικής αξίας του επενδυμένου κεφαλαίου είναι συγκεντρωμένο στην περιοχή του Βουκουρεστίου, ενώ η κατά τομείς της οικονομίας κατανομή των ξένων επενδύσεων έχει ως εξής: το 36% κατευθύνθηκε στη βιομηχανία τροφίμων, το 28% στην κατασκευή μηχανών, το 13% στον τουρισμό, το 12% στις τράπεζες και το 11% στην ελαφρά βιομηχανία.

Όσον αφορά την αξία της επένδυσης, πρώτη στον κατάλογο είναι η Γαλλία με 720 εκατομμύρια δολάρια, δεύτερη η Ολλανδία με 675 εκατομμύρια και τρίτες οι ΗΠΑ με 563 εκατ. USD. Η Ελλάδα βρίσκεται στην έκτη θέση με 430 εκατομμύρια δολάρια.

Η Γερμανία είναι στην πρώτη θέση, σχετικά με τον αριθμό των επιχειρήσεων (8430), ακολουθεί η Ιταλία (7974), και τρίτη η Τουρκία με 5958. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 9^η θέση με 1755 επιχειρήσεις.

Ελληνικές επενδύσεις στη Ρουμανία.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις (αμιγείς και μικτές) στη Ρουμανία σήμερα, ξεπερνούν τις 1.700, ενώ το συνολικό επενδυμένο κεφάλαιο προσεγγίζει τα 430 εκατομμύρια δολάρια (8,2% του συνολικά επενδυμένου κεφαλαίου).

Οι κυριότεροι τομείς που δραστηριοποιούνται οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι, το εμπόριο, οι υπηρεσίες (τηλεπικοινωνιακές και τραπεζικές εργασίες), η τυποποίηση τροφίμων και η εμφιάλωση ποτών και η παραγωγή τηλεπικοινωνιακού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού.

Τα τελευταία δύο χρόνια μάλιστα, έχουμε την καθιέρωση μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων στη ρουμανική αγορά, όπου αναπτύσσονται σταδιακά και σε μακροπρόθεσμη βάση και χαρακτηρίζονται από ποιοτική αναβάθμιση, δυναμισμό και στροφή των νέων επενδύσεων προς στρατηγικούς και παραγωγικούς τομείς (τηλεπικοινωνίες, κατασκευές, πληροφορική, γεωργία καπνοβιομηχανία κ.α.).

Η μεγαλύτερη ελληνική επένδυση είναι αυτή του ΟΤΕ, με την εξαγορά της Rom Telecom, ακολουθούμενος από την 3Ε και την Alpha Τράπεζα Πίστεως. Άλλες μεγάλες επιχειρήσεις, με συμμετοχή ελληνικού κεφαλαίου, στη Ρουμανία, είναι η ΔΕΛΤΑ, οι Κυλινδρόμυλοι Λούλη, ο Μυτιληναίος Α.Ε. η Εθνική Τράπεζα, η Εμπορική Τράπεζα, ο Πετζετάκης, ο Παπαστράτος, η Ιντρακόμ, ο ΝΙΚΑΣ, Star Foods, Best Foods, Frigorex Romania, Gaz Romania, Βιοχάλκο, Αλουμύλ Μυλωνάς, Φουρλής, Ξιφίας κ.α.

Όσον αφορά την γεωγραφική κατανομή των ελληνικών επενδύσεων στη χώρα της Ρουμανίας, σύμφωνα με στοιχεία δημοσιευμένα από το ΔΙΠΕΚ, οι επιχειρήσεις με συμμετοχή ελληνικού κεφαλαίου έχουν χωροθετηθεί κατά 58,3% στην περιοχή του Βουκουρεστίου (910 επιχειρήσεις), κατά 8,2% στην περιοχή της Κωσταντζα και στην περιφέρεια Τίμις με ποσοστό 5,6%.

Για την κατανομή με βάση το ύψος του επενδυμένου κεφαλαίου, και σ' αυτή την περίπτωση το μεγαλύτερο μέρος του επενδυμένου κεφαλαίου (77%) έχει συσσωρευτεί στην περιοχή του Βουκουρεστίου, ενώ ακολουθεί η περιφέρεια του Τίμις με 9,5% και της Κωσταντζα με 5,7%.

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ.

Η οικονομία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ), όλη τη δεκαετία του '90, υπήρξε μια προβληματική οικονομία που παρουσίαζε συνεχώς ύφεση. Η κυριότερη αιτία για την άσχημη εικόνα της οικονομίας ήταν φυσικά η απομόνωση της χώρας από τον υπόλοιπο κόσμο, με τις γνωστές κυρώσεις της Ε.Ε, που ουσιαστικά απέκλειαν την ΟΔΓ από κάθε Διεθνή Οικονομικό Οργανισμό.

Ο αποκλεισμός αυτός, ανάμεσα σε άλλα, είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη εισροής κεφαλαίων και την δημιουργία ενός μη ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος, με άμεσο αντίκτυπο στην παραγωγή και την ανάπτυξη της οικονομίας.

Όπως αναμενόταν, οι βομβαρδισμοί και οι υπόλοιπες διεθνείς κυρώσεις, είχαν άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία της χώρας. Ειδικότερα, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, η μείωση του ΑΕΠ για το προηγούμενο έτος (1999) έφτασε το 50%, ενώ ο μέσος όρος πληθωρισμού για το 2000 κυμαίνεται στο 40%. Ακόμη, το δημόσιο χρέος ανέρχεται σε 14 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, ενώ με τους βομβαρδισμούς υπήρξε απώλεια 200.000 – 250.000 θέσεων εργασίας και η ανεργία υπολογίζεται σε 60% του ενεργού πληθυσμού.

Αλλά ακόμη και σήμερα, οι εξελίξεις είναι συνεχής στη χώρα, με την πτώση του καθεστώτος Μιλόσεβιτς και την άνοδο του Κοστούνιτσα στην εξουσία, γεγονός που για πολλούς σηματοδοτεί την έξοδο της ΟΔΓ από την διεθνή απομόνωση.

Νομοθεσία Ξένων Επενδύσεων.

Σύμφωνα με το Νόμο περί Ξένων Επενδύσεων (SRJ, Nos 42/92, 24/94, 29/96), οι ξένοι επενδυτές δεν μπορούν να κατέχουν ποσοστό μεγαλύτερο του 49%

στους τομείς Παραγωγής και Εμπορίας Όπλων, Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και Τηλεπικοινωνίες.

Επίσης απαγορεύεται η οικονομική δραστηριότητα ξένων μόνο σε ορισμένες γεωγραφικές ζώνες. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, οι ξένοι επενδυτές αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους ημεδαπούς επενδυτές.

Τέλος, δίνεται η δυνατότητα σε αλλοδαπά φυσικά ή νομικά πρόσωπα να λάβουν άδεια εκμετάλλευσης πόρων ή υποδομών μέσω καθεστώτος παραχωρήσεων, κυρίως σε περιπτώσεις αυτοχρηματοδότησης.

Κίνητρα και εγγυήσεις για ΑΞΕ.

Ο Νόμος περί Ξένων Επενδύσεων ορίζει ότι δεν υπολογίζεται φόρος επί των κερδών στο ποσοστό συμμετοχής του ξένου επενδυτή για τα πρώτα πέντε έτη, με την δυνατότητα επέκτασης της φοροαπαλλαγής αυτής για μεγαλύτερο διάστημα.

Επίσης, η εισαγωγή μηχανολογικού και άλλου εξοπλισμού καθώς και υλικών κατασκευής είναι ελεύθερη, ενώ κατά την εισαγωγή νέων μηχανημάτων, ο επενδυτής απαλλάσσεται από τελωνειακούς δασμούς και άλλες επιβαρύνσεις.

Συνοψίζοντας με τα κίνητρα, ο Νόμος ορίζει ότι το ξένο συνάλλαγμα που εισάγεται μπορεί να τοποθετηθεί σε λογαριασμό συναλλάγματος σε εμπορική τράπεζα, ενώ επιτρέπεται η επανεξαγωγή κεφαλαίων και εξαγωγή των κερδών.

Τέλος, η ΟΔΓ, για να εγγυηθεί την προστασία των επενδύσεων έχει υπογράψει Συμφωνίες Προστασίας Επενδύσεων με τις Ελλάδα, ΗΠΑ, Γαλλία, Γερμανία, Καναδά, Σουηδία, Ολλανδία, Αυστρία και Αίγυπτο, καθώς και Συμφωνίες Αποφυγής Διπλής Φορολογίας με την Ελλάδα, την Γαλλία, Σουηδία, Βέλγιο, Αγγλία, Δανία, Ιταλία, Ολλανδία, Τσεχία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Γερμανία, Φινλανδία, Αίγυπτο, Κίνα, Φιλιππίνες, Μαλαισία και Σρι Λάνκα.

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην ΟΔΓ. Η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα.

Είναι αυτονόητο ότι η πολιτική αστάθεια που επικρατεί στην χώρα, σε συνάρτηση με τον διεθνή αποκλεισμό που αποτελούσε τον κανόνα την τελευταία δεκαετία, είχε άμεσο αντίκτυπο και στο επενδυτικό κλίμα, καθώς οι περισσότερες χώρες και όχι άδικα, θεωρούν επισφαλή μια επένδυση στο έδαφος της ΟΔΓ.

Έτσι και η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα παραμένει περιορισμένη, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι είναι και μηδαμινή. Απεναντίας, στην ΟΔΓ

δραστηριοποιούνται 230 ελληνικές επιχειρήσεις (150 μικτές και 80 αμιγώς ελληνικές), ενώ το συνολικό επενδυμένο κεφάλαιο ανέρχεται σε 1 δισεκατομμύριο δολάρια, κατατάσσοντας την Ελλάδα στην πρώτη θέση όσον αφορά το επενδυμένο κεφάλαιο. Οι επενδύσεις αυτές μάλιστα, έγιναν τα τελευταία τρία χρόνια.

Σήμερα, με τις συνέπειες του πολέμου στην ΟΔΓ, πολλές από τις ελληνικές επιχειρήσεις αντιμετώπισαν αρχικά το φάσμα της διακοπής της λειτουργίας τους, ενώ άλλες ανέβαλαν προσωρινά τα επενδυτικά τους σχέδια.

Οι σημαντικότερες ελληνικές επιχειρήσεις και επενδύσεις στην ΟΔΓ είναι ο ΟΤΕ, η 3Ε, η ΔΕΛΤΑ, η Μυτιληναίος Α.Ε., ο Γερμανός, η Ασπροφώς Α.Ε, όπως και Μαμιδάκης, ΔΕΗ, ΜΕΤΩΝ – ΑΚΤΩΡ, Σαραντίτης, Τιτάν, Ασπίς Πρόνοια, Ιντεραμέρικαν κ.α. και οι κυριότεροι τομείς δραστηριότητας είναι οι τηλεπικοινωνίες, τα τρόφιμα και ποτά, πετρελαιοειδή, ορυχεία, διυλιστήρια, κατασκευές και ασφάλειες.

ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (ΠΓΔΜ).

Ο πόλεμος και η συνεχιζόμενη κρίση στο Κόσοβο, είχε άμεσο αντίκτυπο και στην οικονομία της ΠΓΔΜ, καθώς η Γιουγκοσλαβία υπήρξε κύριος προμηθευτής πρώτων υλών και δίοδος προς τους κύριους εμπορικούς άξονες της χώρας με την Ε.Ε.

Οι συνέπειες ήταν άμεσες. Πτώση της βιομηχανικής παραγωγής και του ΑΕΠ (-15% για το 1999) και ραγδαία αύξηση της ανεργίας (45% του εργατικού δυναμικού), ενώ και στον τομέα των ξένων επενδύσεων, η πολιτική αβεβαιότητα και οι εθνικιστικές αντιπαλότητες στην περιοχή, προδιέθεταν αρνητικά πολλούς ξένους επενδυτές για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων στη χώρα.

Νομοθεσία ξένων επενδύσεων.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία στην ΠΓΔΜ (Ν. 28/96, 7/97, 21/98, 37/98, 63/98), οι ξένοι επενδυτές έχουν τρεις επιλογές. Μπορούν να επενδύσουν χρηματικά σε κάποια σκοπιανή επιχείρηση με την εξαγορά μετοχών, να ιδρύσουν μια μικτή επιχείρηση ή να ιδρύσουν μια νέα επιχείρηση υπο τις ίδιες προϋποθέσεις με τους ντόπιους επιχειρηματίες.

Επίσης, ο Νόμος ορίζει ότι οι ξένοι επενδυτές δεν έχουν δικαίωμα αγοράς γης, παρά μόνο κάτω από περίπλοκες προϋποθέσεις δικαίωμα ιδιοκτησίας. Ακόμη, για του ξένους που επιθυμούν να ασκήσουν οικονομική δραστηριότητα στην ΠΓΔΜ, είναι υποχρεωτική η ίδρυση θυγατρικής εταιρίας, που απαιτεί όμως μια περίπλοκη και χρονοβόρα διαδικασία.

Κίνητρα για την διενέργεια ΑΞΕ στην χώρα.

Οι ξένοι επενδυτές δικαιούνται απαλλαγής από το φόρο κερδών στην περίπτωση που επανεπενδύουν τα κέρδη και με την προϋπόθεση ότι το ποσοστό που θα επαναεπενδυθεί δεν υπερβαίνει το 30% του φορολογητέου εισοδήματος.

Ακόμη, στην περίπτωση που τα κέρδη επαναεπενδύονται σε περιοχές “ειδικών συνθηκών” (ορεινές, οικονομικά καθυστερημένες περιοχές, συνοριακές ζώνες) ή με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος.

Επίσης, για τη συμμετοχή αλλοδαπού στο κεφάλαιο της επιχείρησης με ποσοστό τουλάχιστο 20%, προβλέπεται απαλλαγή φόρου επί των κερδών για τα τρία πρώτα χρόνια και ανάλογα με το ποσοστό της ξένης επένδυσης. Η φοροαπαλλαγή μπορεί να φτάσει και στο 100% στην περίπτωση που η επιχείρηση ανήκει εξ’ ολοκλήρου σε αλλοδαπό. Η ρύθμιση αυτή δεν ισχύει στην περίπτωση που οι εταιρίες έχουν συσταθεί έπειτα από συγχώνευση, διάσπαση μετοχής ή ιδιοκτησιακής μετατροπής. Επιπλέον ο Νόμος ορίζει ότι για να υπάρχει η φοροαπαλλαγή για τα τρία πρώτα χρόνια, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η λειτουργία της επιχείρησης για τα επόμενα τρία. Σε αντίθετη περίπτωση, η επιχείρηση είναι υποχρεωμένη να καταβάλλει όλους τους φόρους από τους οποίους είχε εξαιρεθεί την προηγούμενη περίοδο.

Τέλος, από 1-1-99, οι εισαγωγές εξοπλισμού, ανταλλακτικών και πρώτων υλών που θα χρησιμοποιηθούν στην επιχείρηση απαλλάσσονται πλήρως από τελωνειακές και άλλες επιβαρύνσεις, ενώ στην περίπτωση τεχνολογικού εκσυγχρονισμού ή επέκτασης της επιχείρησης, προβλέπονται αυξημένες αποσβέσεις.

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην ΠΓΔΜ και ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα.

Ανάμεσα στις χώρες που έχουν πραγματοποιήσει μεγάλες επενδύσεις στην ΠΓΔΜ είναι η Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Ιταλία, η Αυστρία κ.α.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή εκτιμάται

ότι ξεπερνούν τις 100, ενώ το συνολικό ύψος του επενδυμένου κεφαλαίου υπολογίζεται σε 300 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, κατατάσσοντας την Ελλάδα στην πρώτη θέση των επενδυτριών χωρών στην ΠΓΔΜ.

Οι επιχειρήσεις αυτές δραστηριοποιούνται στους τομείς των τροφίμων-αναψυκτικών, έτοιμου ενδύματος, βιομηχανίας τσιμέντου, καπνοβιομηχανίας, τραπεζών, εμπορίου, ενέργειας και ορυχείων.

Εκτιμάται ότι μέσω αυτών των επιχειρήσεων έχουν δημιουργηθεί περίπου 5.000 νέες θέσεις εργασίας. Οι κυριότερες επενδύσεις έχουν γίνει από την 3Ε, την TITAN-HOLLDERBAND, την Καπνική Μιχαηλίδης, την Τράπεζα Πίστεως και την Εθνική Τράπεζα.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η ΠΓΔΜ θα απορροφήσει το 15,5% των κονδυλίων που προβλέπει το σχέδιο ανασυγκρότησης. Το συνολικό ποσό που θα διαθέσει η Ελλάδα είναι 100 δισεκατομμύρια δραχμές και θα δοθεί προτεραιότητα στα έργα κοινωνικής υποδομής (ανέγερση σχολίων, αποκατάσταση ζημιών στα νοσοκομεία-κέντρα υγείας, κατασκευή κατοικιών), αλλά και στην αποκατάσταση ζημιών στο οδικό δίκτυο και στα ενεργειακά δίκτυα και τις τηλεπικοινωνίες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Το άνοιγμα των ελληνικών επιχειρήσεων προς τις βαλκανικές αγορές αποτελεί μια μικρή μόνον απόδειξη των αλλαγών που περνάει η χώρα μας κατά την τελευταία δεκαετία. Παρατηρήθηκαν σημαντικότερες εξελίξεις που μετέτρεψαν την Ελλάδα από χώρα εισαγωγής πολυεθνικών επιχειρήσεων σε χώρα εξαγωγής επενδύσεων, από χώρα προέλευσης σε χώρα εισαγωγής μεταναστών και από μια περιφερειακή χώρα της Ευρώπης, σε ισότιμο μέλος της ΟΝΕ.

Οι ραγδαίες εξελίξεις στις βαλκανικές χώρες, δημιούργησαν προϋποθέσεις ώστε η μέχρι πρότινος απομονωμένη από την υπόλοιπη Ευρώπη Ελλάδα, να διαδραματίζει τώρα ένα σημαντικό πολιτικό και οικονομικό ρόλο στην περιοχή.

Η ύπαρξη αξιόλογου ελληνικού ενδιαφέροντος για επενδύσεις στις βαλκανικές χώρες είναι δεδομένη και η περαιτέρω ανάπτυξη των ελληνικών επιχειρήσεων σε αυτές θα έχει θετικά αποτελέσματα και για τις δύο πλευρές αρκεί οι ελληνικές κυβερνήσεις να υιοθετήσουν μακροπρόθεσμες στοχεύσεις που θα προωθούν την συνεργασία και την σταθερότητα στα Βαλκάνια καθώς και άμεσες δράσεις και πρωτοβουλίες σε βασικά διαρθρωτικά ζητήματα της ελληνικής βιομηχανίας.

Από τα στοιχεία που υπάρχουν για κάθε χώρα της Βαλκανικής, τα οποία αναλύθηκαν και πιο πάνω, προκύπτει ότι η Ελλάδα είναι ένας από τους πιο σημαντικούς επενδυτές (πολλές φορές στην πρώτη θέση) στην περιοχή και ο αριθμός των ελληνικών επιχειρήσεων που έκαναν το άνοιγμα στις Βαλκανικές οικονομίες είναι μεγαλύτερος από χώρες με παράδοση στις εκροές άμεσων ξένων επενδύσεων.

Πολλές φορές όμως οι αριθμοί δεν λένε όλη την αλήθεια και προκύπτουν αρκετά ερωτήματα τόσο για τον χαρακτήρα των ελληνικών επιχειρήσεων που επενδύουν στα Βαλκάνια, όσο και για τους λόγους που ωθούν τις επιχειρήσεις στο άνοιγμα προς το εξωτερικό, τα οφέλη που προκύπτουν για την ελληνική οικονομία, την σχέση ελληνικών ΑΞΕ και ανταγωνιστικότητας της οικονομίας κ.α.

Κατ' αρχάς να αποσαφηνισθεί ότι η εμφανιζόμενη σήμερα ισχυρή θέση των ελληνικών επιχειρήσεων σε ορισμένες βαλκανικές χώρες, δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι η Ελλάδα ξαφνικά εξελίσσεται σε μια μεγάλη δύναμη όσον αφορά τις εκροές ΑΞΕ. Άλλωστε, το γεγονός και μόνο ότι αυτή η δυναμική των ελληνικών

επιχειρήσεων παρατηρείται μόνο στην συγκεκριμένη περιοχή όπου οι αγορές δεν έχουν διαμορφωθεί ακόμη και κάθε επένδυση εμπεριέχει μεγάλο ρίσκο, θα πρέπει να μας βάζει σε υποψίες.

Η αλήθεια είναι ότι οι επενδυτές από τις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες τηρούν στάση αναμονής, λαμβάνοντας σοβαρά υπ' όψη τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα των Βαλκανικών χωρών.

Μόλις ομαλοποιηθεί η κατάσταση στις χώρες αυτές, οι ξένοι επενδυτές θα μπουν δυναμικά και εάν οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν καταφέρει έως τότε να παράγουν προϊόντα ικανά να αντεπεξέλθουν στον διεθνή ανταγωνισμό, τότε θα εκδιωχθούν και από αυτές τις αγορές, όπως εκδιώχθηκαν σε μεγάλο βαθμό και από την Ελλάδα¹⁵.

Η πρακτική που ακολουθούν οι ξένοι επενδυτές είναι η ανάθεση υπεργολαβιών σε τοπικές επιχειρήσεις, ώστε να διατηρούν κάποια επαφή με την αγορά και όταν κρίνουν σκόπιμο θα διεισδύσουν ενεργά πια στις χώρες αυτές.

Και οι ελληνικές επιχειρήσεις που συνεργάζονται με μεγάλες του εξωτερικού, μέσω της ανάθεσης σε αυτές συγκεκριμένων υπεργολαβιών, πολλές φορές εκτελούν αυτές τις υπεργολαβίες στις βαλκανικές χώρες, μεταφέροντας την παραγωγή τους εκεί με την μορφή άμεσων ξένων επενδύσεων, αναζητώντας φθηνότερο κόστος εργασίας και μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις λοιπόν παρουσιάζουν κάποια πλεονεκτήματα τόσο απέναντι στις ντόπιες όσο και απέναντι στις διεθνείς επιχειρήσεις, πλεονεκτήματα που τους δίνουν την δυνατότητα να επενδύουν στις βαλκανικές χώρες και να είναι μάλιστα από τις πρωτοπόρες χώρες στον τομέα αυτό.

Σε σχέση με τις ντόπιες επιχειρήσεις, οι ελληνικές επενδύσεις διαθέτουν μεγαλύτερο κεφάλαιο, έχουν πολύ στενές σχέσεις με τις δυτικές αγορές καθώς επίσης και εμπειρία από λειτουργία σε οικονομίες της αγοράς. Τα πλεονεκτήματα αυτά βέβαια δεν θα πρέπει να εφησυχάσουν τις ελληνικές επιχειρήσεις, καθώς είναι μόνο παροδικά και μόνο μέχρι την στιγμή που και οι ντόπιες επιχειρήσεις θα αναπτύξουν παρόμοιες δεξιότητες.

¹⁵ Βλέπε Petrakos G. And Totev S. (2000). "Economic co-operation in the Balkans: a regional approach to European integration" και Πετράκος Γ. "Η ανάπτυξη των Βαλκανίων".

Όσο για τα πλεονεκτήματα απέναντι στις διεθνείς επιχειρήσεις, τρία είναι αυτά που ξεχωρίζουν.

1. Οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα να δραστηριοποιούνται σε ένα ασταθές κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον, γεγονός που οδηγεί τις ξένες επιχειρήσεις να τηρούν μια στάση αναμονής. Η κατάσταση αυτή συντηρείται από το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων που πραγματοποιεί επενδύσεις στα Βαλκάνια, σε αντίθεση με τις μεγάλες πολυεθνικές, είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις πολύ συχνά οικογενειακού χαρακτήρα και μπορούν έτσι να διακινδυνεύουν περισσότερα και να εκμεταλλεύονται όλες τις επενδυτικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται.

Ειδικότερα, 32 επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν ποσοστό μεγαλύτερο από το 67% (περίπου 1.340 εκατ. Δολάρια) των συνολικών ελληνικών επενδύσεων στα Βαλκάνια, ενώ μόλις 10 επιχειρήσεις το 64%. Λαμβάνοντας υπ' όψη ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια ξεπερνούν κατά πολύ τις 2500, καταλαβαίνουμε ότι ένα ποσοστό μόλις 2,5% περίπου του συνόλου των επιχειρήσεων, αντιπροσωπεύει το 67% του συνολικού επενδυμένου κεφαλαίου, ενώ το υπόλοιπο 23% (περίπου 920 εκατ. Δολάρια) έρχεται από το 97% των ελληνικών επιχειρήσεων.

Τα στοιχεία αυτά, αν μη τι άλλο, αποδεικνύουν ότι οι ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, είναι πολύ μικρές, κάτι που αιτιολογείται από το εξαιρετικά μικρό μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων, καθώς στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία του 1994 από το European Observatory for SMEs, υπάρχουν 690.000 επιχειρήσεις, εκτός του πρωτογενή τομέα, και έχουν τον μικρότερο μέσο όρο απασχολούμενων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (3 άτομα έναντι 6 της Ε.Ε).

Το μέγεθος λοιπόν των ελληνικών επιχειρήσεων τις κάνει να πλεονεκτούν αποφασιστικά απέναντι στις πολυεθνικές, σε περιβάλλον κοινωνικοοικονομικών αναταραχών, καθώς οι μεγάλες ξένες επιχειρήσεις θα προχωρήσουν σε μια επένδυση μόνο αφού εξετάσουν όλες τις παραμέτρους και διαπιστώσουν ότι το ρίσκο είναι πολύ μικρό και τα περιθώρια κέρδους μεγάλα , ενώ οι ελληνικές, οικογενειακού χαρακτήρα στην πλειοψηφία τους,

μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα επενδύσουν τώρα στα Βαλκάνια αναμένοντας κέρδη στο εγγύς μέλλον.

2. Το δεύτερο πλεονέκτημα των ελληνικών επιχειρήσεων απέναντι στις πολυεθνικές όσον αφορά τις επενδύσεις στα Βαλκάνια, έχει να κάνει με την γεωγραφική εγγύτητα.

Η σημασία της γεωγραφικής εγγύτητας καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι χώρες με μεγάλες εκροές ΑΞΕ, προσανατολίζουν τις επενδύσεις τους σε γειτονικές χώρες (Βέλγιο 66%, Αυστρία 46%, Δανία 40%, Γαλλία 39% και Γερμανία 37%).

Οι ΑΞΕ της Ελλάδας επικεντρώνονται στις γειτονικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, ΠΓΔΜ, Γιουγκοσλαβία) και κυρίως στα νότια τμήματα αυτών, τα οποία βρίσκονται κοντά στην Ελλάδα.

Στη νότια Βουλγαρία, σε μια ζώνη μήκους 60-80 χιλιομέτρων από τα σύνορα, έχει συγκεντρωθεί ένα πολύ μεγάλο μέρος των ελληνικών βιοτεχνιών έτοιμου ενδύματος, ενώ στην Αλβανία, τα Τίρανα δεν συγκεντρώνουν ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων (41%), γιατί παρατηρείται έντονη χωρική συγκέντρωση σε ελληνόφωνες περιοχές (Αργυρόκαστρο 10%, Κορυτσά 31% και Αγ. Σαράντα 7%) λόγω ιστορικών και γεωγραφικών συγκυριών.

Είναι αυτονόητο ότι η γεωγραφική εγγύτητα έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία για τις μικρές επιχειρήσεις που χρειάζεται να βρίσκονται κοντά στην μητρική, καθώς η παρουσία και άμεση επέμβαση του ιδιοκτήτη της επιχείρησης είναι πολλές φορές επιτακτική, και για τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, χωρίς αναπτυγμένες υποδομές, π.χ προηγμένο δίκτυο τηλεπικοινωνιών.

3. Ένα ακόμη πλεονέκτημα των ελληνικών επιχειρήσεων είναι το φθηνό ανθρώπινο δυναμικό που υπάρχει στην Ελλάδα σε σχέση με τις αναπτυγμένες χώρες, κάτι που συνεπάγεται χαμηλότερο κόστος εργασίας, το οποίο φυσικά μπορεί να μην είναι αποφασιστική σημασίας για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις των οποίων η παραγωγή είναι εντάσεως κεφαλαίου, αλλά σε αγορές με μικρό περιθώριο κέρδους, όπως αυτές των Βαλκανίων, είναι οπωσδήποτε σημαντικό.

Η ύπαρξη αυτών των πλεονεκτημάτων από μόνη της δεν είναι ικανή να δικαιολογήσει την αυξημένη διάθεση των Ελλήνων επιχειρηματιών να επενδύουν όλο και περισσότερο στις βαλκανικές χώρες όπου το ρίσκο είναι μεγάλο και θα μπορούσανε κάλλιστα να μείνουνε στην Ελλάδα και να συνεχίσουν εδώ τις δραστηριότητές τους. Τι είναι αυτό όμως που τους απωθεί από την Ελλάδα και τους έλκει στις βαλκανικές χώρες ;

Οι βασικοί λόγοι που ωθούν τις ελληνικές επιχειρήσεις να φύγουν από την ελληνική αγορά και να δραστηριοποιηθούν στις βαλκανικές χώρες, είναι ο κορεσμός και η εντατικοποίηση του ανταγωνισμού στην ελληνική αγορά, που προκλήθηκε από την διείσδυση σε ορισμένους κλάδους πολλών ξένων πολυεθνικών εταιριών που βασίζουν την παραγωγή τους στην καινοτομία και στα διαφοροποιημένα προϊόντα, με αποτέλεσμα οι ελληνικές επιχειρήσεις που παράγουν κατά κύριο λόγο προϊόντα έντασης εργασίας, να μην μπορούν να ανταγωνιστούν αυτές τις επιχειρήσεις.

Από την άλλη, οι βασικοί λόγοι που έλκουν τις ελληνικές επιχειρήσεις ώστε να κάνουν ΑΞΕ στις βαλκανικές χώρες είναι:

- I. Η δυνατότητα μείωσης του κόστους παραγωγής μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας, κάτι που είναι εφικτό στις βαλκανικές χώρες εξαιτίας των χαμηλών σε σχέση με την Ελλάδα ημερομισθίων. Η μείωση αυτή είναι πολύ σημαντική για τις επιχειρήσεις που είναι εντάσεως εργασίας (π.χ έτοιμο ένδυμα, υπόδημα, γούνα), δηλαδή για την πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων.
- II. Η περιοχή των Βαλκανίων είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους και με την δραστηριοποίηση σε μια βαλκανική χώρα δίνεται η δυνατότητα εκμετάλλευσης πρώτων υλών (ορυκτά, γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, φυσικό αέριο κ.α) με απώτερο σκοπό είτε την παραγωγή προϊόντων εκεί για την εγχώρια αγορά ή το εξωτερικό, είτε την εισαγωγή τους στην Ελλάδα για τις ανάγκες της επιχείρησης.
- III. Πολλές επιχειρήσεις επιδιώκουν να καταλάβουν μια θέση στην αγορά καταναλωτικών προϊόντων (παγωτά , αναψυκτικά κ.α.) παρόλο που αυτή είναι ακόμη αδιαμόρφωτη, γνωρίζοντας ότι για ένα μεγάλο διάστημα και μέχρι να ομαλοποιηθεί η αγορά θα παραμείνουν με παθητικό.

- IV. Ακόμη, επειδή πολύ συχνά στις χώρες αυτές υπάρχουν υψηλοί δασμοί όσον αφορά τις εισαγωγές προϊόντων, οι ελληνικές επιχειρήσεις υπερπηδούν αυτά τα εμπόδια ιδρύοντας θυγατρικές επιχειρήσεις, αποκτώντας έτσι άμεση πρόσβαση σε αυτές τις αγορές.
- V. Επίσης, εξ' αιτίας των δεσμών που υπάρχουν μεταξύ των βαλκανικών χωρών, μια επένδυση σε μια χώρα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βάση για την επέκταση και στις υπόλοιπες χώρες καθώς υπάρχουν στενές εμπορικές σχέσεις μεταξύ των βαλκανικών χωρών που διευκολύνουν την επέκταση των επενδύσεων.
- VI. Ακόμη, το γεγονός ότι οι αδιαμόρφωτες αγορές στηρίζονται κυρίως στον πόλεμο των τιμών και όχι στην διαφοροποίηση και την ποιότητα του προϊόντος, είναι πιο εύκολο για τις μικρότερες επιχειρήσεις να λειτουργήσουν σε αυτές τις αγορές καθώς δεν υπάρχουν μεγάλες επιχειρήσεις που να εκμεταλλεύονται τις οικονομίες κλίμακας.
- VII. Τέλος, η δημιουργία πολλών ελληνικών επιχειρήσεων καθώς και η ύπαρξη αξιόλογου ελληνικού στοιχείου στις βαλκανικές χώρες, οδήγησε στην δημιουργία και άλλων επιχειρήσεων που "ακολούθησαν τους πελάτες", όπως τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες κ.α.

Από όσα αναφέρθηκαν μέχρι τώρα προκύπτει ότι το κύριο χαρακτηριστικό των ελληνικών επιχειρήσεων που επενδύουν στις βαλκανικές χώρες είναι το μικρό τους μέγεθος και κατ' επέκταση ο μικρός αριθμός απασχολούμενων.

Αν εξετάσουμε εκτενέστερα τον χαρακτήρα των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια θα παρατηρήσουμε ότι, εκτός από το κατά κύριο λόγο μικρό μέγεθος που παρουσιάζουν, διαφοροποιούνται και με κριτήριο την σύνδεσή τους με κάποια μητρική επιχείρηση στην Ελλάδα. Υπάρχουν λοιπόν ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις βαλκανικές χώρες και που συνδέονται άμεσα με κάποια μητρική επιχείρηση στην Ελλάδα και άλλες που λειτουργούν αυτόνομα, χωρίς κανένα δεσμό με επιχειρήσεις στην Ελλάδα ως θυγατρική.

Οι μεν πρώτες είναι κυρίως μικρές επιχειρήσεις με αντικείμενο το εμπόριο και τις υπεργολαβίες. Οι επιχειρήσεις αυτές έχουν στενούς δεσμούς με τις μητρικές και συγκεντρώνονται κυρίως στις περιοχές που βρίσκονται κοντά στα σύνορα με την Ελλάδα, καθώς πολύ συχνά είναι απαραίτητη η παρουσία του ιδιοκτήτη της

μητρικής. Άλλωστε πολλές από τις ελληνικές επενδύσεις που έχουν γίνει στα Βαλκάνια, έχουν γίνει από επιχειρήσεις του δημόσιου τομές (ΟΤΕ, τράπεζες κ.α.) και μοιραία έχουν στενούς δεσμούς με τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα.

Αυτές όμως που έχουν και την μεγαλύτερη σημασία, όσον αφορά τις επιπτώσεις που μπορεί να έχουν στην ελληνική οικονομία, είναι οι επιχειρήσεις που δεν εξαρτώνται από μητρική επιχείρηση στην Ελλάδα.

Οι επενδύσεις αυτές αντιπροσωπεύουν ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των με ελληνικό ενδιαφέρον επιχειρήσεων στα Βαλκάνια (στην Βουλγαρία υπολογίζεται στο 60% των συνολικών ελληνικών επενδύσεων) και πραγματοποιούνται κατά κύριο λόγο από επιχειρηματίες που διέκοψαν την δραστηριότητά τους και εγκατέλειψαν την Ελλάδα, είτε λόγω χρεοκοπίας είτε γιατί οι δραστηριότητές τους δεν ήταν πλέον επικερδής.

Ακόμη, πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες, στην προσπάθειά τους για ανεύρεση καλύτερων ευκαιριών, δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό παίρνοντας μαζί τους τις δεξιότητές και τα κεφάλαιά τους.

Τέλος, πολλοί Έλληνες, κυρίως φοιτητές, ιδρύουν επιχειρήσεις που λειτουργούν κατά κύριο λόγο ως υπεργολάβοι για τις επιχειρήσεις έτοιμου ενδύματος στην Ελλάδα, αλλά και ως εμπορικές επιχειρήσεις, εισάγοντας φρούτα και άλλα προϊόντα από την Ελλάδα.

Το βασικότερο βέβαια ερώτημα που προκύπτει από την ύπαρξη αυτού του τύπου των επιχειρήσεων, είναι οι επιπτώσεις που έχουν στην ελληνική οικονομία. Οι επιπτώσεις αυτές, εάν υπάρχουν, και οι επιπτώσεις από τις επιχειρήσεις που συνδέονται άμεσα με μητρική επιχείρηση στην Ελλάδα, θα αναλυθούν εκτενώς παρακάτω.

Πώς θα χαρακτηρίζαμε όμως τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια. Λαμβάνοντας υπ' όψη τα χαρακτηριστικά τους που αναλύθηκαν αμέσως πιο πάνω, σίγουρα οι ελληνικές επιχειρήσεις, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων δεν μπορούν να ονομασθούν πολυεθνικές. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από το μεγάλο μέγεθός τους, το γεγονός ότι στην προσπάθειά τους για κέρδη δεν στηρίζονται στον πόλεμο των τιμών αλλά στην διαφοροποίηση του προϊόντος και στην καινοτομία, είναι εντάσεως κεφαλαίου και

επενδύουν όχι μόνο σε υποανάπτυκτες αλλά και σε αναπτυγμένες χώρες ιδρύοντας θυγατρικές επιχειρήσεις τις οποίες έχουν κάτω από τον απόλυτο έλεγχό τους.

Η πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια, σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια δεν θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως πολυεθνικές επιχειρήσεις. Θα ήταν πιο σωστό να καταταχθούν σε ένα νέο τύπο επιχειρήσεων, τις “νέες πολυεθνικές επιχειρήσεις”, οι οποίες προέρχονται από υποανάπτυκτες ή τις σε ανάπτυξη χώρες. Οι επιχειρήσεις αυτές είναι μικρού μεγέθους, κυρίως μικρομεσαίες επιχειρήσεις που ανοίχτηκαν στο εξωτερικό, είναι εντάσεως εργασίας, δεν χρησιμοποιούν κατά την διαδικασία παραγωγής προηγμένες τεχνολογίες, στηρίζονται στον πόλεμο τιμών και όχι στην διαφοροποίηση του προϊόντος που παράγουν, έχουν περιορισμένα γενικά έξοδα, δεν έχουν καθιερωμένες επωνυμίες και δεν ξοδεύουν για διαφήμιση και εγκαθίστανται σε υποανάπτυκτες χώρες κυρίως γειτονικές, σχηματίζοντας κοινοπραξίες με τοπικούς επιχειρηματίες.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις που επενδύουν στα Βαλκάνια ως “νέες” πολυεθνικές επιχειρήσεις, σύμφωνα με τον Wells (Wells 1983), είναι επιχειρήσεις αποδέκτες ώριμων τεχνολογιών που δεν χρησιμοποιούνται πια από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, αλλά σε σχέση με τις χώρες που επενδύουν (στην περίπτωσή μας οι βαλκανικές χώρες), υπάρχει ένα “τεχνολογικό κενό”. Οι ελληνικές επιχειρήσεις που παράγουν ένα προϊόν με δεδομένο επίπεδο τεχνολογίας, έχουν την δυνατότητα να μεταφέρουν την παραγωγική διαδικασία σε μια βαλκανική χώρα όπου δεν υπάρχουν ακόμη οι ανάλογες εγκαταστάσεις και η απαιτούμενη τεχνογνωσία για την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος.

Η ύπαρξη αυτού του “τεχνολογικού κενού” και η απροθυμία των μεγάλων πολυεθνικών να επενδύσουν στην περιοχή λόγω της αβεβαιότητας που επικρατεί, έχουν φέρει την Ελλάδα σε θέση ισχύος, προσωρινά όμως και μέχρι το σημείο που οι ντόπιες επιχειρήσεις θα φτάσουν τις ελληνικές σε θέματα τεχνολογίας και μάλιστα και οι ξένες επιχειρήσεις αποφασίσουν να εισχωρήσουν στις βαλκανικές αγορές.

Είναι στο χέρι των Ελλήνων επιχειρηματιών να μην απολέσουν τα πλεονεκτήματα που τώρα κατέχουν και αυτό είναι εφικτό μόνο μέσω της αναδιάρθρωσης της παραγωγικής δραστηριότητας ώστε να στηρίζονται στην

διαφοροποίηση του προϊόντος και όχι στον πόλεμο των τιμών. Μόνο σε αυτή την περίπτωση οι ελληνικές επιχειρήσεις θα έχουν την δυνατότητα να ανταγωνιστούν τις ξένες που θα εισχωρήσουν αμέσως μετά την σταθεροποίηση στην περιοχή, ειδικά αν θα εκδιωχθούν και από εκεί όπως πολλές εκδιώχθηκαν από την Ελλάδα.

Η κυριότερη διαφορά λοιπόν των πολυεθνικών με τις “νέες” πολυεθνικές¹⁶ έγκειται στο γεγονός ότι οι μεν πραγματικές πολυεθνικές στηρίζονται στην διαφοροποίηση του προϊόντος, ενώ αντίθετα οι “νέες” πολυεθνικές ανθίζουν σε τμήματα της αγοράς όπου ο πόλεμος των τιμών είναι σκληρός και τα πλεονεκτήματα από τις οικονομίες μεγάλης κλίμακας δεν επαρκούν να υπερβούν τους μικρής κλίμακας επιχειρηματίες.

Εκμεταλλευόμενες λοιπόν αυτές τις καταστάσεις και τα πλεονεκτήματα που έχουν σε αγορές όπως αυτές των Βαλκανίων, οι ελληνικές επιχειρήσεις, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, εμφανίζονται σε θέση ισχύος, απέναντι στις υπόλοιπες χώρες που έχουν επενδύσει στις βαλκανικές χώρες. Το γεγονός αυτό όμως μπορεί να συνδυαστεί με την ανάπτυξη της χώρας και να συμπεράνει κάποιος ότι η οικονομία της Ελλάδας είναι ανταγωνιστική απέναντι σε οικονομίες άλλων ευρωπαϊκών χωρών; Ή ακόμη περισσότερο, μπορεί κανείς να πει με σιγουριά ότι η δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια έχει θετικά αποτελέσματα και πια είναι αυτά για την ελληνική οικονομία;

Ως συνήθως η αλήθεια βρίσκεται κάπου στη μέση καθώς ούτε ο υπέρμετρος ενθουσιασμός δικαιολογείται αλλά ούτε και η άποψη ότι οι επενδύσεις αυτές δεν έχουν θετικά αποτελέσματα για την οικονομία είναι σωστή. Ακόμη και στην περίπτωση που οι Έλληνες επιχειρηματίες στα Βαλκάνια δεν έχουν κανένα δεσμό με καμία επιχείρηση στην Ελλάδα.

Το κυριότερο θετικό αποτέλεσμα από τις επενδύσεις ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια είναι η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών με τις βαλκανικές χώρες, μεγάλωνοντας έτσι την αγορά των βιομηχανικών μονάδων της χώρας αφού τους επιτρέπει να αξιοποιήσουν την παραγωγική τους δυνατότητα η οποία υποαπασχολούνταν λόγω του μικρού μεγέθους της ελληνικής αγοράς.

¹⁶ Βλέπε paper presented to the International Conference on “European Integration and Economies in Transition”. The pros and cons of SMEs going international: Greek companies in Bulgaria. Lois Labrianidis, Stella Karagianni.

Το γεγονός ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις βρίσκουν διέξοδο στις βαλκανικές αγορές, όπου μπορούν να πουλήσουν τα προϊόντα τους και να μειώσουν το κόστος παραγωγής, δίνει στις επιχειρήσεις αυτές την δυνατότητα να αναδιαρθρώσουν την παραγωγή τους, να στηριχθούν στην διαφοροποίηση του προϊόντος και όχι στον πόλεμο των τιμών, έτσι ώστε να εξελιχθούν σε διεθνώς ανταγωνιστικές επιχειρήσεις.

Το αποτέλεσμα σύμφωνα με τους Young and Hood (1979) και Pitelis et al. (1996), εξαρτάται από την στάση των επιχειρήσεων στην περίπτωση που δεν κάνανε την επένδυση στο εξωτερικό. Μπορεί δηλαδή η επένδυση στο εξωτερικό να υποκατέστησε επένδυση στο εσωτερικό, ή καταναλωτική δαπάνη στο εσωτερικό ή τίποτα από τα δύο.

Βραχυπρόθεσμα οι ελληνικές ΑΞΕ στα Βαλκάνια οδηγούν σε μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας, αυξάνουν όμως από την άλλη τα αποθέματα κεφαλαίου στο εξωτερικό και συνακόλουθα τις μελλοντικές δυνατότητες εισροής εισοδημάτων μέσω του επαναπατρισμού των κερδών.

Οι ελληνικές ΑΞΕ μπορεί να έχουν αρνητικά αποτελέσματα στο ύψος των εξαγωγών της Ελλάδας, καθώς οι αγορές στις βαλκανικές χώρες θα εξυπηρετούνται τώρα, όσον αφορά τα τελικά προϊόντα, από τις θυγατρικές επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες εκεί. Θα δημιουργηθούν νέες εξαγωγικές δυνατότητες για τη χώρα μας κυρίως για μηχανήματα και ενδιάμεσα αγαθά, μεταβάλλοντας την σύνθεση του εξαγωγικού εμπορίου από τελικά σε ενδιάμεσα και κεφαλαιουχικά αγαθά.

Σημαντικές όμως επιπτώσεις για την Ελλάδα παρατηρούνται και στην εγχώρια απασχόληση. Είναι δύσκολο να πει κανείς με βεβαιότητα αν η εγκατάσταση ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια θα έχει θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα στην εγχώρια απασχόληση κι αυτό γιατί προκύπτουν δύο θέματα από τα οποία εξαρτώνται οι επιπτώσεις της λειτουργίας επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων στα Βαλκάνια.

Το πρώτο από αυτά είναι το ερώτημα εάν η εγκατάσταση σε μια βαλκανική χώρα μιας ελληνικής επιχείρησης, η οποία μέχρι τώρα δραστηριοποιούνταν στο εσωτερικό της Ελλάδας, συνοδεύεται από διακοπή κάθε παραγωγικής δραστηριότητας στη χώρα μας.

Το δεύτερο θέμα αφορά την απώλεια θέσεων εργασίας, καθώς για την σωστή αξιολόγηση των επιπτώσεων στο επίπεδο απασχόλησης της χώρας μας, δεν

είναι η απόλυτη απώλεια θέσεων εργασίας αυτή που έχει σημασία αλλά η διαφορεική. Δηλαδή τι θέσεις εργασίας θα χάνονταν στον κλάδο εάν οι επιχειρήσεις που πήγαν στις βαλκανικές χώρες δεν είχαν πάει.

Για την πρώτη περίπτωση, οι επιπτώσεις στην απασχόληση εξαρτώνται από τις ενέργειες των επιχειρήσεων που εγκαθίστανται στο εξωτερικό. Εάν οι επιχειρήσεις που ιδρύονται στα Βαλκάνια έχουν τη μορφή θυγατρικών επιχειρήσεων, γεγονός που σημαίνει ότι δεν διακόπτεται η λειτουργία των επιχειρήσεων στο εσωτερικό της χώρας και αυτές λειτουργούν ως μητρικές, τότε δεν αναμένεται να έχουμε απώλεια θέσεων εργασίας. Αντιθέτως, είναι πολύ πιθανό, αυτό το άνοιγμα προς το εξωτερικό των ελληνικών επιχειρήσεων, να δημιουργήσει επιπρόσθετες ανάγκες για εξειδικευμένο και διοικητικό προσωπικό. Θα δημιουργηθεί δηλαδή ένας μικρός αριθμός νέων θέσεων εργασίας.

Από την άλλη πλευρά, εάν η εγκατάσταση μιας ελληνικής επιχείρησης σε μια βαλκανική χώρα συνοδεύεται και από διακοπή κάθε παραγωγικής δραστηριότητας στη χώρα μας, αυτό θα έχει αρνητικά αποτελέσματα για το επίπεδο απασχόλησης. Οι συνηθέστερες περιπτώσεις μετεγκατάστασης μιας επιχείρησης στα Βαλκάνια με διακοπή κάθε παραγωγικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, παρατηρείται από επιχειρηματίες που παίρνουν μαζί τους δεξιότητες και κεφάλαια και δραστηριοποιούνται στις βαλκανικές αγορές είτε λόγω χρεοκοπίας στην Ελλάδα είτε λόγω αδυναμίας να αντεπεξέλθουν στον τοπικό ανταγωνισμό και να διατηρήσουν το μερίδιο τους στην αγορά. Τέλος, για τις επιχειρήσεις που έχουν δημιουργηθεί σε βαλκανικές χώρες από Έλληνες φοιτητές ή Έλληνες που ζουν σε αυτές τις χώρες, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν επηρεάζεται το επίπεδο απασχόλησης στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο θέμα, για τις περιπτώσεις που η εγκατάσταση επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων στις βαλκανικές χώρες επηρεάζει το επίπεδο απασχόλησης στην Ελλάδα, η έρευνα για τις επιρροές αυτές θα πρέπει να στηρίζεται στην διαφορεική απώλεια θέσεων εργασίας και όχι στην απόλυτη. Δηλαδή τι θέσεις εργασίας θα χανόταν στον κλάδο εάν οι επιχειρήσεις που πήγαν στις βαλκανικές χώρες, δεν είχαν πάει.

Η ανάλυση της διαφορεικής απώλειας θέσεων εργασίας, παρόλο που είναι πιο δύσκολη από την απόλυτη, είναι απαραίτητη για την εξαγωγή χρήσιμων και

ασφαλών συμπερασμάτων καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις θα υπήρχε μείωση των παραγγελιών ίσως και οριστική διακοπή των εργασιών της επιχείρησης, ακόμη και στην περίπτωση που οι επιχειρήσεις αυτές δεν έφευγαν από την Ελλάδα. Θα πρέπει λοιπόν να λαμβάνονται υπόψη όλες οι παράμετροι ώστε να συμπεραίνεται εάν η μετεγκατάσταση επιχειρήσεων στις βαλκανικές χώρες έχει επιπτώσεις στο επίπεδο απασχόλησης της Ελλάδας και πόσο σημαντικές είναι αυτές.

Οι σημαντικότερες όμως επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία, από τις επενδύσεις στις βαλκανικές χώρες, αφορούν την αναδιάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας προς την κατεύθυνση της παραγωγής προϊόντων υψηλής ποιότητας, τα οποία να είναι ανταγωνιστικά στην διεθνή αγορά.

Στην συντριπτική τους πλειοψηφία οι ελληνικές επιχειρήσεις που επενδύουν στα Βαλκάνια αρνούνται πεισματικά να ακολουθήσουν την πρακτική διαφοροποίησης του προϊόντος και να συμβαδίσουν με τις παγκόσμιες εξελίξεις, στηρίζοντας επίμονα την ανταγωνιστικότητά τους στην ύπαρξη εργατικού δυναμικού χαμηλού κόστους για την παραγωγή φτηνού προϊόντος, κάτι που αποτελεί και το μεγαλύτερο πρόβλημα του ανοίγματος των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια.

Οι επιχειρήσεις λοιπόν που εγκαταστάθηκαν στα Βαλκάνια, κατά την διάρκεια της λειτουργίας τους στη χώρα μας, ήρθαν αντιμέτωπες με ξένες επιχειρήσεις που είχαν επενδύσει στην Ελλάδα και οι οποίες στηρίζανε την παραγωγή τους στην διαφοροποίηση του προϊόντος, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τις ανταγωνισθούν και πολλές από αυτές να εκδιωχθούν από την χώρα μας.

Στο σημείο αυτό έγκειται και το μεγαλύτερο πρόβλημα για την ελληνική βιομηχανία καθώς οι επιχειρήσεις που εκδιώχθηκαν από την Ελλάδα και εγκαθίστανται στις βαλκανικές χώρες, δεν αναβαθμίζουν την παραγωγική τους δραστηριότητα ώστε να παράγουν ποιοτικό προϊόν διεθνώς ανταγωνιστικό, παρόλο που τους δίνεται αυτή η δυνατότητα, μέσω των τεράστιων χρηματικών κονδυλίων που έχουν διατεθεί από την Ε.Ε.

Ουσιαστικά λοιπόν το άνοιγμα των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, είναι μια ποσοτική παραρτηματική ανάπτυξη της υπάρχουσας βιομηχανικής δομής. Η ελληνική βιομηχανία παρουσιάζεται ανίκανη να παράγει σύνθετα τεχνολογικά προϊόντα υψηλού ποσοστού προστιθέμενης αξίας, με συνέπεια να υπάρχουν

ελάχιστα περιθώρια για διάσπαση της παραγωγική διαδικασίας και μεταφορά των τμημάτων εντάσεως εργασίας στις βαλκανικές χώρες που παρουσιάζουν χαμηλό κόστος εργασίας, με παράλληλη αναβάθμιση των εδώ τμημάτων εντάσεως κεφαλαίου και τεχνολογίας.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το άνοιγμα ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό δεν βοηθά την αναδιάρθρωση της δομής της ελληνικής βιομηχανίας, απλά αναβάλλει μια κατάσταση με την οποία οι ελληνικές επιχειρήσεις αργά ή γρήγορα θα έρθουν αντιμέτωπες και δεν θα είναι προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν¹⁷. Η είσοδος των ξένων πολυεθνικών και η ανάπτυξη των ντόπιων επιχειρηματιών στις βαλκανικές χώρες είναι θέμα χρόνου και οι επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων που δεν θα έχουν καταφέρει να παράγουν προϊόντα διεθνώς ανταγωνιστικά, θα εκδιωχθούν και από αυτές τις αγορές όπως εκδιώχθηκαν και από την Ελλάδα.

Η πραγματικότητα μας δείχνει ότι μόνο οι επιχειρήσεις που παράγουν διεθνώς ανταγωνιστικά προϊόντα μπορούν να επιβιώσουν μακροπρόθεσμα. Αντίθετα με την πραγματικότητα, πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι το άνοιγμα των ελληνικών επιχειρήσεων στις Βαλκανικές χώρες και η επίτευξη φθηνότερου κόστους εργασίας θα κάνει τις επιχειρήσεις μας πιο ανταγωνιστικές αρνούμενοι να δουν τις παγκόσμιες εξελίξεις που κάνουν όλο και πιο επιτακτική την υποκατάσταση ανθρώπινης εργασίας και εργατικού δυναμικού με τεχνολογία.

Στην προσπάθεια αυτή, της επίτευξης ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων μέσω της ελαχιστοποίησης του κόστους εργασίας, έγκειται και η πρόταση για την δημιουργία μιας Διασυνοριακής Ελεύθερης Βιομηχανικής Ζώνης Οικονομικών Συναλλαγών (ΔΕΒΖΟΣ)¹⁸ στην Θράκη.

Η ίδρυση της ΔΕΒΖΟΣ θα έχει ως απώτερο σκοπό την συγκράτηση των Ελλήνων επιχειρηματιών που σκοπεύουν να φύγουν από την Ελλάδα, καθώς θα προσφέρει και φτηνό εργατικό δυναμικό (το 60-80% των εργαζομένων θα είναι Βούλγαροι που θα έρχονται καθημερινά από την Βουλγαρία), αλλά και τις συνθήκες σταθερότητας της Ελλάδας.

¹⁷ "Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης" Τεύχος 9, Απρίλιος 1997, Λόης Λαμπριανίδης

¹⁸ Βλέπε "Αγορά Χωρίς Σύνορα" Τόμος 3, Τεύχος 4, Μάρτιος-Απρίλιος 1998

Γίνεται κατανοητό ότι στην περίπτωση της ΔΕΒΖΟΣ, καταβάλλεται μια προσπάθεια ανακοπής του ρεύματος μετανάστευσης των Ελλήνων επιχειρηματιών, κάτι που συνεπάγεται μείωση των εκροών ΑΞΕ από την Ελλάδα προς τα Βαλκάνια, μέσω της ύπαρξης εργατικού δυναμικού χαμηλού κόστους.

Όπως και στην περίπτωση των επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια, έτσι και στην περίπτωση της ΔΕΒΖΟΣ, δίδεται η εντύπωση στον επιχειρηματικό κόσμο ότι η λύση στα προβλήματα της ελληνικής βιομηχανίας είναι η επίτευξη χαμηλού κόστους εργασίας. Η πρόταση για τη δημιουργία της ΔΕΒΖΟΣ αποτελεί ένα μικρό μόνο δείγμα της νοοτροπίας που κατέχει το ελληνικό κράτος την οποία μεταδίδει και στον επιχειρηματικό κόσμο. Μια νοοτροπία που, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, είναι ακριβώς αντίθετη από την κατεύθυνση που έχουν χαράξει τα ξένα αναπτυγμένα κράτη, καθώς δεν στοχεύει προς την παραγωγή διαφοροποιημένου προϊόντος το οποίο απαιτεί έμφαση στην τεχνολογία και την άρτια εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, αλλά την ελαχιστοποίηση του κόστους εργασίας.

Η σημαντικότερη απόδειξη ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις είτε του εσωτερικού, είτε αυτές που επενδύουν στα Βαλκάνια, ακολουθούν τον λάθος δρόμο προς την ανταγωνιστικότητα, είναι οι δαπάνες που κάνουν οι επιχειρήσεις για Ε&Α (Έρευνα και Ανάπτυξη), σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε.

Δαπάνες για E&A στις χώρες της E.E.

Δαπάνη

επιχειρήσεων Επιστήμονες σε

για E&A ως E&A ανά 1000

Χώρα	%ΑΕΠ (1990) εργαζομένων	
Ελλάδα	0,1	1,4
Πορτογαλία	0,12	1,1
Ισπανία	0,52	2,2
Ιρλανδία	0,55	5
Δανία	0,85	3,8
Ολλανδία	1,11	4
Γαλλία	1,48	5,1
Γερμανία	2,02	5,9
E.E	1,3	4,2

Πηγή: E.E

Όπως φαίνεται και από τα στοιχεία του πίνακα, η Ελλάδα, όσον αφορά τις δαπάνες των επιχειρήσεων για τον τομέα της Έρευνας και Ανάπτυξης, βρίσκεται στην τελευταία θέση ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι που μεταφράζεται σε αδιαφορία για καινοτομικές λύσεις και παραγωγή διαφοροποιημένου και διεθνώς ανταγωνιστικού προϊόντος.

Ο σύγχρονος κόσμος έχει φτάσει σε ένα σημείο όπου η γνώση είναι ο πλέον στρατηγικός πόρος και διαδικασία της μάθησης η πιο σημαντική διαδικασία. Η ικανότητα των επιχειρήσεων να καινοτομούν αποδεικνύεται σε έναν από τους ισχυρότερους παράγοντες της δημιουργίας ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Η αδυναμία ή απροθυμία των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό, να προσαρμοσθούν στα νέα δεδομένα, είναι ο λόγος που πολλοί μελετητές είναι εξαιρετικά επιφυλακτικοί όχι τόσο απέναντι στην διενέργεια ΑΞΕ στα Βαλκάνια, αλλά απέναντι στον τρόπο που λειτουργούν αυτές οι επιχειρήσεις, ένας τρόπος που δεν συμβαδίζει με την προσπάθεια αναδιάρθρωσης της ελληνικής βιομηχανίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Αναλύοντας τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια, το ασφαλέστερο συμπέρασμα το οποίο μπορεί να εξαχθεί είναι ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις στην περιοχή δεν παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Οι ελληνικές επιχειρήσεις μοιάζουν περισσότερο με ένα νέο τύπο επιχειρήσεων, τις “νέες” πολυεθνικές επιχειρήσεις.

Τα κύρια χαρακτηριστικά των “νέων” πολυεθνικών και συνάμα των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, είναι το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, συνήθως οικογενειακού χαρακτήρα, οι επενδύσεις τους σε γειτονικές υποανάπτυκτες χώρες και η προσπάθειά τους για επίτευξη χαμηλού εργατικού κόστους.

Έτσι και για τις ελληνικές επιχειρήσεις, πολύ σημαντικός παράγοντας για την κατεύθυνση των επενδυτικών ροών, είναι η γεωγραφική γειννιάσή τους με τις βαλκανικές χώρες, δηλαδή με αδιαμόρφωτες αγορές που έχουν ανάγκη από καταναλωτικά προϊόντα και στις οποίες ευδοκιμούν όλες οι προϋποθέσεις για την λειτουργία επιχειρήσεων που στηρίζονται στο χαμηλό εργατικό κόστος.

Για το λόγο αυτό, οι ελληνικές επιχειρήσεις εμφανίζονται την παρούσα στιγμή ως κυρίαρχες στο χώρο, με ένα αρκετά υψηλό επίπεδο επενδυμένου κεφαλαίου σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό όμως αποτελεί και την μεγαλύτερη απειλή για τις ελληνικές επιχειρήσεις, καθώς εάν αυτές επαναπαυτούν με την υπάρχουσα κατάσταση και δεν παράγουν διεθνώς ανταγωνίσιμα προϊόντα, με την είσοδο των ξένων επιχειρήσεων στις βαλκανικές αγορές η οποία αναμένεται να συμβεί αμέσως μόλις σταθεροποιηθεί η κατάσταση στην περιοχή, θα εκδιωχθούν όπως εκδιώχθηκαν και από την ελληνική αγορά.

Η διάθρωση όμως της παραγωγικής διαδικασίας των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, η οποία είναι εντάσεως εργασίας, αποτελεί και το μεγαλύτερο πρόβλημα που παρουσιάζουν οι ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια και κάνει σκεπτικούς τους μελετητές όσον αφορά τις θετικές επιπτώσεις των επενδύσεων στην ελληνική οικονομία.

Η ελληνική βιομηχανία βρίσκεται στη μέση μιας κρίσης η οποία προκλήθηκε από την παγκοσμιοποίηση και η οποία καθιστά επιτακτική την ανάγκη

αναδιάρθρωσης της ελληνικής βιομηχανίας. Οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι εκ των πραγμάτων αναγκασμένες να εξελίξουν την παραγωγική τους διαδικασία από εντάσεως εργασίας σε εντάσεως κεφαλαίου και τεχνολογίας.

Το άνοιγμά τους προς τις αγορές των Βαλκανίων μπορεί να ειπωθεί μόνο ως αναβολή μιας σημαντικής απόφασης αναδιάρθρωσης της παραγωγής και όχι ως ένα βήμα προς τα εμπρός για τις ελληνικές επιχειρήσεις.

Η πρακτική αυτή των ελληνικών επιχειρήσεων θα ήταν επωφελής για την ελληνική οικονομία μόνο στην περίπτωση που η αναζήτηση χαμηλού κόστους εργασίας στις βαλκανικές χώρες θα συνοδευόταν από μια αναβάθμιση της παραγωγής, με αντίστοιχες επενδύσεις έντασης τεχνολογίας στην Ελλάδα. Το γεγονός όμως ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων ελληνικών συμφερόντων έχει διακόψει τελείως τους δεσμούς με την Ελλάδα, προδιαθέτει για μηδενικά οφέλη ή αρνητικές επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία.

Κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις λοιπόν, το άνοιγμα των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια μπορεί να έχει θετικές επιδράσεις για την οικονομία της χώρας μας, καθώς τα πλεονεκτήματα απέναντι σε άλλες χώρες της Ε.Ε. δημιουργούν πραγματικά ευνοϊκές συγκυρίες για περαιτέρω ανάπτυξη των ελληνικών επιχειρήσεων.

Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία γειτνιάζει γεωγραφικά με τις χώρες της βαλκανικής, ενώ το μέγεθος των επιχειρήσεων που επενδύουν στο εξωτερικό και η εμπειρία των επιχειρηματιών από ανάλογες καταστάσεις, δίνει την δυνατότητα στους Έλληνες επιχειρηματίες να δρουν σε ένα αβέβαιο περιβάλλον και υπό συνθήκες αστάθειας.

Η μεγιστοποίηση όμως των ωφελειών για την ελληνική οικονομία, που προκύπτουν από τις νέες ευκαιρίες, όπως επίσης και η ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων, δεν θα πρέπει να αφήνονται στις προσωπικές επιλογές και στα αντανακλαστικά μεμονωμένων επιχειρηματιών που έχουν βραχυχρόνιους προσανατολισμούς, αλλά πρέπει να υπάρξει ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός από το ελληνικό κράτος ώστε να αξιοποιηθούν στο έπακρο τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις έναντι των ξένων στα Βαλκάνια.

Ο ρόλος του ελληνικού κράτους στο συγκεκριμένο θέμα είναι πολύ σημαντικός και εστιάζεται κυρίως σε δύο βασικά σημεία:

Πρώτον, επιδίωξη του ελληνικού κράτους θα πρέπει να είναι η πολιτική συνεργασία μεταξύ των βαλκανικών χωρών, μέσω του συντονισμού και της προώθησης προγραμμάτων για τις χώρες των Βαλκανίων. Υπάρχει ήδη το σχέδιο για την ανασυγκρότηση των Βαλκανίων, αλλά είναι σίγουρο ότι η Ελλάδα μπορεί να κάνει πολλά περισσότερα προς αυτήν την κατεύθυνση μιας και είναι η μόνη χώρα της περιοχής που είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι που συνεπάγεται οικονομική και πολιτική σταθερότητα.

Η πολιτική της Ελλάδας λοιπόν, θα πρέπει να είναι μια πολιτική που θα φέρει την χώρα μας κοντά στις χώρες αυτές και όχι να την απομακρύνει από αυτές. Η ανάπτυξη των βαλκανικών χωρών δεν θα είναι ωφέλιμη μόνο για τις ίδιες τις χώρες αλλά και για την Ελλάδα η οποία σε αντίθετη περίπτωση, μπορεί να βρεθεί με ένα τοίχος φτώχειας μπροστά της που θα της αποκλείει κάθε δίοδο προς την αναπτυγμένη Ευρώπη.

Δεύτερον, το ελληνικό κράτος θα πρέπει να παρέχει ενεργή υποστήριξη στις επιχειρήσεις, στα πρότυπα των αναπτυγμένων χωρών, για να ενθαρρύνει τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις σε τρίτες χώρες.

Η υποστήριξη αυτή δεν έγκειται μόνο στην παροχή κινήτρων στις ελληνικές επιχειρήσεις για να επενδύσουν στα Βαλκάνια, κάτι άλλωστε που συμβαίνει μόνο για την Αλβανία με το νόμο 2601/98, αλλά πρόκειται για μια σειρά από μέτρα που έχουν να κάνουν με τις εγγυήσεις προς τις επιχειρήσεις απέναντι στους κινδύνους από την αστάθεια στις χώρες αυτές, την έγκαιρη και έγκυρη πληροφόρηση της κατάστασης στην περιοχή, τις υποδομές, την άρση των εμποδίων στις συναλλαγές κ.α.

Πρέπει πάντα να έχουμε υπ' όψη ότι οι ανακατατάξεις στα Βαλκάνια δεν πρέπει να στρέφουν την προσοχή μας αποκλειστικά στη συμμετοχή ελληνικών επιχειρήσεων στο άνοιγμα και την μοιρασιά αυτών των αγορών. Πράγματι, το άνοιγμα των βαλκανικών αγορών είναι μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για την Ελλάδα να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην περιοχή, αλλά εάν αυτή η επέκταση των ελληνικών επιχειρήσεων με την αναζήτηση χαμηλού κόστους εργασίας, δεν συνοδεύεται από παράλληλη ανάπτυξη της ποιότητας των προϊόντων μέσω της χρήσης τεχνολογικών καινοτομιών κατά την παραγωγική διαδικασία, τότε θα έχουμε αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα για την ελληνική οικονομία. Γεγονός

είναι πάντως ότι οι ΑΞΕ ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, δεν αποτελούν από μόνες τους μοχλό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και δεν αντικατοπτρίζουν την ανταγωνιστικότητά της.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας – 1

**Εκροές άμεσων ξένων επενδύσεων
από χώρες – μέλη ΟΟΣΑ.**

Χρονική περίοδος.	Τρισεκατομμύρια US\$.
1961 - 70	70,6
1971 - 80	302,3
1981 - 90	1003,1

Πηγή: ΟΟΣΑ (1992)

Πίνακας – 2

**Εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων
Στις χώρες – μέλη του ΟΟΣΑ.**

Χρονική περίοδος.	Τρισεκατομμύρια US\$.
1961 - 70	42,1
1971 - 80	188,2
1981 - 90	792,6

Πηγή: ΟΟΣΑ (1992)

Πίνακας – 3

Γεωγραφική κατανομή του συνολικού αποθέματος εισροών στις αναπτυσσόμενες χώρες (εκατομμύρια δολάρια).

Περιοχή	Έτος (1995)
Νότια, Νοτιοανατολική, Ανατολική Ασία και Ειρηνικός	363599 (52,4%)
Λ. Αμερική και Καραϊβική	225805 (32,6%)
Αφρική	59565 (8,6%)
Δυτική Ασία	41711 (6,2%)
Σύνολο Αναπτυσσόμενων χωρών	693300 (100%)

Πηγή: Κυρκίλης (1998)

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΕΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

ΚΙΝΗΤΡΟ ΓΙΑ ΑΞΕ	ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΑΞΕ	ΧΑΛΑΡΩΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΥΤΩΝ		ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ		ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑΩΝ	ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
		Μέσα από την ένωση	++	0	+		
Πρόσβαση σε συντελεστές παραγωγής	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	0	0	0
	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	+	+	+
Πρόσβαση σε φθηνότερους συντελεστές παραγωγής	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	0	0	+
	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	+	+	+
Πρόσβαση σε προϊόντα	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	+	+	+
	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	++	+	+	0
Πρόσβαση σε καταναλωτές	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	0	0	0
	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	+	+	-
Πρόσβαση σε αγορές (αποφυγή δασιμών)	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	0	0	++
	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	+	+	-
Πρόσβαση σε μεγάλοντες αγορές	Μέσα από την ένωση	Εξω από την ένωση	++	0	0	0	++

Πίνακας – 8 ++ συμβολίζει ισχυρές θετικές επιπτώσεις στις ΑΞΕ από το μέτρο απελευθέρωσης

+ συμβολίζει μια ασθενέστερη θετική επιρροή στις ΑΞΕ από το μέτρο απελευθέρωσης

0 συμβολίζει ελάχιστη ή καθόλου επιρροή (θετική ή αρνητική) του μέτρου απελευθέρωσης στις ΑΞΕ

- συμβολίζει αρνητικές επιπτώσεις του μέτρου απελευθέρωσης στις ΑΞΕ

ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΑΞΕ.

Ο προσδιορισμός της σχέσης μεταξύ διεθνούς εμπορίου και Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, παρά το γεγονός ότι απασχολεί μεγάλο μέρος της οικονομικής βιβλιογραφίας, είναι αρκετά δύσκολος. Αυτό που λαμβάνεται ως δεδομένο είναι η σημασία της σχέσεως μεταξύ τους. Το διεθνές εμπόριο και οι ΑΞΕ αλληλοσυσχετίζονται, από την άποψη ότι οι δραστηριότητες των πολυεθνικών επιχειρήσεων, επιδρούν πάνω στη δομή του εμπορίου και των δύο συναλλασσόμενων χωρών, έχοντας την δυνατότητα και την διάθεση να εσωτερικεύουν τις διασυνοριακές συναλλαγές, επηρεάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την προστιθέμενη αξία τόσο της χώρας όσο και μεταξύ των χωρών.

Η καθαρή επιρροή που έχουν οι δραστηριότητες των πολυεθνικών επιχειρήσεων πάνω στο εμπόριο, μπορεί να είναι θετική ή αρνητική, εξαρτώμενη από την φύση και την έκταση των δραστηριοτήτων και σε συνάρτηση με τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της εγχώριας και της ξένης αγοράς. Η φύση των δραστηριοτήτων προσδιορίζεται από τα κίνητρα που ωθούν την επιχείρηση να παράγει στο εξωτερικό και το είδος του προϊόντος που αυτή παράγει.

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις μπορεί να υποκαθιστούν το εμπόριο όταν η άμεση επένδυση λαμβάνει χώρα σε δραστηριότητες υποκατάστασης των εισαγωγών και στοχεύει στην εξυπηρέτηση της εγχώριας αγοράς.

Ακόμη, οι ΑΞΕ μπορεί να προωθούν το εμπόριο όταν οι άμεσες επενδύσεις στοχεύουν στην απόκτηση μέσων παραγωγής για την προμήθεια ξένων και όχι της εγχώριας αγοράς.

Μια άλλη περίπτωση είναι οι άμεσες επενδύσεις να συμπληρώνουν το εμπόριο όταν αυτές έχουν ως σκοπό την υποστήριξη και προσφορά υπηρεσιών σε ήδη διαμορφωμένη παραγωγική διαδικασία εξαγωγικών αγορών.

Τέλος, οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις μπορεί να **παρακάμπτουν** το εμπόριο σε περιπτώσεις ποσοστρώσεων και δασμών που δυσκολεύουν τις συναλλαγές.

Στην πραγματικότητα βέβαια δεν είναι τόσο εύκολο να καθορίσει κανείς επακριβώς την επιρροή των ΑΞΕ πάνω στο εμπόριο καθώς υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες που καθορίζουν την σχέση μεταξύ εμπορίου και ΑΞΕ. Για παράδειγμα, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις όταν διεθνοποιούν την παραγωγή τους μπορεί να υποκινούνται από περισσότερα του ενός κίνητρα, ενώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι περιφερειακές ενοποιήσεις των χωρών (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση) που επηρεάζουν αποφασιστικά την φύση και την έκταση του εμπορίου.

**ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΣ. ΣΧΕΣΗ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ Ή ΑΛΛΗΛΟΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ;**

Οι μελέτες που έχουν γίνει σχετικά με το θέμα, δεν προσφέρουν ένα γενικά αποδεκτό συμπέρασμα, καθώς οι απόψεις δίστανται. Υπάρχουν στοιχεία που υποδηλώνουν ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις προσανατολίζονται περισσότερο προς το εμπόριο από ότι άλλες μη διεθνείς επιχειρήσεις. Πολλές μελέτες επιβεβαιώνουν ότι, κυρίως στις περιπτώσεις βιομηχανοποιημένων χωρών, οι εκροές ΑΞΕ και οι εξαγωγές αλληλοσυμπληρώνονται.

Από την άλλη, άλλες μελέτες υποστηρίζουν ότι σε συγκεκριμένους τομείς της βιομηχανίας, και κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, η σχέση μεταξύ εξαγωγών και εκροών άμεσων ξένων επενδύσεων είναι συμπληρωματική.

Πολύ σημαντικός για τον καθορισμό της σχέσης, είναι ο βαθμός διεθνοποίησης της οικονομίας μιας χώρας. Στα πρώτα στάδια, οι ΑΞΕ γίνονται για υποστήριξη υπαρχόντων εμπορικών ροών, είτε μέσω της απόκτησης ενδιάμεσων αγαθών και εξυπηρέτησης πελατών ή υπερπηδώντας εμπόδια για εμπόριο όπως υποκατάσταση των εισαγωγών. Σε προχωρημένο στάδιο διεθνοποίησης, οι εκροές ΑΞΕ είναι ένα μέσο διαρθρωτικών προσαρμογών. Καθώς τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας εξασθενούν εξαιτίας της αύξησης του κόστους παραγωγής, οι επιχειρήσεις μεταλλάσσουν την παραγωγική τους διαδικασία, ψάχνοντας χαμηλότερο κόστος παραγωγής σε άλλες χώρες.

Μέχρι το σημείο αυτό, οι εξαγωγές και οι εκροές ΑΞΕ υποκαθιστούν η μια την άλλη. Καθώς όμως οι επιχειρήσεις σε διάφορες περιοχές, αποκτούν πλεονεκτήματα σε δραστηριότητες με υψηλή προστιθέμενη αξία, τα πλεονεκτήματα αυτά συναρτώνται άμεσα με τις περιοχές αυτές, από την άποψη ότι δεν είναι συγκριτικά πλεονεκτήματα της μητρικής χώρας, γι' αυτό και οι άμεσες επενδύσεις αλληλοσυμπληρώνονται από τις εξαγωγές της χώρας σε ενδιάμεσα αγαθά.

Ένα γενικό μοτίβο λοιπόν της σχέσης μεταξύ εξαγωγών και άμεσων ξένων επενδύσεων, υποδηλώνει ότι σε αρχικά στάδια διεθνοποίησης των επιχειρήσεων, οι εξαγωγές και οι ΑΞΕ υποκαθίστανται και σχετίζονται με τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα της μητρικής χώρας, αλλά καθώς προχωράει η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων, τα κίνητρα για επενδύσεις γίνονται πιο περίπλοκα, οι επενδύσεις και οι εξαγωγές εξαρτώνται όλο και λιγότερο από τα χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα της μητρικής χώρας και η σχέση μεταξύ ΑΞΕ και εξαγωγών γίνεται μάλλον σχέση αλληλοσυμπλήρωσης.

Όπως και να έχει πάντως, είναι αρκετά δύσκολο να προσδιορίσει κανείς την σχέση μεταξύ εξαγωγών και εκροών ΑΞΕ, πόσο μάλλον να ορίσει επακριβώς τους παράγοντες που επηρεάζουν την σχέση και αυτό γιατί είναι πολύ πιθανό, διαφορετικοί τομείς της βιομηχανίας μέσα σε μια χώρα, να βρίσκονται σε διαφορετικό επίπεδο διεθνοποίησης.

Πίνακας – 4. Κατανομή εισροών ΑΞΕ ανά τομέα παραγωγής

	<i>ΗΠΑ (1990)</i>	<i>Μ. Βρετανία (1987)</i>	<i>Καναδάς (1989)</i>	<i>Γερμανία (1989)</i>	<i>Αυστραλία (1989)</i>	<i>Ιαπωνία (1989)</i>	<i>Αυστρία (1988)</i>	<i>Νορβηγία (1988)</i>
<i>ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>3,48</i>	<i>29,13</i>	<i>4,76</i>	<i>0,20</i>	<i>15,05</i>	<i>0,00</i>	<i>0,00</i>	<i>13,19</i>
Γεωργία	0,28	0,24	0,00	0,08	1,38	0,00	0,00	0,00
Μεταλλεία	2,55	0,00	4,76	0,09	6,60	0,00	0,00	0,00
Πετρελαιοειδή	0,64	28,88	0,00	0,03	7,07	0,00	0,00	13,19
<i>ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>46,82</i>	<i>36,2</i>	<i>61,01</i>	<i>39,29</i>	<i>30,5</i>	<i>65,17</i>	<i>56,32</i>	<i>28,58</i>
Φαγητά, Ποτά κ.α.	5,67	5,69	6,95	2,89	5,96	1,81	1,57	1,11
Υφάσματα	0,62	0,00	0,68	0,53	0,60	0,33	2,85	0,11
Χαρτί	3,23	2,42	7,45	0,91	1,99	0,00	1,91	1,57
Χημικά	10,32	7,75	7,27	8,04	6,09	17,39	14,08	13,42
Καουτσούκ, Ελαστικά	0,96	0,00	0,00	1,56	0,00	0,49	0,00	0,00
Μη – Μεταλλικά	2,39	0,00	2,10	0,63	0,19	0,90	0,00	0,75
Μέταλλα	4,36	2,03	18,44	2,58	3,86	3,17	12,04	2,87
Μηχανολογικός Εξοπλισμός	3,22	4,63	0,00	7,36	2,31	3,17	0,00	8,57
Ηλεκτρονικός Εξοπλισμός	4,13	5,97	0,00	4,98	0,00	34,3	5,32	0,00
Αυτοκίνητα	0,68	4,17	0,00	4,48	0,49	0,00	0,00	0,00
Άλλα Μέσα Μεταφοράς	0,21	0,00	0,00	0,20	0,00	0,00	0,00	0,15
Άλλες Κατασκευές	3,85	3,56	1,01	1,13	9,02	2,36	18,56	0,04
<i>ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>49,7</i>	<i>34,67</i>	<i>34,23</i>	<i>60,51</i>	<i>51,63</i>	<i>34,83</i>	<i>43,68</i>	<i>58,23</i>
Κατασκευές	0,52	0,27	0,00	0,19	0,96	0,52	0,00	1,52
Εμπόριο	16,72	9,82	7,52	16,35	18,15	14,14	18,42	21,48
Μεταφορές	0,64	0,33	0,00	0,70	0,88	0,81	4,95	2,86
Τηλεπικοινωνίες	0,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,81	0,00	0,00
Χρηματοπιστηριακά και Επενδύσεις	14,47	17,99	20,93	9,74	30,41	3,65	13,04	30,81
Κτηματομεσιτικά	8,58	0,00	0,00	30,72	0,00	5,07	0,00	0,00
Άλλα	8,31	6,24	5,78	2,81	1,23	9,82	7,27	1,57
<i>ΣΥΝΟΛΟ</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Πηγή: Ο.Η.Ε. (1992, 1993)

Πίνακας – 5. Κατανομή εκροών ΑΞΕ ανά τομέα παραγωγής

	<i>ΗΠΑ (1990)</i>	<i>Μ. Βρετανία (1987)</i>	<i>Καναδάς (1989)</i>	<i>Γερμανία (1989)</i>	<i>Αυστραλία (1989)</i>	<i>Ιαπωνία (1989)</i>	<i>Αυστρία (1988)</i>	<i>Νορβηγία (1988)</i>
<i>ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>8,28</i>	<i>26,99</i>	<i>6,48</i>	<i>2,68</i>	<i>19,93</i>	<i>6,73</i>	<i>0,00</i>	<i>11,57</i>
Γεωργία	0,14	1,02	0,00	0,44	0,28	0,74	0,00	0,00
Μεταλλεία	1,22	0,00	6,48	0,47	19,66	5,99	0,00	0,00
Πετρελαιοειδή	6,92	25,97	0,00	1,77	0,00	0,00	0,00	11,57
<i>ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>44,28</i>	<i>34,43</i>	<i>51,59</i>	<i>41,74</i>	<i>18,90</i>	<i>26,05</i>	<i>53,51</i>	<i>33,51</i>
Φαγητά, Ποτά κ.α.	4,55	6,84	6,11	0,64	0,00	1,29	1,65	0,57
Υφάσματα	0,48	0,00	0,00	0,95	0,00	1,26	1,36	0,28
Χαρτί	2,74	2,89	11,66	0,87	7,94	1,05	3,31	2,24
Χημικά	9,16	9,42	7,16	15,61	0,96	3,41	0,00	21,93
Καουτσούκ, Ελαστικά	1,66	0,00	0,00	1,34	0,00	0,00	0,00	0,00
Μη – Μεταλλικά	0,65	0,00	0,00	1,27	1,28	0,00	0,00	0,17
Μέταλλα	2,31	0,73	16,09	2,31	3,87	3,65	15,96	3,43
Μηχανολογικός Εξοπλισμός	6,80	1,63	3,53	4,03	1,83	3,65	0,00	4,33
Ηλεκτρονικός Εξοπλισμός	3,22	3,80	0,00	6,90	0,00	2,55	0,96	0,00
Αυτοκίνητα	5,29	1,05	0,00	6,09	0,06	5,78	0,00	0,00
Άλλα Μέσα Μεταφοράς	0,39	0,00	0,00	0,52	0,00	0,00	0,00	0,04
Άλλες Κατασκευές	2,51	8,07	3,53	1,16	2,98	3,52	14,08	0,53
<i>ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>47,43</i>	<i>38,58</i>	<i>41,93</i>	<i>55,48</i>	<i>61,16</i>	<i>66,99</i>	<i>46,49</i>	<i>54,92</i>
Κατασκευές	0,25	1,82	0,00	0,44	2,09	0,82	0,00	0,32
Εμπόριο	13,71	9,00	4,79	19,59	5,45	9,91	4,95	1,60
Μεταφορές	0,53	2,07	2,06	0,85	3,59	6,01	0,00	10,52
Τηλεπικοινωνίες	0,73	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Χρηματιστηριακά και Επενδύσεις	27,83	13,44	27,63	17,94	49,30	22,56	26,61	40,76
Κτηματομεσιτικά	0,59	0,00	0,00	9,64	0,00	13,68	0,00	0,00
Άλλα	3,78	12,25	7,44	7,12	0,73	14,00	14,93	1,73
<i>ΣΥΝΟΛΟ</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Πηγή: Ο.Η.Ε. (1992,1993)

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Πίνακας – 6. Γεωγραφική κατανομή εκροών ΑΞΕ.

ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ							ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ				
ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ	Δ. ΕΥΡΩΠΗ	Ν. ΑΜΕΡΙΚΗ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΆΛΛΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΦΡΙΚΗ	ΆΛΛΕΣ	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ
ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ											
Γαλλία											
1982	77,81	44,10	32,10	0,71	1,30	21,67	0,67	8,52	0,56	11,91	0,53
1989	88,20	55,60	31,51	0,35	2,70	11,59	0,74	2,52	0,50	7,83	0,22
Γερμανία											
1976	74,33					25,65					0,02
1980	77,41	48,88	24,35	1,18	5,74	22,49	1,99	12,31	2,22	5,96	0,10
1989	83,90	46,69	29,74	1,93	5,22	16,06	2,34	7,05	0,88	5,80	0,04
Μ. Βρετανία											
1974	79,15					20,85					
1981	78,12	23,07	34,63	0,66	26,45	21,88	8,34	6,0	6,70	0,85	0,00
1989	85,86	26,77	47,18	1,10	16,10	14,14	4,89	6,99	1,78	0,48	0,01
Ιταλία											
1975	66,87					33,13					
1980	66,90	58,31	8,59	0,00	0,00	33,10	0,00	0,00	0,00	33,1	0,00
1989	80,68	66,88	10,69	1,26	2,99	19,15	0,00	12,00	1,03	6,12	0,01
Ολλανδία											
1975	82,25					17,75					0,00
1984	84,87	36,36	46,73	0,79	5,32	15,13	3,14	8,97	1,65	1,36	0,00
1989	88,40	49,12	37,11	0,89	4,96	11,60	3,16	6,34	0,80	1,30	0,17
Σουηδία											
1980	82,20	59,87	22,33	0,00	1,70	17,36	0,57	11,36	0,26	5,17	0,44
1988	90,20	71,90	18,30	0,00	0,00	9,80	0,00	3,27	0,00	6,54	0,00
Ισπανία											
1975	54,47					44,59					0,94
1984	45,85	6,71	3,81	0,05	35,29	54,15	0,00	6,31	0,29	47,54	0,00
1989	67,89	45,63	11,95	0,08	10,74	31,55	0,10	17,12	0,81	13,52	0,56
ΗΠΑ											
1976	78,82					21,18					0,56
1980	73,84	43,63	22,31	2,83	27,38	26,16	3,86	19,79	1,72	0,80	0,00
1990	74,79	48,11	17,02	4,96	21,72	25,21	5,79	17,52	0,89	1,00	0,00
Καναδάς											
1975	77,04					22,96					
1980	84,20	18,14	62,23	0,40	3,43	15,80	3,92	11,37	0,51	0,00	0,00
1989	85,78	19,61	62,71	0,49	2,96	14,22	3,71	10,18	0,25	0,08	0,00
Ιαπωνία											
1976	38,75					61,25					

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

1980	44,84	11,72	26,85	0,00	8,80	54,63	26,93	16,90	3,96	6,83	0,53
1990	65,71	17,56	42,93	0,00	7,03	34,20	15,94	14,52	2,08	1,67	0,09
Αυστραλία											
1975	51,25					48,75					
1980	44,04	14,11	15,26	0,00	14,68	55,96	8,20	0,00	0,00	47,75	0,00
1989	79,10	30,94	33,70	0,43	17,09	20,90	6,84	7,49	0,09	6,48	0,00
ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ											
Κορέα											
1976	25,35					74,65					
1980	31,77	2,72	20,59	7,40	1,19	68,22	28,79	4,83	17,59	17,01	0,00
1988	55,47	3,67	43,83	2,66	13,56	44,53	22,73	2,32	1,14	18,33	0,00
Κίνα											
1981	34,49					65,50					
1984	57,78	6,70	48,96	0,14	2,56	42,26	26,19	4,50	10,05	1,51	0,00
1987	66,73	6,47	14,76	43,86	2,62	33,18	21,88	3,52	5,45	2,33	0,09
Βραζιλία											
1983	57,99	11,47	45,70	0,82	0,02	42,01	1,34	38,19	1,32	1,15	0,00
1989	53,29	13,47	39,33	0,49	0,01	46,71	0,80	44,43	0,79	0,69	0,00
Ταϊβάν											
1980	56,51	0,00	43,37	0,00	13,14	43,48	33,47	0,00	0,00	10,11	0,00
1988	71,25	0,00	60,50	0,00	10,75	28,75	24,41	0,00	0,00	4,34	0,00

Πηγή: Ο.Η.Ε (1992,1993)

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Πίνακας – 7. Γεωγραφική κατανομή εισροών ΑΞΕ.

ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ					ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ					
	ΣΥΝΟΛΟ	Α. ΕΥΡΩΠΗ	Ν. ΑΜΕΡΙΚΗ	ΙΑΠΩΝΙΑ	ΆΛΛΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	ΑΦΡΙΚΗ	ΆΛΛΕΣ	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ
ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ											
Γαλλία											
1982	90,13	74,96	13,37	1,67	0,43	9,43	0,00	1,13	0,02	8,28	0,44
1989	92,58	74,15	14,70	3,67	1,56	7,13	0,16	0,54	0,08	6,35	0,29
Γερμανία											
1976	96,71					2,96					0,33
1980	94,97	49,68	41,96	3,30	0,79	4,77	0,35	1,42	0,01	3,00	0,51
1989	95,19	54,53	32,95	7,39	1,41	4,18	0,47	1,08	0,02	2,61	0,63
Μ. Βρετανία											
1974	95,24					4,76					
1981	95,10	26,69	61,62	1,91	10,14	4,90	3,09	1,22	0,00	0,59	0,00
1989	95,38	39,06	44,10	4,17	13,00	4,62	2,10	1,77	0,07	0,68	0,00
Ιταλία											
1975	92,79					7,21					
1980	99,67	81,16	18,52	0,00	0,00	0,33	0,00	0,00	0,00	0,33	0,00
1989	94,35	77,76	15,35	1,16	0,52	5,59	0,00	1,87	0,28	3,43	0,06
Ολλανδία											
1975	90,55					9,43					0,03
1984	86,49	47,57	36,57	2,34	0,48	13,48	0,34	12,43	0,17	0,54	0,02
1989	86,83	57,11	25,82	3,67	0,69	13,15	0,41	11,86	0,07	0,82	0,02
Σουηδία											
1980	97,77	68,60	27,24	0,00	3,00	0,36	0,00	0,00	2,50	2,14	0,34
1988	99,11	82,97	15,65	0,00	0,59	0,89	0,00	0,00	0,17	0,72	0,04
Ισπανία											
1975	97,48					2,51					0,01
1983	93,31	66,74	26,03	0,53	1,17	6,68	0,02	2,88	0,28	3,50	0,01
1989	93,74	80,45	10,80	2,48	0,82	6,25	0,13	4,43	0,29	1,40	0,01
ΗΠΑ											
1976	89,07					10,93					
1980	86,99	65,75	14,64	5,69	15,55	12,96	0,34	11,65	0,21	0,76	0,06
1990	93,38	63,50	6,87	20,68	9,19	6,61	0,74	4,87	0,12	0,88	0,01
Καναδάς											
1975	98,60					1,40					
1980	98,14	17,91	78,90	0,98	0,35	1,86	0,17	1,69	0,00	0,00	0,00
1989	97,17	26,27	64,00	3,95	2,95	2,83	1,13	1,52	0,00	0,18	0,00
Ιαπωνία											
1976	98,35					1,65					

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

1980	94,26	23,26	56,67	0,00	16,90	5,74	3,09	0,58	0,00	2,07	0,00
1990	86,79	23,24	51,72	0,00	13,02	13,21	2,89	0,00	0,00	10,32	0,00
Αυστραλία											
1975	90,28					9,72					
1980	92,53	42,83	42,65	6,26	3,28	7,23	2,62	2,68	0,06	1,93	0,23
1989	87,11	41,66	30,51	12,07	6,86	12,73	3,18	2,83	0,01	6,71	0,16
ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ											
Κορέα											
1976	90,10					9,90					
1980	91,63	9,80	20,05	61,70	0,14	8,37	2,18	5,47	0,00	0,72	0,00
1988	94,13	13,02	28,15	52,80	0,19	5,87	3,90	1,54	0,00	0,42	0,00
Κίνα											
1984	41,77	14,57	18,85	5,82	4,49	58,23	56,26	1,53	0,17	0,28	0,00
1987	34,96	9,51	17,04	7,15	2,52	65,01	63,92	0,46	0,19	0,44	0,03
Ταϊλάνδη											
1975	82,92					17,28					
1980	80,18	18,06	32,45	29,02	0,31	20,32	20,29	0,09	0,00	0,12	0,50
1988	77,26	15,40	24,46	36,70	0,96	22,83	21,33	1,00	0,15	0,35	0,09
Μαλαισία											
1980	58,62	28,94	6,75	17,57	5,72	41,38	38,17	1,45	0,00	1,77	0,00
1988	59,23	27,30	7,34	20,10	5,70	40,77	37,94	0,80	0,00	2,04	0,00
Μεξικό											
1980	99,50	23,10	70,50	5,90	1,50	0,50	0,00	0,00	0,00	0,50	0,00
1990	94,37	25,24	64,33	4,80	1,38	5,64	0,00	0,00	0,00	5,64	0,00
Βενεζουέλα											
1980	82,60	17,36	64,60	0,59	7,73	17,37	0,02	16,72	0,10	0,54	0,03
1989	89,43	30,39	55,14	3,87	2,14	10,52	0,00	7,54	0,02	2,96	0,05
Ταϊβάν											
1980	63,23	9,67	35,00	18,56	0,00	36,77	26,33	0,00	0,00	10,43	0,00
1988	72,31	13,36	32,10	26,85	0,00	27,69	17,14	0,00	0,00	10,55	0,00
Βραζιλία											
1975	92,12	41,96	38,42	11,52	5,85	7,88	0,38	6,91	0,58	0,01	0,01
1983	88,45	42,35	36,83	9,13	4,69	11,60	0,42	8,04	2,14	0,99	0,00
1989	91,79	47,33	35,09	9,17	5,46	8,20	0,26	5,48	1,46	1,01	0,01

Πηγή: Ο.Η.Ε. (1992,1993)

Πίνακας – 9. Σχέση εγχώριων – ξένων επενδύσεων.

Crowding in (οι εγχώριες υπερτερούν των ξένων)	Crowding out (οι ξένες υπερτερούν των εγχώριων)	Ουδέτερο αποτέλεσμα
ΑΦΡΙΚΗ Ακτή Ελεφαντοστού Γκάνα Σενεγάλη	ΑΦΡΙΚΗ Νιγηρία Σιέρα Λεόνε Ζιμπάμπουε	ΑΦΡΙΚΗ Γκαμπόν Κένυα Μαρόκο Δημοκρατία Νίγηρα Τυνησία
ΝΟΤΙΑ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ Κορέα Πακιστάν Ταϊλάνδη		ΝΟΤΙΑ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ Κίνα Ινδονησία Μαλαισία Φιλιππίνες Σρι Λάνκα
ΔΥΤΙΚΗ ΑΣΙΑ Ομάν Σαουδική Αραβία		ΔΥΤΙΚΗ ΑΣΙΑ Αίγυπτος Ιορδανία
ΕΥΡΩΠΗ Κύπρος Τουρκία	ΕΥΡΩΠΗ Πολωνία	
	ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΡΑΪΒΙΚΗ Βολιβία Χιλή Δομινικανή Δημοκρατία Γουατεμάλα Τζαμάικα	ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΡΑΪΒΙΚΗ Αργεντινή Βραζιλία Κολομβία Κόστα Ρίκα Εκουαδόρ Μεξικό Περού

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ.**

Σύμφωνα με το Ελληνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων, για την περίοδο 2000 – 2004, η ελληνική κυβέρνηση θα διαθέσει το ποσό των 100 δις δραχμών. Το ποσό αυτό, μέρος του οποίου θα προέλθει από τον ιδιωτικό τομέα, αξιοποιεί κυρίως τομείς που η χώρα διαθέτει ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα. Στόχος είναι οι ενέργειες και οι δράσεις που θα υλοποιηθούν, να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και επιδιώξεις των χωρών αυτών και να είναι σε συνέργια με αυτές του Διεθνούς Σχεδίου Ανασυγκρότησης.

Με βάση τα κριτήρια κατανομής η απορρόφηση των πόρων θα είναι: 25% για το Κόσοβο, 24% για τη Ρουμανία, 18,5% η Βουλγαρία, 17% η Αλβανία και 15,5% η ΠΓΔΜ του συνολικού προγράμματος.

Η κατανομή των χρημάτων θα γίνει σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη, που αναφέρεται ως κοινωνική υποδομή, θα απορροφήσει 32,2 δις δραχμές και περιλαμβάνει τους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και της στέγασης.

Η δεύτερη κατηγορία, οικονομική υποδομή, θα απορροφήσει το 41,1% του συνόλου των πόρων. Περιλαμβάνει τους τομείς των μεταφορών, των επικοινωνιών, της ενέργειας καθώς και τις μελέτες έργων υποδομής που πρόκειται να χρηματοδοτηθούν από τη χώρα μας.

Τρίτη και τελευταία κατηγορία, είναι οι τομείς παραγωγής, που θα απορροφήσει το 26,67% του συνολικού προγράμματος και περιλαμβάνει την βιομηχανία, τον πολιτισμό και το εμπόριο.

Η υλοποίηση αυτού του αξιολογού ελληνικού σχεδίου, αναμενόταν να ξεκινήσει το δεύτερο εξάμηνο του 2000. Για έργα κοινωνικού χαρακτήρα θα δοθούν επιχορηγήσεις, ενώ για επενδυτικά σχέδια θα δοθούν επιδοτήσεις δανεισμού. Όταν υπάρχει συνεργασία μεταξύ μιας ελληνικής και μιας ξένης επιχείρησης ή γίνεται μια κοινοπραξία, για να χρηματοδοτηθεί το έργο ή η επένδυση, τα ελληνικά συμφέροντα θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 51%.

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Πίνακας - 10

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ			
A/A	ΧΩΡΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
1.	ΑΛΒΑΝΙΑ	200 περίπου	Εμπόριο τράπεζες (4 τράπεζες, 7 υποκαταστήματα) Κατασκευές Καπνοβιομηχανίες εταιρείες πετρελαιοειδών Υψος επενδυμένου κεφαλαίου: περίπου 100 εκατ. \$
2.	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	500 περίπου (αμιγείς και μικτές)	παραγωγή ενδυμάτων τρόφιμα και ποτά παραγωγή προϊόντων αλουμινίου, χάρτου, τηλεπικοινωνιακού υλικού κ.α. υπηρεσίες (τράπεζες, ασφάλισεις, υγεία) Υψος επενδυμένου κεφαλαίου: περίπου 230 εκατ. \$
3.	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	1755 (αμιγείς και μικτές)	Εμπόριο υπηρεσίες (τηλεπικοινωνίες, τραπεζικές εργασίες) τυποποίηση τροφίμων και εμφιάλωση ποτών παραγωγή τηλεπικοινωνιακού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού Υψος επενδυμένου κεφαλαίου: περίπου 427 εκατ. \$
4.	ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ	230 (αμιγείς και μικτές)	Τηλεπικοινωνίες τρόφιμα, ποτά Πετρελαιοειδή Ορυχεία Δωλιστήρια Κατασκευές Ασφάλειες Υψος επενδυμένου κεφαλαίου: περίπου 1 δισεκ. \$
5.	ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	29 (εκτιμάται ότι ξεπερνά τις 100)	τρόφιμα, αναψυκτικά έτοιμο ένδυμα και αξεσουάρ βιομηχανία τσιμέντου Καπνοβιομηχανία ορυχεία, μάρμαρα τράπεζες Εμπόριο ενέργεια (πετροχημικά) Υψος επενδυμένου κεφαλαίου: περίπου 300 εκατ. \$

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Α/Α	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ	ΥΦΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ	ΔΑΝΕΙΑ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΑ	ΔΑΝΕΙΑ ΜΗ ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΛΟΙΠΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
1	ΕΛΛΙΟΥΡΓΕΙΑ BERAT ΕΠΕ	Καλλιέργεια ελαιοδένδρων	73000000	47450000	25550000		
2	CHICKEN FARM SA	Εκτροφή πουλερικών	75750000	49250000	26500000		
3	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΖΟΥΡΑΣ GERANDA CO	Εκτροφή πουλερικών	98750000	64188000	34562000		
4	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΛΕΥΚΟΣΙΔΗΡΩΝ ΑΛΒΑΝΙΑΣ Ο.Ε	Εκτροφή πουλερικών	68500000	44525000	23975000		
5	FULARIA SH.P.K.	Εκτροφή πουλερικών	70000000	45500000	24500000		
6	ΜΠΟΥΛΙΟ ΛΑΡΙΣΑ BULO LARISA	Μικτές γεωργικοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	59539000	38700350	20838650		
7	ALGR VURG	Μικτές γεωργικοκτηνοτροφικές δραστηριότητες	119024477	69024477	35000000	15000000	
8	ΜΕΧΑΝΗ ΠΑΠΠΑ ΚΑΙ ΛΕΝΑ ΧΑΡΙΛΑΚΗ	Δραστηριότητες συναφείς	70000000	45500000	24500000		
9	ΑΡΙΤΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΑ	Εκμετάλλευση ιχθυοτροφείων	149000000	37250000	35000000		76750000
10	ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΛΑΣΗ ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΤΖΟΥΡΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ	Εκμετάλλευση ιχθυοτροφείων	105500000	26375000	35000000		44125000
11	PESTRO FOOD	Εκμετάλλευση ιχθυοτροφείων	114514000	79514000	35000000		
12	ΔΟΜΕΤ ΕΠΕ	Εξόρυξη λοιπών λίθων για οικοδόμηση	52800000	34320000	18480000		
13	SUPER BETON	Λατομεία σκύρων και άμμου	36000000	23400000	12600000		
14	ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ ΣΤΑΘΗ ΕΠΕ	Λατομεία σκύρων και άμμου	82000000	53300000	28700000		
15	ΤΕΧΝΟΛΙΤ ΑΕΒΕ	Λατομεία σκύρων και άμμου	154500000	119500000	35000000		
16	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΔΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΕ	Λατομεία σκύρων και άμμου	101000000	66000000	35000000		
17	MORANA ΕΠΕ	Λατομεία σκύρων και άμμου	82603000	53692000	28911000		
18	TIVER SH.P.K.	Παραγωγή επεξεργασίας και συντήρηση	50000000	32500000	17500000		
19	FIRMA KERMILL ΕΠΕ ΕΛΑΛΒ	Παραγωγή επεξεργασία και συντήρηση	87854000	57106000	30748000		
20	ΑΡΙΤΥΡΟΚΑΣΤΡΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	Παραγωγή επεξεργασία και συντήρηση	101210000	66210000	35000000		
21	SH.P.K. IMPORT EXPORT TRANSPORT ADRIATIK	Παραγωγή επεξεργασία και συντήρηση	100000000	65000000	35000000		
22	AGROEKSPORT GLINE SH.P.K.	Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων	103514000	68514000	35000000		
23	ΜΕΤΑΛ ΜΟΝΤ ΕΠΕ	Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων	230000000	195000000	35000000		
24	ΝΤΟΥΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΑΙ ΝΤΟΥΝΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ	Ελαιοτριβεία	55293000	35941000	19352000		
25	ΚΑΤΣΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Ελαιοτριβεία	31800000	20670000	11130000		
26	NOVA BORSI ΕΠΕ	Ελαιοτριβεία	51114000	33214000	17900000		
27	ΕΛΛΙΟΥΡΓΕΙΑ ΧΕΙΜΑΡΑΣ ΕΠΕ	Παραγωγή άλλων μη επεξεργασμένων ελαίων	100000000	65000000	35000000		
28	ZEMBLAK TRADEX JOINT VENTURE	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	122000000	44000000	35000000		43000000
29	ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΤΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΛΑΣΗ ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΖΑΡΓΑΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ BESIM DETA	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	105000000	26250000	35000000		43750000
30	DELE SA	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	100000000	40000000	35000000		25000000
31	EUROFOOD GROUP SA	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	42777000	27805000	14972000		

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

32	EURO FOOD GROUPS SA	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	63796000	41468000	22328000		
33	ΜΙΑΚΑΝ ΕΠΕ	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	92350000	60028000	32322000		
34	ΒΥΦΑΛ ΟΕ	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	90000000	58500000	31500000		
35	ΒΑΣ. ΚΟΥΠΤΕΣΗΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝ. ΒΑΚΑΛΗΣ ΟΕ	Εκμετάλλευση γαλακτοκομείων	86000000	55900000	30100000		
36	MILKAN SHPK DURESS ALBANIA	Παραγωγή παγωτών	103000000	68000000	35000000		
37	Κ. ΖΑΡΟΛΙΑΓΚΗΣ	Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλου	56000000	36400000	19600000		
38	FLOUR MILLS LOULIS SA	Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλου	178000000	143000000	35000000		
39	POLENA TRADEX JOINT VENTURE	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	120000000	48000000	35000000		37000000
40	TRADEX TOROVICE TV	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	268000000	107000000	35000000		126000000
41	FECORA SH.P.K.	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	29000000	18850000	10150000		
42	ΑΥΡΑ ΕΠΕ	Αρτοποιία παραγωγή νοπών ειδών	26000000	16900000	9100000		
43	ACROPOL SH.P.K.	Αρτοποιία παραγωγή νοπών ειδών	40000000	26000000	14000000		
44	ALBANIAN FLOUR MILLS SA	Αρτοποιία παραγωγή νοπών ειδών	175600000	140600000	35000000		
45	DELIKAT ΕΠΕ	Παραγωγή φρυγανιών και μπισκότων	102050000	67050000	35000000		
46	SUCCESS INVEST ΕΠΕ	Επεξεργασία τσαγιού και καφέ	280000000	245000000	35000000		
47	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΜΑΝΑΟΥ ΚΙΟΥΤΣΟΥΚΗ ΚΑΙ NESTI TARUSHA	Παραγωγή αρτυμάτων και καρυκευμάτων	59000000	38350000	20650000		
48	THESSALONIKI CORCA SALINGARI SA TECO SA	Παραγωγή άλλων ειδών διατροφής	100045627	65045627	35000000		
49	ADELINE ENΔΥΜΑΤΑ ΕΠΕ	Παραγωγή άλλων ειδών διατροφής	95200000	61880000	33320000		
50	ΔΗΜΗΤΡΑ ΕΠΕ	Παραγωγή άλλων ειδών διατροφής	106051000	71051000	35000000		
51	ΑΦΟΙ ΔΡΑΓΑΝΗ Κ. ΜΠΕΛΙΟΣ ΟΕ	Παραγωγή μεταλλικών νερών	71500000	46475000	25025000		
52	ΙΒΣ.ΣΙΝΑΛΚΟ ΑΛΒΑΝΙΑ	Παραγωγή μεταλλικών νερών	81900000	53235000	28665000		
53	H.B. FRUTO DRING ΕΠΕ	Παραγωγή μεταλλικών νερών	72000000	46800000	25200000		
54	ΠΡΕΜΕΤΗ ΕΠΕ	Παραγωγή μεταλλικών νερών	90000000	27000000	31500000	31500000	
55	PERLA LTD ΘΩΜΑΣ ΣΟΥΜΠΑΣΗΣ VASFI HARUNI	Παραγωγή μεταλλικών νερών	64479028	41911368	22567660		
56	MIKABEPAT AE	Παραγωγή προϊόντων καπνού	199120000	164120000	35000000		
57	KAVEX FIER TOBOCCO COMPANY SA	Παραγωγή προϊόντων καπνού	130119000	95119200	34999800		
58	MIKA KORCA AE	Παραγωγή προϊόντων καπνού	163000000	125510000	35000000		2490000
59	KAVEX ELBASAN	Παραγωγή προϊόντων καπνού	141601000	106601000	35000000		
60	PELALBA SA	Προπαρασκευή και νηματοποίηση	105500000	99000000		6500000	
61	ILTEN SA	Προπαρασκευή και νηματοποίηση	100000000	65000000	35000000		
62	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΤΙΡΑΝΩΝ ΥΠΟ ΣΥΣΤΑΣΗ	Προπαρασκευή και νηματοποίηση	137500000	102500000	35000000		
63	TIL.SIS SA	Προπαρασκευή και νηματοποίηση	112000000	50000000	35000000		27000000
64	CORCATEX ALBANIAN HELLENIC TEXTILES MANUFACTURING TRADING COMPANY AE	Υφανση βαμβακερών νημάτων	2051000000	827360000	35000000		1188640000
65	ELAL TEX SA	Υφανση βαμβακερών νημάτων	73823000	47985000	25838000		
66	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΚΟΥΥΤΣΑΣ ΑΕ	Υφανση βαμβακερών νημάτων	141100000	93975000	35000000		12125000
67	ELFIN SH.P.K.	Φινίρισμα υφαντικών υλών	66000000	42900000	23100000		

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

68	SILVESTAR SH.P.K.	Κατασκευή έτοιμων κλωστοφφαντουργικών προϊόντων	70500000	45868750	24631250		
69	SPANIEL SH.P.K.	Κατασκευή έτοιμων κλωστοφφαντουργικών προϊόντων	48381000	31448000	16933000		
70	ΒΑΣ. ΙΟΡΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ ΟΕ	Κατασκευή έτοιμων κλωστοφφαντουργικών προϊόντων	95000000	61750000	33250000		
71	VERKO ΕΠΕ	Κατασκευή χαλιών και κλιμαίων	99000000	65000000	34000000		
72	BISTRICA-IMPORT- EXPORT SH.P.K.	Κατασκευή χαλιών και κλιμαίων	40412000	26268000	14144000		
73	ΜΕΤΟΔΙΚ ΕΠΕ	Κατασκευή χοντρών και λεπτών υφαντών	21400000	13910000	7490000		
74	ΜΠΕΣΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ	Κατασκευή άλλων υφαντουργικών προϊόντων	65000000	16250000	22750000		26000000
75	EUROPLEXIS ΑΕ	Κατασκευή πλεκτών υφασμάτων	153213000	100955000	35000000		17258000
76	ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜ.	Κατασκευή πλεκτών υφασμάτων	80000000	52000000	28000000		
77	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΛΤΣΟΠΟΙΑ ΑΕ	Κατασκευή ειδών καλλυποποιίας	89000000	57850000	31150000		
78	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ	Κατασκευή πλεκτών	309000000	274000000	35000000		
79	CHIROTEXN ΕΠΕ	Κατασκευή πλεκτών	80600000	52390000	28210000		
80	OTRA SA	Κατασκευή άλλων ειδών απλής χρήσης	93000000	59720000	32157000		1123000
81	PRIVE LTD	Κατασκευή ενδυμάτων εργασίας	68833000	44742000	24091000		
82	HRA ΕΠΕ	Κατασκευή ενδυμάτων εργασίας	69230000	45000000	24230000		
83	ΤΣΟΥΚΑΝΕΛΗ ΠΑΝ. ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΛΑΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΛΑΘΟΠΟΙΑ ΑΛΒΑΝΙΑΣ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	100000000	50000000	35000000		15000000
84	ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΤΙΝΤΟΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΤΑΡ ALBA ΕΠΕ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	117500000	69173276	35000000		13326724
85	ΛΙΤΣΑ ΕΠΕ ΠΟΛΕΝΑ ΒΙΟΛΕΤΑ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	58000000	37700000	20300000		
86	KOR EXPORT SA	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	82000000	53300000	28700000		
87	ΑΤΕΝΚΟ TEXTILES SA	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	79500000	51675000	27825000		
88	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΜΠΟΡ. ΠΩΛΗΣΗΣ ΕΞΑΓΩΓΕΩΝ ΕΙΔΩΝ ROYX. BILISHT ΕΠΕ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	70000000	45500000	24500000		
89	GORDON SA	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	81500000	52975000	28525000		
90	NIKOLPAN ΑΕ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	31400000	20410000	10990000		
91	ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ ΑΕ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	62276500	40479758	21796742		
92	ΣΠΟΓΓΕΩΡΓΟΥ ΝΙΚ RADEL ΕΠΕ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	38500000	25025000	13475000		
93	ΛΑΛΙΩΤΗ ΧΡ. ΘΕΟΦ. ΚΥΡΙΑΖΗ ΣΠΥΡΟΥ ΔΕΛΒΙΝΟ IMPORT EXPORT	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	8000000	52000000	-44000000		
94	BYBBLE KIDS ΕΠΕ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	70180000	45617000	24563000		
95	PANOYΣΙΑ ΕΠΕ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	85316000	55456000	29860000		
96	HELLITA SH.P.K.	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	43000000	27950000	15050000		
97	THE BLUE STAR SH.P.K.	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	58240000	37856000	20384000		
98	SILVERSTAR SH.P.K.	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	27017000	17562000	9455000		
99	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΛΕΚΤΩΝ ΕΞΩΡΟΥΧΩΝ BL 01	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	75000000	48750000	26250000		
100	ANGELIQUE SH.P.K.	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	34000000	22100000	11900000		

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

101	NINO VITALI SH.P.K. ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	67917000	44147000	23770000		
102	VIELO SH.P.K.	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	54000000	35100000	18900000		
103	ALTERMAN SH.P.K.	Κατασκευή άλλων εξωτερικών ενδυμάτων	50000000	32500000	17500000		
104	PASTEL ALBA	Κατασκευή εσωρούχων	77000000	34650000	26950000		15400000
105	ACTION ΕΠΕ	Κατασκευή εσωρούχων	64906000	42189000	22717000		
106	SCOR ΕΠΕ	Κατασκευή εσωρούχων	86000000	55900000	30100000		
107	ALFAN AE	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων	115000000	80000000	35000000		
108	TERLANA SA	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων	88261000	57370000	30891000		
109	PEKOP ALBANIAS AE	Κατεργασία και δέψη δέρματος	347375000	312375000	35000000		
110	PANALEK WOODS ΕΠΕ	Κατασκευή υποδημάτων	50000000	32500000	17500000		
111	ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ - ΔΗΜΟΥΔΗΣ ΟΕ	Κατασκευή ξυλουργικών προϊόντων	104000000	69000000	35000000		
112	AE MOBILTERI ΕΠΕ	Κατασκευή ειδών συσκευασίας	100000000	65000000	35000000		
113	ΣΤΡΟΦΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΕ	Κατασκευή άλλων προϊόντων αποθήκευσης	87000000	56590000	30410000		
114	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΕΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ LEANDER JHYTI	Κατασκευή κυματοειδούς χαρτιού	36125000	23481250	12643750		
115	ELITE ABEE	Κατασκευή κυματοειδούς χαρτιού	65600000	42640000	22960000		
116	Π. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ KANIMO AE	Κατασκευή κυματοειδούς χαρτιού	85000000	55250000	29750000		
117	SOFTEX AE	Κατασκευή ειδών οικιακής χρήσης	58000000	37700000	20300000		
118	LINEX ΕΠΕ	Κατασκευή ειδών οικιακής χρήσης	67150000	43647500	23502500		
119	ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗΣ AE	Κατασκευή ειδών χαρτοπωλείου	83000000	24900000	29050000	29050000	
120	EUROGAZ SH.P.K.	Παραγωγή προϊόντων διύλισης	80000000	54800000	25200000		
121	HELLAS GAZ ΕΠΕ	Παραγωγή βιομηχανικών αερίων	89000000	57850000	31150000		
122	POKOELAL ΕΠΕ	Κατασκευή πλαστικών πλακών	65000000	19500000	22750000		22750000
123	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ALBANIAS ΕΠΕ	Κατασκευή πλαστικών πλακών	59000000	38480000	20520000		
124	PLASTIKA ALBANIA SH.P.K.	Κατασκευή πλαστικών ειδών	64900000	42185000	22715000		
125	PET PLAST ALBANIAS ΕΠΕ	Κατασκευή πλαστικών ειδών	83000000	53950000	29050000		
126	ΧΑΡΤΟΠΛΑΣΤ ΕΠΕ	Κατασκευή πλαστικών ειδών	28000000	18200000	9800000		
127	XARIS SP.P.K. LTD	Κατασκευή πλαστικών ειδών	103500000	68500000	35000000		
128	NEKTARPLAST SH.P.K.	Κατασκευή πλαστικών ειδών	71768600	46649590	25119010		
129	PET LTD ΚΩΝ. ΣΟΥΜΠΑΣΗΣ HARUNI BRUNILDA	Κατασκευή πλαστικών ειδών	81248000	52812000	28436000		
130	SUPER BETON	Κατασκευή πλαστικών οικοδομικών υλικών	60250000	39163000	21087000		
131	TETRA PESTRA SH.P.K.	Κατασκευή πλαστικών οικοδομικών υλικών	90000000	58500000	31500000		
132	PLASTIKA REX ΕΠΕ	Κατασκευή πλαστικών οικοδομικών υλικών	92800000	60320000	32480000		
133	ALBAFOAM SHPK	Κατασκευή άλλων πλαστικών προϊόντων	80000000	52000000	28000000		
134	COSMAPLAST ΕΠΕ	Κατασκευή άλλων πλαστικών προϊόντων	93000000	60450000	32550000		
135	INTERCERAMIC SA	Κατασκευή κεραμικών ειδών	33300000	21645000	11655000		
136	IKERAL SH.P.K.	Κατασκευή κεραμικών ειδών	100000000	65000000	35000000		
137	ΚΕΡΑΑ ΕΠΕ	Κατασκευή τούβλων πλακιδίων	156405797	85000000	35000000		36405797
138	ΤΕΧΝΟΛΙΤ AE	Παραγωγή τσιμέντου	125000000	90000000	35000000		
139	Α. ΤΣΙΩΤΑΣ- Η.ΜΠΟΥΡΝΤΕΝΗΣ ΕΠΕ	Παραγωγή ασβέστη	40000000	26000000	14000000		
140	ΜΠΕΡΟΥΚΑΣ ΚΟΥΡΗΣ ΕΠΕ	Παραγωγή ασβέστη	40000000	26000000	14000000		

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

141	Δ. ΣΠΑΘΑΤΟΣ (υπό σύσταση)	Παραγωγή γύψου	60000000	39000000	21000000		
142	ETAN OVERSEAS AE	Κατασκευή δομικών προϊόντων	63000000	42000000	21000000		
143	ALBETON AE ΚΩΝ/ΝΟΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ ΔΗΜ. ΜΠΟΥΡΑΣ ΑΤΕ	Κατασκευή δομικών προϊόντων	96000000	62400000	33600000		
144	KOMPLEKS NTERTIMI 96	Παραγωγή έτοιμου σκυροδέματος	88000000	57200000	30800000		
145	ALB METTEM ΕΠΕ	Παραγωγή έτοιμου σκυροδέματος	102510000	81220000	21290000		
146	MORAVA BETON ΕΠΕ	Παραγωγή έτοιμου σκυροδέματος	87488000	56868000	30620000		
147	ΣΑΡΑΝΤΑ ΜΠΕΤΟΝ ΕΠΕ	Παραγωγή έτοιμου σκυροδέματος	97000000	63050000	33950000		
148	ΜΑΡΚΕΤ ΠΙΕΤΡΑ	Κατασκευή άλλων προϊόντων οικοδόμησης	110000000	75000000	35000000		
149	ΔΟΚΑΤ ΑΕ	Παραγωγή λειαντικών προϊόντων	115000000	45000000	35000000		35000000
150	IZOTERM LTD	Παραγωγή άλλων προϊόντων από σκυρόδεμα	102500000	67500000	35000000		
151	MONOLUX LTD	Παραγωγή άλλων προϊόντων από σκυρόδεμα	109800000	32940000	35000000		41860000
152	ALFERRO AE	Παραγωγή βασικού σιδήρου	90000000	58500000	31500000		
153	METALCO P.S.H.K.	Παραγωγή πολύτιμων μετάλλων	36000000	23400000	12600000		
154	ΑΛΟΥΜΙΝΙΑ ΘΕΟΔΩΡΗ ΑΕ	Παραγωγή αλουμινίου	68000000	44200000	23800000		
155	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΚΩΤΣΗΣ	Κατασκευή μεταλλικών κουφωμάτων	63290000	41140000	22150000		
156	MEKAL SH.P.K.	Γενικές μηχανολογικές εργασίες	65000000	42250000	22750000		
157	KONOMI ΕΠΕ	Κατασκευή ελαφρών μεταλλικών προϊόντων	18788000	12213000	6575000		
158	ΚΩΝ/ΝΟΥ ΑΕΝΑΣ ΜΑΡΙΑΣ ΓΕΜΤΟΥ ΚΡΥΕΤΑΡΙ Ι. ΚΕΣΗΛΛΙΤ ΤΕ Ρ. ΡΕΤΗΙΤ	Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων	53420000	34723000	18697000		
159	DELCA SARANT ΕΠΕ	Κατασκευή ηλεκτρικών οικιακών συσκευών	95000000	61750000	33250000		
160	DELCA ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΕΠΕ	Κατασκευή ηλεκτρικών οικιακών συσκευών	70000000	45500000	24500000		
161	ΑΦΟΙ Π. ΣΙΕΡΡΟΥ ΑΕΒΕ	Κατασκευή μη ηλεκτρικών οικιακών συσκευών	54000000	35100000	18900000		
162	EL PO METAL ΕΠΕ	Κατασκευή λοιπού ηλεκτρικού εξοπλισμού	62110000	40372000	21738000		
163	ΜΠΗΧΑΣ Κ. ΠΗΧΑΣ Μ. ΔΗΜΟΓΚΙΟΚΑΣ	Κατασκευή άλλων επίπλων για οικιακή χρήση	75000000	48750000	26250000		
164	ΛΑΖΑΡΟΥ ΑΣΛΑΝΙΔΗ	Κατασκευή άλλων επίπλων	100000000	25000000	35000000		40000000
165	TOYS SH.P.K.	Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους	25428000	16528000	8900000		
166	GEMA SH.P.K.	Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους	100000000	65000000	35000000		
167	ΓΚΙΟΚΑΣ-ΣΧΟΛΙΚΑ	Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους	78000000	50700000	27300000		
168	ALB METTEM ΕΠΕ	Κατασκευή αυτοκινητοδρόμων	140450000	105450000	35000000		
169	PALMA ΕΠΕ	Ξενοδοχεία και μοτέλ	80000000	32000000	28000000		20000000
170	ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΦΕΣΤΑΣ ΞΕΝ/ΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	Ξενοδοχεία και μοτέλ	94632571	33313000	17937000		43382571
171	MANXO KENTEΛΛΑ ΕΠΕ	Ξενοδοχεία και μοτέλ	380000000	345000000	35000000		
172	ΚΑΣΣΑΡΗΣ ΕΠΕ	Ξενοδοχεία και μοτέλ	45397000	29508000	15889000		
173	ΣΩΤ. ΜΑΜΙΔΑΚΗΣ ΣΙΑ ΟΕ	Αποθήκευση	145000000	36250000	35000000		73750000
173	ΣΥΝ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ		17533295850	10810623146	4613486612	82050000	2027136092

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Διεύθυνση Ιδιωτικών
Επενδύσεων

ΟΙ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.

Συμφωνία μεταξύ της κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως της Δημοκρατίας της Αλβανίας για την προώθηση και αμοιβαία προστασία των επενδύσεων. (υπογράφηκε στα Τίρανα την 1^η Αυγούστου 1991)

Τα κύρια σημεία αυτής της συμφωνίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 4 Ιανουαρίου 1995 (ανακοίνωση του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών της 10.2.1995, δημοσιευμένη στο ΦΕΚ Α' 33/14.2.1995), είναι τα ακόλουθα:

- ✓ **Άρθρο 1.** Σύμφωνα με το άρθρο 1, ο όρος επένδυση σημαίνει κάθε είδους περιουσιακό στοιχείο και ειδικότερα: κινητή και ακίνητη περιουσία, δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας (συγγραφικά δικαιώματα, ευρεσιτεχνίες, τεχνολογία, τεχνογνωσία κ.α.), δικαιώματα που εκχωρούνται βάση νόμου (εξόρυξη ή εκμετάλλευση φυσικών πόρων), εταιρικά μερίδια κ.α. Ο όρος απόδοση σημαίνει τα έσοδα που αποφέρει μια επένδυση, ενώ επενδυτής λογίζεται είτε φυσικό πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια του εν λόγω Συμβαλλόμενου Μέρους ή νομικό πρόσωπο που έχει την έδρα στο έδαφος του Συμβαλλόμενου Μέρους.
- ✓ **Άρθρο 2.** Κάθε Συμβαλλόμενο μέρος προωθεί στο έδαφός του όσο το δυνατόν περισσότερες επενδύσεις του άλλου Συμβαλλομένου Μέρους και τις κάνει δεκτές σύμφωνα με την νομοθεσία του. Ακόμη, η απόδοση των επενδύσεων και σε περίπτωση εγκεκριμένων επανεπενδύσεων, το σχετικό εισόδημα απολαμβάνει την ίδια προστασία με την κύρια επένδυση.
- ✓ **Άρθρο 3.** Τα Συμβαλλόμενα Μέρη, δεν υποβάλλουν τις επενδύσεις, που ανήκουν ή ελέγχονται στο έδαφός τους από επενδυτές του άλλου Συμβαλλομένου Μέρους, σε μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή, σε σχέση με τις επενδύσεις τρίτου κράτους. Η μεταχείριση αυτή δεν επεκτείνεται σε προνόμια που χορηγούν τα Συμβαλλόμενα Μέρη σε επενδυτές τρίτων κρατών με τα οποία

συνδέονται με κάποια μορφή ένωσης (τελωνειακή ή οικονομική ένωση, κοινή αγορά κ.α.)

- ✓ **Άρθρο 4.** Οι επενδύσεις επενδυτών του ενός Συμβαλλομένου Μέρους προστατεύονται πλήρως στο έδαφος του άλλου Μέρους, δηλαδή δεν υπόκεινται σε απαλλοτρίωση ή εθνικοποίηση, παρά μόνο για δημόσιους λόγους δημοσίου συμφέροντος και κατόπιν καταβολής επαρκούς αποζημιώσεως που ισοδυναμεί με την αγοραία αξία της απαλλοτριωμένης επενδύσεως.
- ✓ **Άρθρο 5.** Οι επενδυτές του ενός Μέρους των οποίων οι επενδύσεις υφίστανται ζημιές στο έδαφος του άλλου Μέρους λόγω πολέμου, επανάστασης, κατάστασης έκτακτης ανάγκης κ.α. δικαιούνται μεταχείρισης όχι λιγότερο ευνοϊκής από εκείνη που το εν λόγω Μέρος επιφυλάσσει για τους ίδιους τους επενδυτές του.
- ✓ **Άρθρο 6.** Τα Συμβαλλόμενα Μέρη εγγυώνται την ελεύθερη και άμεση μεταφορά της επενδύσεως και της αποδόσεώς της.
- ✓ **Άρθρο 8.** Η παρούσα συμφωνία εφαρμόζεται επίσης σε επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν πριν από την θέση της σε ισχύ.
- ✓ **Άρθρο 9.** Οι διαφορές μεταξύ των Συμβαλλομένων Μερών, σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της παρούσας συμφωνίας, επιλύονται δια της διπλωματικής οδού και αν αυτό δεν καταστεί εφικτό εντός έξι μηνών, μέσω ενός διαιτητικού δικαστηρίου.
- ✓ **Άρθρο 10.** Όσον αφορά τις διαφορές (απαλλοτρίωση, εθνικοποίηση) μεταξύ Συμβαλλόμενου Μέρους και επενδυτή του άλλου Μέρους, αυτές επιλύονται κατά το δυνατόν από τα ενδιαφερόμενα Μέρη φιλικά μέσα σε έξι μήνες. Σε αντίθετη περίπτωση, το λόγω έχουν τα αρμόδια δικαστήρια του Συμβαλλόμενου Μέρους, ή τα διεθνή διαιτητικά δικαστήρια.
- ✓ **Άρθρο 11.** Σε περίπτωση που μελλοντικές ρυθμίσεις ενός εκ των Συμβαλλομένων Μερών, περιλαμβάνει ρυθμίσεις ευνοϊκότερες της παρούσης, τότε αυτές ως ευνοϊκότερες υπερισχύουν.

- ✓ **Άρθρο 12.** Η παρούσα συμφωνία τίθεται σε ισχύ τριάντα ημέρες από την ημερομηνία κατά την οποία τα Συμβαλλόμενα Μέρη ενημερώθηκαν δια της διπλωματικής οδού για την επικύρωση ή έγκρισή της και παραμένει σε ισχύ για μια περίοδο δέκα ετών.

Συμφωνία μεταξύ της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας για την προώθηση και αμοιβαία προστασία των επενδύσεων. (υπογράφηκε στη Σόφια, στις 12 Μαρτίου 1993).

Η παρούσα συμφωνία η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 29 Απριλίου 1995 (ανακοίνωση του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών της 25.4.1995, δημοσιευμένη στο ΦΕΚ Α'81/5.5.1996), προβλέπει σε γενικές γραμμές τα ακόλουθα:

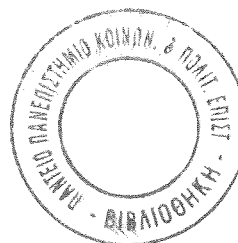
- ✓ **Άρθρο 1.** Επένδυση σημαίνει κάθε είδους περιουσιακό στοιχείο το οποίο επενδύεται από επενδυτή του ενός Συμβαλλόμενου Μέρους στο έδαφος του άλλου Συμβαλλόμενου Μέρους και περιλαμβάνει κινητή και ακίνητη ιδιοκτησία, εταιρικά μερίδια, χρηματικές απαιτήσεις, δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τεχνολογία και τεχνογνωσία, κ.α. Τέλος, απόδοση σημαίνει όλα τα νόμιμα έσοδα που αποφέρει μια επένδυση.
- ✓ **Άρθρο 2.** Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος προωθεί και κάνει δεκτές στο έδαφός του όλες τις επενδύσεις του άλλου Μέρους διασφαλίζοντας τη δίκαιη μεταχείριση και πλήρη προστασία και ασφάλεια της επένδυσης.
- ✓ **Άρθρο 3.** Τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεν υποβάλλουν τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται από το άλλο Μέρος σε διαφορετική μεταχείριση από εκείνη που επιφυλάσσουν για τις επενδύσεις των ίδιων επενδυτών τους ή για τις επενδύσεις επενδυτών τρίτου κράτους. Ακόμη, τα Συμβαλλόμενα Μέρη διατηρούν το δικαίωμα να εισαγάγουν εξαιρέσεις από την εθνική μεταχείριση οι οποίες όμως, θα εφαρμόζονται μόνο σε επενδύσεις που πραγματοποιούνται μετά τη θέση των εξαιρέσεων αυτών σε ισχύ.

- ✓ **Άρθρο 4.** Οι επενδύσεις δεν υπόκεινται σε απαλλοτρίωση ή εθνικοποίηση παρά μόνο σε περιπτώσεις δημόσιου συμφέροντος και με νόμιμη διαδικασία με τη καταβολή άμεσης και επαρκούς αποζημίωσης. Το ύψος της αποζημίωσης θα είναι ίσο με την εμπορική αξία της επένδυσεως κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο τίθεται σε ισχύ η πράξη απαλλοτριώσεως.
- ✓ **Άρθρο 5.** Σε περίπτωση πολέμου, πολιτικών αναταραχών ή κατάστασης έκτακτης ανάγκης, οι ξένοι επενδυτές δεν δικαιούνται διακριτικής μεταχείρισης όσον αφορά οποιαδήποτε μέτρα υιοθετήσει το πληγμένο κράτος σε σχέση με τις εν λόγω ζημιές.
- ✓ **Άρθρο 6.** Η μεταφορά πληρωμών σχετικών με την επένδυση μετά την εκπλήρωση από τον επενδυτή των φορολογικών του υποχρεώσεων, είναι ανεμπόδιστη.
- ✓ **Άρθρο 7.** Η παρούσα συμφωνία έχει αναδρομική ισχύ και εφαρμόζεται και σε επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν πριν από τη θέση της σε ισχύ και μετά το 1985.
- ✓ **Άρθρο 8.** Διαφορές μεταξύ των Συμβαλλόμενων Μερών επιλύονται δια της διπλωματικής οδού και αν αυτό δεν καταστεί δυνατό μέσα σε έξι μήνες, μέσω διαιτητικού δικαστηρίου.
- ✓ **Άρθρο 9.** Οι διαφορές μεταξύ επενδυτή και ενός Συμβαλλόμενου Μέρους επιλύονται από τα ενδιαφερόμενα Μέρη φιλικά ή στη χειρότερη περίπτωση από το αρμόδιο δικαστήριο του Συμβαλλόμενου Μέρους.
- ✓ **Άρθρο 10.** Μελλοντικές ρυθμίσεις, γενικές ή ειδικές που παρέχουν ευνοϊκή μεταχείριση στους επενδυτές, υπερισχύουν της παρούσας συμφωνίας.
- ✓ **Άρθρο 12.** Η παρούσα συμφωνία τίθεται σε ισχύ τριάντα ημέρες από την ημερομηνία ανταλλαγής των εγγράφων επικυρώσεως και παραμένει σε ισχύ για μια περίοδο δέκα ετών.

Συμφωνία μεταξύ της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως της Ρουμανίας για την προώθηση και αμοιβαία προστασία των επενδύσεων. (υπογράφηκε στην Αθήνα στις 16 Σεπτεμβρίου 1991).

Η συμφωνία αυτή που τέθηκε σε ισχύ στις 21 Οκτωβρίου 1992 (ανακοίνωση του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών της 6.10.1992, δημοσιευμένη στο ΦΕΚ Α'169/15.10.1992), προβλέπει:

- ✓ **Άρθρο 1.** Επένδυση είναι κάθε είδους περιουσιακό στοιχείο όπως κινητή και ακίνητη ιδιοκτησία, δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, κ.α.
- ✓ **Άρθρο 2.** Τα Συμβαλλόμενα Μέρη είναι υποχρεωμένα να προωθούν και να δέχονται τις ξένες επενδύσεις προσφέροντας δίκαιη μεταχείριση και προστασία αυτών.
- ✓ **Άρθρο 3.** Η μεταχείριση των ξένων επενδύσεων από τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεν είναι λιγότερο ευνοϊκή σε σχέση με τις εγχώριες επενδύσεις ή τις επενδύσεις τρίτου κράτους.
- ✓ **Άρθρο 4.** Οι επενδύσεις υπόκεινται σε απαλλοτρίωση ή εθνικοποίηση μόνο σε περιπτώσεις δημόσιου συμφέροντος πάντα με την καταβολή της προβλεπόμενης αποζημίωσης.
- ✓ **Άρθρο 5.** Η αντιμετώπιση των ζημιών στις ξένες επενδύσεις από τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεν είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που το εν λόγω Συμβαλλόμενο Μέρος επιφυλάσσει για τους ίδιους επενδυτές του.
- ✓ **Άρθρο 6.** Η μεταφορά της επένδυσεως και της αποδόσεώς της δεν εμποδίζεται από τα Συμβαλλόμενα Μέρη.
- ✓ **Άρθρο 8.** Η παρούσα συμφωνία εφαρμόζεται και σε επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν πριν από την θέση της σε ισχύ, δεν εφαρμόζεται όμως σε διαφορές που ήδη εκκρεμούν ενώπιον οργάνων τα οποία προβλέπονται βάσει προϋπαρχουσών διαδικασιών επίλυσης διαφορών.
- ✓ **Άρθρα 9 & 10.** Οι διαφορές τόσο μεταξύ των Συμβαλλόμενων Μερών όσο και μεταξύ επενδυτών και ενός Συμβαλλόμενου Μέρους, επιλύονται δια της διπλωματικής οδού ή μέσω διαιτητικού δικαστηρίου όπου χρειαστεί.

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

- ✓ **Άρθρο 11.** Μελλοντικές ευνοϊκές ρυθμίσεις για τους επενδυτές υπερисχύουν της παρούσας συμφωνίας στο μέτρο που είναι ευνοϊκότερες.
- ✓ **Άρθρο 13.** Η παρούσα συμφωνία τίθεται σε ισχύ τριάντα ημέρες μετά την ημερομηνία ανταλλαγής των ανακοινώσεων για την ολοκλήρωση των διαδικασιών που απαιτούνται από τους νόμους κάθε Συμβαλλόμενου Μέρους και θα παρέμενε σε ισχύ για μια περίοδο τριών ετών.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Οι συνέπειες του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία, τόσο για την ίδια όσο και για τις όμορες προς αυτήν χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, είναι πολύπλοκες και εξαιρετικά δύσκολο να καθορισθούν καθώς δεν έχει παρέλθει αρκετός χρόνος για να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Βέβαιο είναι πως η περιοχή των Βαλκανίων βρίσκεται σε πολύ ασταθέστερη κατάσταση απ' ότι πριν από τους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ. Η υποδομή της Γιουγκοσλαβίας έχει καταστραφεί πλήρως, ενώ και οι οικονομίες των γειτονικών κρατών έχουν δεχθεί πολύ ισχυρό πλήγμα.

Ενδεικτικό είναι το πόρισμα της έκθεσης της αμερικανικής υπηρεσίας Standard & Poors που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό "Credit Week" και σύμφωνα με το οποίο ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη και τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που καταβάλλουν οι εύθραυστες οικονομίες των βαλκανικών κρατών.

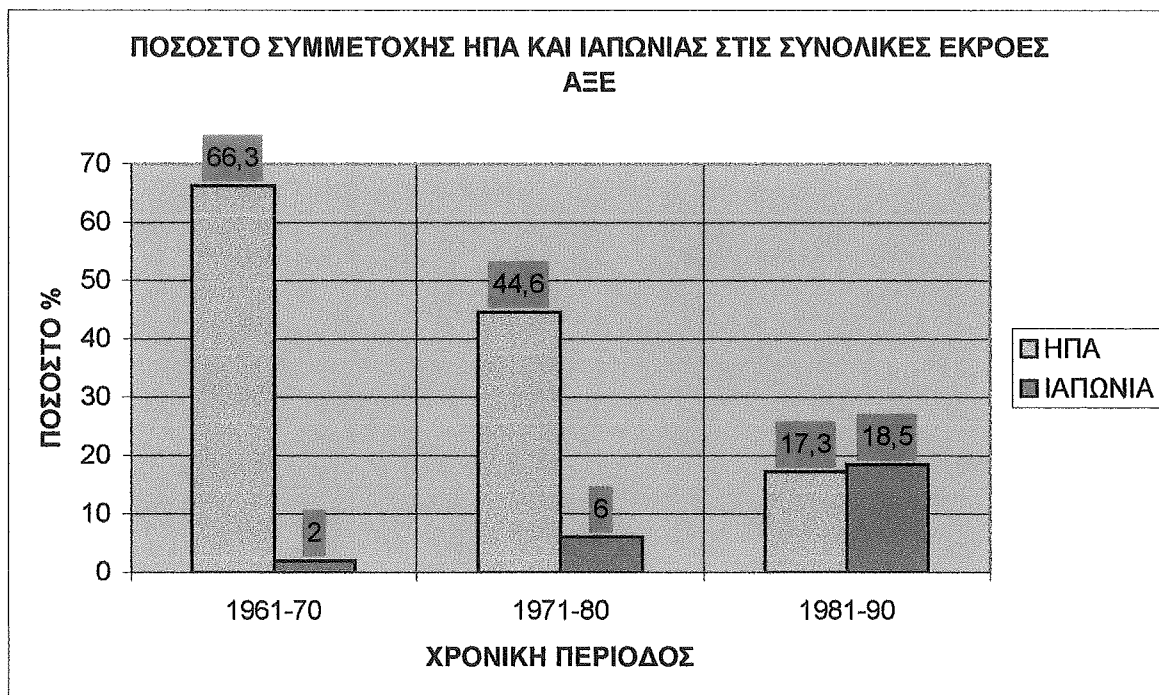
Επίσης, στην έκθεση αναφέρεται ότι οι χώρες που έχουν δεχθεί το ισχυρότερο οικονομικό πλήγμα είναι η Αλβανία, η Βουλγαρία, η ΠΓΔΜ, η Κροατία και η Βοσνία, όχι μόνο γιατί αναμένεται να απολέσουν ένα σημαντικό μέρος των εσόδων τους από τον τουρισμό, το εμπόριο και τις μεταφορές, αλλά και γιατί θα μειωθούν σημαντικά οι ξένες επενδύσεις, με αποτέλεσμα να επηρεαστεί η πορεία και η απόδοση των προγραμμάτων ιδιωτικοποίησης, με άμεσο αντίκτυπο στην μετάβασή τους προς την οικονομία της ελεύθερης αγοράς.

Η κρίση στη Γιουγκοσλαβία βρήκε τις χώρες αυτές σε μια περίοδο κατά την οποία οι οικονομίες τους προσπαθούσαν να ανακάμψουν από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης που έπληξε τις αναδυόμενες αγορές, με αποτέλεσμα να αποτραπούν πολλοί ξένοι επενδυτές λόγω των αναταραχών που επικρατούν στην περιοχή.

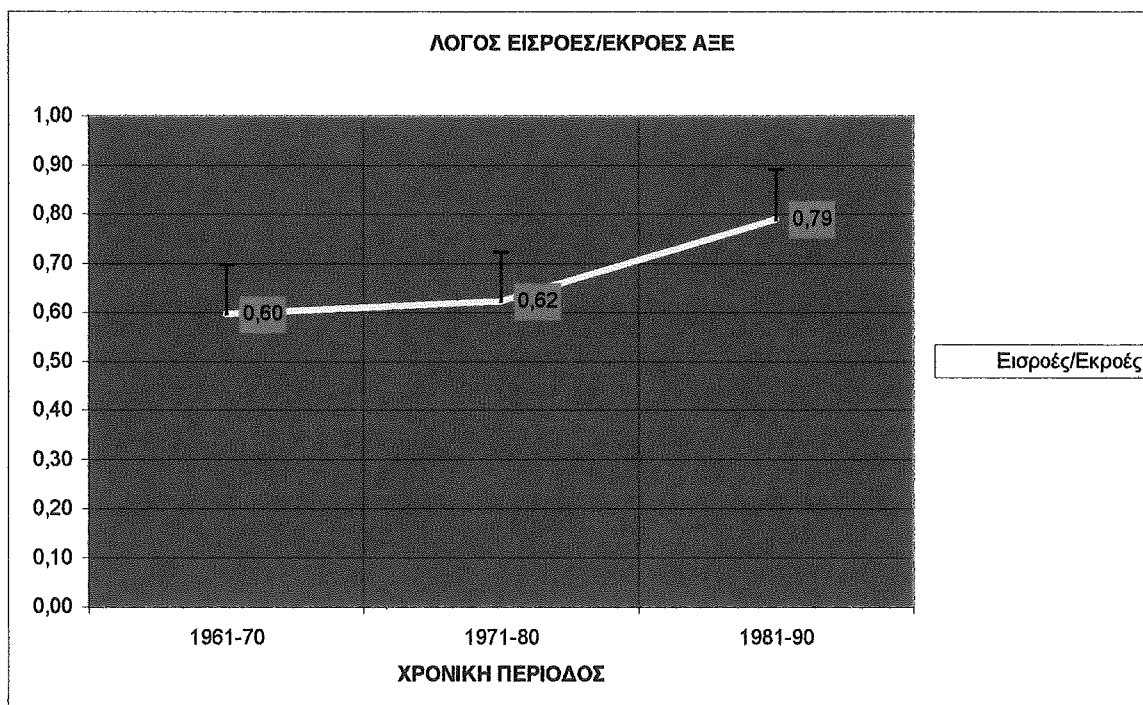
Τα προγράμματα ιδιωτικοποίησης, που αποτελούν τη βασική πηγή ξένου συναλλάγματος ώστε να χρηματοδοτούνται οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στις εν λόγω χώρες, αναμένεται να επιβραδυνθούν σημαντικά.

Από την πλευρά της Ελλάδας, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, οι εξελίξεις στην Γιουγκοσλαβία δεν φαίνεται να επηρέασαν τους Έλληνες επενδυτές, όσον αφορά την διάθεσή τους για επένδυση τουλάχιστον, καθώς η χώρα μας είναι από τις πρωτοπόρες στις εκροές ΑΞΕ στην περιοχή. Γεγονός είναι πάντως ότι η πλειονότητα αυτών των επενδύσεων ελληνικών συμφερόντων είναι οικογενειακού χαρακτήρα, όπερ σημαίνει ότι δεν λαμβάνουν σοβαρά υπ' όψη το υψηλό ρίσκο που εμπεριέχει μια επένδυση αυτή την εποχή στην περιοχή των Βαλκανίων. Για το λόγο αυτό, είναι λίγες οι επενδύσεις από μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, τουλάχιστον όσον αφορά το επενδυόμενο κεφάλαιο, ενώ και οι ξένες πολυεθνικές τηρούν στάση αναμονής.

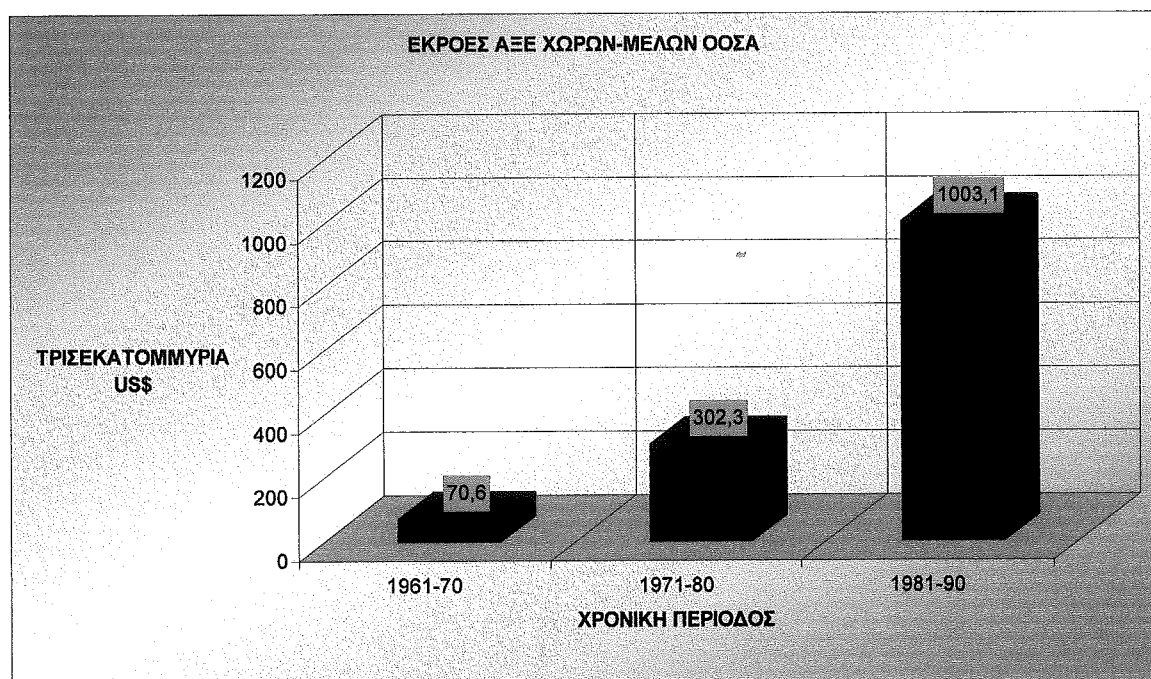
Σχήμα - 1

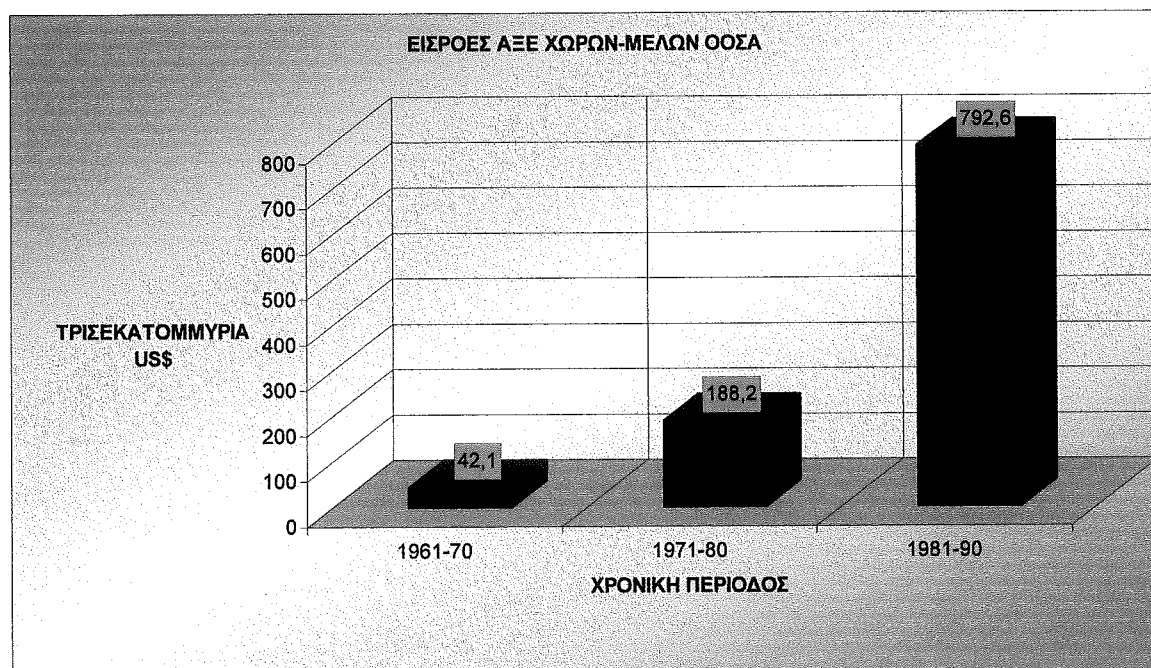
Σχήμα -2

Σχήμα - 3

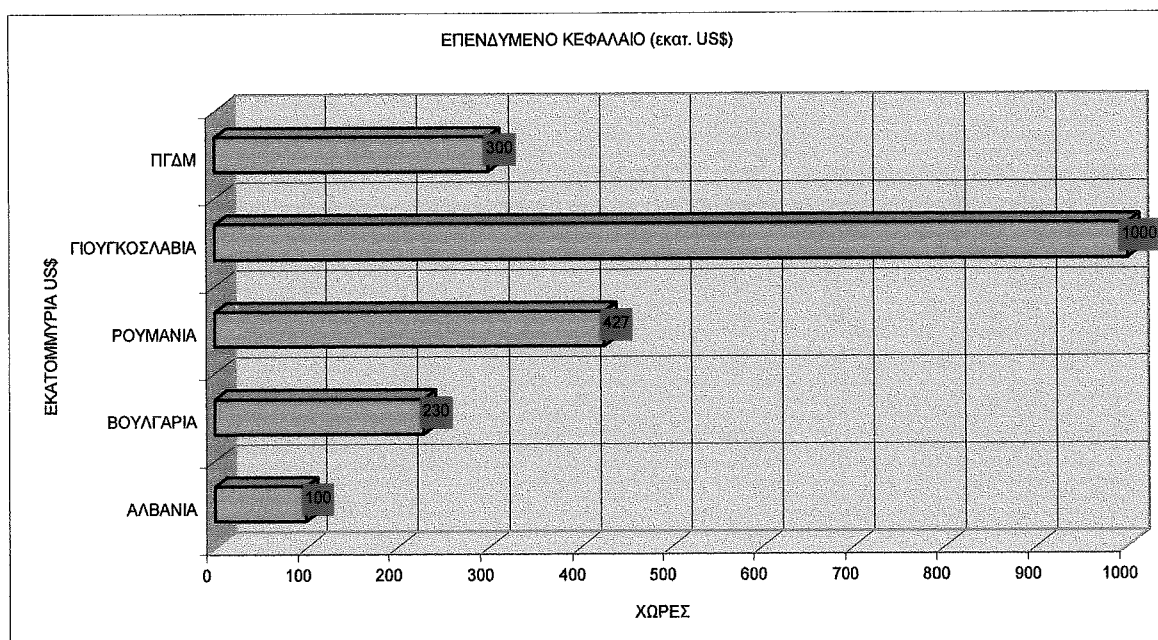
Σχήμα - 4

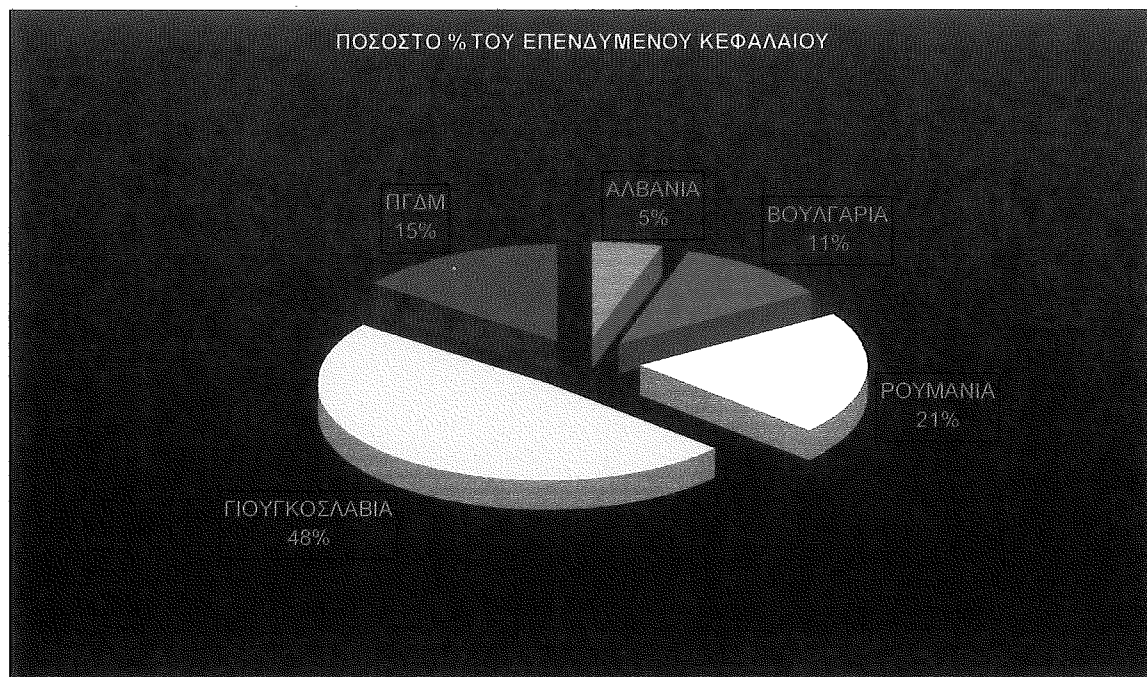
Σχήμα - 5

Σχήμα - 6

Σχήμα -7

Επιχειρηματική αποστολή στο Κόσοβο

ΜΕ ΣΚΟΠΟ τη βελτίωση του χαμηλού ποσοστού συμμετοχής των ελληνικών επιχειρήσεων στα προγράμματα του Οργανισμού Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων, το οποίο δεν ξεπερνά το 2%, ο Σύνδεσμος Βιομηχανικών Βορείου Ελλάδος και το Ελληνοαμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο, ύστερα από πρόσκληση της Ομάδας Δράσης για το Κόσοβο της Ε.Ε. προγραμματίζει επιχειρηματική αποστολή στο Κόσοβο στις 10 Δεκεμβρίου. Η αποστολή ενδιαφέρει κυρίως τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους τομείς των τροφίμων, φαρμάκων, γεωργικών αγροτικών προϊόντων και μηχανημάτων, καθώς επίσης και επιχειρήσεις με καύσιμα και λιπαντικά, δομικά υλικά, ξυλεία, ασφαλικά, πλαστικά, ηλεκτρολογικό υλικό και βεβαια κατασκευαστικές επιχειρήσεις. Όσες επιχειρήσεις ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν στην επιχειρηματική αποστολή μπορούν να δηλώσουν συμμετοχή στα γραφεία του ΣΒΒΕ, τηλ. 539817, φαξ. 541933

Στα Βαλκάνια τα σ/μ μέσω Σοφοκλέους

ΤΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ επέκταση στην αγορά των Βαλκανίων επιλέγουν οι μεγαλύτερες ελληνικές αλυσίδες σουπερ μάρκετ επιδιώκοντας παράλληλα την κεφαλαιακή τους ενίσχυση μέσω του ΧΑΑ, ώστε να ανακάμψουν τη διεύθυνση του δυτικοευρωπαϊκού λιανεμπορίου στη χώρα μας.

Η είσοδος της πολυεθνικής Carrefour που διαθέτει 8.500 καταστήματα σε 23 χώρες μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα, καθώς και η έντονη δραστηριότητα του γερμανικού κολοσσού Lidl, που διαθέτει 4.500 καταστήματα, φαίνεται να διαταράσσει ισορροπίες χρόνων.

Ο φόβος επικράτησης ξένων κολοσσών, η αύξηση του ανταγωνισμού και η στασιμότητα της ετήσιας εγχώριας κατανάλωσης ωθούν τις ελληνικές

εταιρείες σε αναζήτηση διεξόδου στα Βαλκάνια. Πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις, φιλοδοξεί να παίξει η μόνη εισηγμένη εταιρεία του κλάδου Α-Β Βασιλόπουλος.

Την εμφάνισή της στο ταμπλό της Σοφοκλέους, φιλοδοξεί να κάνει τις πρώτες ημέρες του 2000 και η μετοχή της εται-

ρείας Σούπερ Μάρκετ Ατλάντικ. Παράλληλα, τέθηκε σε άμεση εφαρμογή σχεδιασμός για την επέκταση της στις βαλκανικές χώρες με προτεραιότητα την ΠΓΔΜ, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία.

Έως το μέσα Δεκεμβρίου θα καταθέσει το ενημερωτικό της δελτίο στο ΧΑΑ η Σούπερ Μάρκετ Τρόφο, που σκοπεύει να δραστηριοποιηθεί στη Βουλγαρία, ενώ σχέδια εισαγωγής κάνει και η αλυσίδα σ/μ Μασούτης.

Στην κόψη του ξυραφιού η συνεργασία ΟΤΕ - BTC

Στο «παράπεντε» κινδυνεύει με νέα καθυστέρηση η οριστική συμφωνία

ΤΗΣ ΤΕΤΗΣ ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΗ

Ακόμα και στο παράπεντε η συμφωνία ΟΤΕ - ΚΡΝ με τη βουλγαρική κυβέρνηση για την εξαγορά του τηλεπικοινωνιακού οργανισμού BTC βρίσκεται στην κόψη του ξυραφιού.

Για σήμερα έχει προγραμματιστεί η εξ' αναβολής συνεδρίαση της γενικής συνέλευσης των μετόχων της BTC που θα εγκρίνει τη συμφωνία. Σήμερα στο μεταξύ λήγει η ισχύς της εγγυητικής επιστολής που έχει καταθέσει η κοινοπραξία ΚΡΝ - ΟΤΕ.

Ωστόσο, στη Σόφια θα προηγηθεί της γενικής συνέλευσης κυβερνητική σύσκεψη υπό τον πρωθυπουργό, κατά την οποία θα εξεταστούν κάποιες νέες εγγυήσεις που ζητάει η κοινοπραξία ΚΡΝ - ΟΤΕ μόλις χθες και ενώ την Παρασκευή υποτίθεται ότι όλα τα ανοικτά θέματα είχαν κλειστεί.

Υπενθυμίζεται ότι οι διαπραγματεύσεις διαρκούν περί τους έξι μήνες και, σύμφωνα με το αρχικό χρονοδιάγραμμα, η συμφωνία εξαγοράς του 51% της BTC και μιας άδειας κινητής τηλεφωνίας έναντι τιμήματος 510 εκατ. δολ. θα έπρεπε να είχε ολοκληρωθεί το Σεπτέμβριο.

Η βουλγαρική πλευρά πάντως δεν φέρεται διατεθειμένη να δεχθεί τους νέους όρους της κοινοπραξίας. Σύμφωνα με πληροφορίες, οι εγγυήσεις που ζητά η κοινοπραξία αφορούν το π θα γίνει με τις τηλεπικοινωνίες αν η Βουλγαρία γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ. Η ΚΡΝ και ο ΟΤΕ ζητούν αν θιγεί κάτι από τη συμφωνία εξαγοράς να έχει καθοριστεί εδαφική σχετική αποζημίωση.

Στα δεδομένα του θέματος αξίζει να παραθέσουμε τις εξής παραμέτρους:

Σε κρίσιμο σημείο βρίσκεται η συμφωνία του ΟΤΕ με τη βουλγαρική κυβέρνηση για την εξαγορά του BTC.

- Η ολλανδική ΚΡΝ έχει δηλώσει με σαφήνεια ότι δεν την ενδιαφέρει τόσο η σταθερή τηλεφωνία. Το ενδιαφέρον της εστιάζεται στις προοπτικές της κινητής τηλεφωνίας. Από την πλευρά του ο ΟΤΕ ενδιαφέρεται και για το δόλο.

- Παράγοντες του ΟΤΕ σημειώνουν με σημασία ότι η ελληνική παρουσία στις διαπραγματεύσεις δεν είναι αρκετά ισχυρή. Πιθανότατα, λοιπόν, αν βρίσκεται σε εξέλιξη κάποιο παρασκήνιο, συμπληρώνουν οι ίδιοι παράγοντες, η ελληνική πλευρά να μην είναι σε θέση να το αντιληφθεί, τουλάχιστον εγκαίρως.

- Στη Βουλγαρία οι απόψεις είναι μοιρασμένες. Μόλις προχθές με ένα εκτενές δημοσίευμα της εφημερίδας «ΠΛΗΡ» της Σόφιας υποστηριζόταν ότι η συμφωνία μπορεί και να μην ολοκληρωθεί. Σύμφωνα

φωνα πάντα με το δημοσίευμα, σε περίπτωση που στις 10 Δεκεμβρίου στο Ελσίνκι η Βουλγαρία λάβει πρόσκληση για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση και περιληφθεί στα προγράμματα χρηματοδότησης, το χρηματικό ποσό που θα λάβει το βουλγαρικό Δημόσιο από την πώληση της BTC δεν θα είναι τόσο αναγκαίο για τον προϋπολογισμό της χώρας. Το δημοσίευμα καταλήγει ότι για την BTC είναι καλύτερη η προοπτική της μετοχοποίησης μέσω Κρητιστάριου. Αλλιώς, οι Βούλγαροι πολύ συχνά κατά τις διαπραγματεύσεις επικαλούνται την πρόταση της αμερικανικής GTE να αναλάβει τη διοίκηση της BTC και στη συνέχεια να προχωρήσει σταδιακά τη μετοχοποίησή της.

Σήμερα λήγει
η ισχύς της
εγγυητικής επιστολής
που έχει καταθέσει
η κοινοπραξία
ΚΡΝ - ΟΤΕ.

ΟΙ ΟΛΛΑΝΔΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ ΤΟΥ Ή ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΜΠΑΙΖΟΥΝ ΤΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ

ΟΤΕ: ΗΞΕΙΣ - αφήξεις για τη βουλγαρική BTC

• **Ε. Μπακαρτολέφ:** «Δεν υπάρχει τελική ημερομηνία ολοκλήρωσης των συζητήσεων»

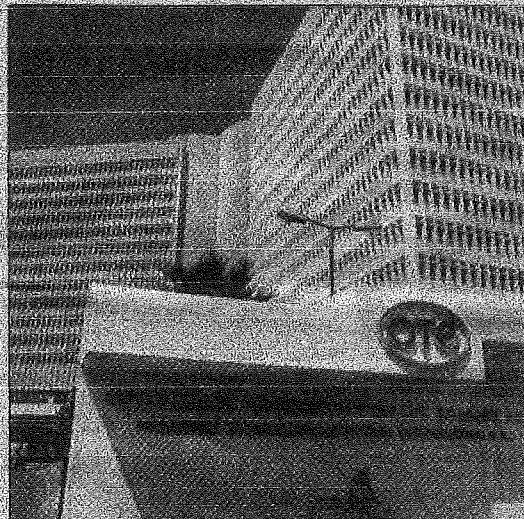
Ορατό είναι το ενδεχόμενο ναυαγίου στις διαπραγματεύσεις του ΟΤΕ και της ολλανδικής KPN με τη βουλγαρική κυβέρνηση για την εξαγορά του 51% του τηλεπικοινωνιακού οργανισμού της Βουλγαρίας BTC από το ελληνο-ολλανδικό consortium.

Η βουλγαρική κυβέρνηση, δια στόματος του αντιπροέδρου Ευγένι Μπακαρτολέφ, ο οποίος είναι αρμόδιος για τις ιδιωτικοποιήσεις, έχει προβεί επανειλημμένως σε δηλώσεις, κάνοντας λόγο για αβεβαιότητα στην απώλη της έκβαση των διαπραγματεύσεων. Μάλιστα τα λόγια που θα

αποκόμισε το βουλγαρικό Δημόσιο από την πώληση του οργανισμού δεν αναφέρονται καν στον προϋπολογισμό του 2000.

Η εξαγορά του BTC από την κοινοπραξία ΟΤΕ-KPN έχει «βυθιστεί πλέον σε «παυσανόπερα», με συνεχείς δηλώσεις των Βουλγάρων, την ίδια στιγμή που ο ΟΤΕ τηρεί «σιγή ιχθύος», αν και πρόσφατα ο διευθύνων σύμβουλος του οργανισμού κ. Γ. Συμεωνίδης φάνηκε αισιόδοξος ότι οι διαδικασίες θα ολοκληρωθούν εντός των προσεχών εβδομάδων.

Ωστόσο, ο Βούλγαρος αντιπρόεδρος δήλωσε πρόσφατα αισιόδοξος όσον

αφορά την έκβαση των διαπραγματεύσεων, αν και η πώληση του BTC είναι ζητήμα εξαιρετικής σημασίας για το βουλγαρικό Δημόσιο, καθώς η καθυστέρηση σημαίνει απώλεια εσόδων ύψους

εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων.

Σε χροιά του δήλωσε, ο κ. Μπακαρτολέφ ανέφερε ότι «δεν υπάρχει τελική ημερομηνία για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων», θέτοντας έτσι επ' αόριστον την οριστικοποίηση της πώλησης.

Τις ημέρες αυτές οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιούνται κυρίως με τους εκπροσώπους της ολλανδικής πλευράς, οι οποίοι έχουν δεθεί σφίρα απειλή με τα οποία ο ΟΤΕ δεν φαίνεται να συμφωνεί απόλυτα, ενώ είναι αυτός ο οποίος θα αναλάβει το μάντινγκεντ του βουλγαρικού οργανισμού, αλλά και τη σταθερή τηλεφωνία.

Κ. ΦΙΚΑΡΗ

Δικαστική εμπλοκή

Σε «μικροκοσμικές» αναμέτρειες απειλείται να μεταβληθεί το σκηνικό της κατάρτισης που επικεντρώνεται τόσο κατά του τρέως διευθύνοντος συμβούλου Γ. Χριστολόφου και του διευθυντή διεθνών επικοινωνιών Π. Βιλιάνη, όσο και κατά του προέδρου της Διοίκησης Σ. Κασκαλή και του αντιπροέδρου της εταιρείας Κ. Τσουκαλίδη. Δικαστικά απειλεί τον οργανισμό θεωρούν ότι οι κατηγορίες αυτές έχουν ως αποτέλεσμα να επηρεάζονται η λειτουργία και η αποτελεσματικότητα του ΟΤΕ στο

εξωτερικό. Υπενθυμίζεται ότι το πρώην στέλεχος του οργανισμού κατηγορείται για υπαγωγή σε βόμβα κακούρηματος εναντίον Κ. Κασκαλή και Τσουκαλίδη για τη κήρυξη υπέρ της βόμβα κακούρηματος, μετά από πενήνη ημέρες που ανέκρινε κατά των κατηγοριών Παναγιώτη Αγγελόπουλου. Η υπόθεση αφορά τις δραστηριότητες του ΟΤΕ, ο οποίος φέρεται υπανθώς να κινείται στην εταρεία εναντίον της δικτατορίας εξαγοράς των οργανισμών τηλεπικοινωνιών της Ρουμανίας και της Αρμενίας.

Μπαράζ εξαγορών από τον «Ξιφία»

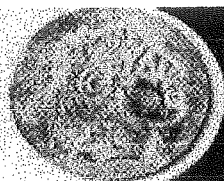
Εντονη κινητικότητα και συνεχείς διαβουλεύσεις επικρατούν στον «Ξιφία», καθώς η διοίκηση της εταιρίας βρίσκεται στο τελικό στάδιο για την εξαγορά μιας σειράς επιχειρήσεων, έχοντας κύριο στόχο την ταχύτερη εξαπλώση της στην εγχώρια, στις αγορές του εξωτερικού και σε κλάδους πολύ πέραν των παραδοσιακών.

• Επιθετικές κινήσεις σε Ελλάδα, Βαλκάνια

Συμφωνία με πληροφορίες, ο Ξιφίας βρίσκεται σε συζητήσεις με πέντε εταιρίες στην εγχώρια αγορά (μετά τα αποτεύον και επιχειρήσεις προοιμωμ) προκειμένου να καταλήξουν σε συμφωνία εξαγοράς πλείονων τοις πακέτων.

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα πάντα με πληροφορίες η βορειοελλαδική εταιρία μετά την ανεργασία που είχε με τον ρουμάνικο στρατό για την προμήθεια κοινοβίων, αναμένεται να προχωρήσει και στην εξαγορά επιχείρησης στην Ρουμανία η οποία διαθέτει μεγάλο εμπορικό δίκτυο, προκειμένου να ενισχύσει περαιτέρω την παρουσία της όχι μόνο στην τοπική αγορά αλλά και στην περιοχή των Βαλκανίων.

Επίσης ανακοινώθηκε για την έκβαση των επεκτατικών κινήσεων που προετοιμάζει με προσεκτικές χειρισμούς η διοίκηση της εταιρίας, αναμένοντας μέσα στο επόμενο έτος.

Σ.Ε.Β.Ε.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΞΑΓΩΓΕΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

17 Μαΐου 2000

**Επελέγησαν οι 120 ελληνικές και βαλκανικές επιχειρήσεις για το
Balkan Partnership 2000**

Έχουν επιλεγεί από τους διοργανωτές (ΔΠΠΕΚ-ΣΕΒΕ-ΔΕΘ), οι ελληνικές και βαλκανικές επιχειρήσεις που θα λάβουν μέρος στην εκδήλωση Balkan Partnership 2000, η οποία θα διοργανωθεί φέτος 9 και 10 Νοεμβρίου, στη Θεσσαλονίκη.

Πρόκειται για 120 εταιρίες, οι οποίες θα έχουν την ευκαιρία να συμμετάσχουν στην πρώτη εκδήλωση για την επιχειρηματική συνεργασία, ανάμεσα στην Ελλάδα, τις βαλκανικές χώρες και τις χώρες της ΕΕ. Εκεί θα έχουν τη δυνατότητα να αναζητήσουν επωφελείς συνεργασίες μέσα από προγραμματισμένες συναντήσεις με προκαθορισμένα ραντεβού.

Ο ΣΕΒΕ επέλεξε τις 50 ελληνικές επιχειρήσεις. Οι υπόλοιπες προέρχονται: 19 από την ΠΓΔΜ, 29 από τη Βουλγαρία, 10 από την Αλβανία και 11 από τη Ρουμανία.

Οι 42 προέρχονται από τον κλάδο των δομικών υλικών, οι 27 από τις κατασκευές, 20 από τον κλάδο των τροφίμων, 10 από τον κλάδο των ποτών, 10 από τον κλάδο του νοσοκομειακού υλικού και 11 από τον κλάδο των φαρμακευτικών ειδών.

Οι 16 από τις επιλεγείσες επιχειρήσεις πραγματοποιούν τζίρους άνω των 30 εκατομμυρίων EURO. Οι 20 από 10-30, οι 25 από 5-10, οι 33 από 1-5 και οι 26 λιγότερο από 1 εκ EURO.

Σε ότι αφορά το προσωπικό, οι 33 απασχολούν περισσότερα από 200 άτομα, οι 25 από 100-200, οι 24 50-100 και οι 38 λιγότερα από 50 άτομα.

English Version

NEA

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΠΕΚ – Πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας για στήριξη λειτουργουσών επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ, ΡΟΥΜΑΝΙΑ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ & ΟΥΚΡΑΝΙΑ (24/4/2000)

ΔΙΠΕΚ – Πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας για στήριξη λειτουργουσών επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ, ΡΟΥΜΑΝΙΑ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ & ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Το Διαβαλκανικό & Παρευξείνιο Επιχειρηματικό Κέντρο (ΔΙΠΕΚ) καλεί τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να υποβάλουν αίτηση για ένταξη στο πρόγραμμα DAC-Στήριξη λειτουργουσών επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ, ΡΟΥΜΑΝΙΑ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ & ΟΥΚΡΑΝΙΑ. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε επιχειρήσεις των ακόλουθων τομέων:

- * Μεταποίηση
- * Εμπόριο
- * Μεταφορές
- * Κατασκευές – Δομικά Υλικά
- * Χρηματοπιστωτικός
- * Εξόρυξη ορυκτών
- * Πληροφορική

Το ΔΙΠΕΚ, μέσω του προγράμματος, παρέχει τεχνική βοήθεια σε ελληνικές επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται ήδη σε μία από τις παραπάνω χώρες, με στόχο την εδραίωση τους και την περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους.

Η τεχνική βοήθεια θα υλοποιηθεί με την εκπόνηση μελετών από το ΔΙΠΕΚ σε μία από τις ακόλουθες επιλέξιμες δράσεις:

- α. Κατάρτιση επιχειρηματικού σχεδίου ή σχεδίου marketing
- β. Έρευνα αγοράς
- γ. Αποτίμηση αξίας επιχείρησης προς εξαγορά
- δ. Ανάπτυξη συστήματος Διασφάλισης Ποιότητας
- ε. Προσαρμογή ντόπιων λογιστικών μεθόδων με τις λογιστικές μεθόδους της μητρικής εταιρείας
- στ. Κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού

Απαραίτητες προϋποθέσεις ένταξης:

- * Υποβολή της αίτησης από επιχείρηση εγκατεστημένη στην Ελλάδα
- * Υπάρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας της υποβάλλουσας επιχείρησης σε μία

ΔΙΠΕΚ

Πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου των Τιράνων και του ΔΙΠΕΚ υπογράφηκε ύστερα από επίσκεψη στη Θεσσαλονίκη κλιμακίου επιχειρηματιών, με επικεφαλής των πρόεδρο του αλβανικού Επιμελητηρίου κ Α. Sehi.

Με επιτυχία πραγματοποιήθηκε η έκθεση ελληνικών επιχειρήσεων που διοργάνωσε η HELEXPO/ΔΕΘ στο Βελιγράδι. Στην έκθεση συμμετείχε το ΔΙΠΕΚ, στη διάρκεια της οποίας υπέγραψε **πρωτόκολλο συνεργασίας με το World Trade Center της Γιουγκοσλαβίας**. Σύντομα επίσης αναμένεται να υπογραφούν πρωτόκολλα και με τα τρία κεντρικά Επιμελητήρια της Γιουγκοσλαβίας, Ομοσπονδιακό, Σερβίας και Βελιγραδίου, σε συνέχεια διερευνητικών συναντήσεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν το παραπάνω διάστημα.

Κατά τη διάρκεια του Bulgarian Investment Forum στη Σόφια υπεγράφη **συμφωνία μεταξύ του ΔΙΠΕΚ και του Γραφείου Ξένων Επενδύσεων της Βουλγαρίας**. Η συμφωνία προβλέπει την εκπροσώπηση του Γραφείου στην Ελλάδα από το ΔΙΠΕΚ, από όπου θα παρέχεται και η σχετική πληροφόρηση. Ανά τρίμηνο επίσης, μέλος του γραφείου θα επισκέπτεται την Ελλάδα και θα ενημερώνει τους Έλληνες επενδυτές για τις ιδιωτικοποιήσεις στη γειτονά χώρα.

Συνάντηση με τον Υφυπουργό Εμπορίου και Τουρισμού της Βουλγαρίας, κ. Χ. Μιχαήλοβσκι πραγματοποιήσαν εκπρόσωποι των Επιμελητηρίων Β. Ελλάδος και Έλληνες επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στη χώρα. Κατά τη συνάντηση, η οποία διοργανώθηκε με πρωτοβουλία του ΔΙΠΕΚ, συζητήθηκαν θέματα όπως:

- Προβλήματα ανταγωνιστικότητας που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά προϊόντα σε σχέση με τα τουρκικά, ύστερα από την απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών Βουλγαρίας και Τουρκίας. Η σύμβαση που υπεγράφη μεταξύ των δύο χωρών προβλέπει τη σταδιακή κατάργηση των δασμών για τα βιομηχανικά προϊόντα και την εφαρμογή προαστώσεων για τα αγροτικά προϊόντα. Η Σύμβαση θα αρχίσει να εφαρμόζεται από την 1^η Ιανουαρίου του 1999, ενώ μέχρι το 2002 προβλέπεται να έχει ολοκληρωθεί η πλήρης απελευθέρωση του διμερούς εμπορίου για τα βιομηχανικά προϊόντα.
- Προβλήματα που αφορούν στο δασμολογικό καθεστώς της χώρας.
- Τα κίνητρα προς τους ξένους επενδυτές.
- Προβλήματα στην απόπληρωμή χρεών βουλγαρικών κρατικών επιχειρήσεων προς ελληνικές εταιρείες.
- Οι μεγάλες καθυστερήσεις στον Τελωνειακό σταθμό του Προμαχώνα εκ μέρους της βουλγαρικής πλευράς.

Συναντήσεις με φορείς της Θεσσαλονίκης πραγματοποίησε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο πρόεδρος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της Ρουμανίας κ. Georgi Călugăru και αντιπροσωπεία Επιμελητηρίων της Ρουμανίας. Το ΔΙΠΕΚ διοργάνωσε συνάντηση της ρουμανικής αντιπροσωπείας με εκπροσώπους των Επιμελητηρίων της Β. Ελλάδας και επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται ή σκοπεύουν να δραστηριοποιηθούν στην ρουμανική αγορά. Κατά τη συνάντηση εξετάστηκαν οι προοπτικές της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στη Ρουμανία, το επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας και ο ρόλος του ΕΒΕ Ρουμανίας στη στήριξη των ξένων επενδύσεων.

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης υπογράφηκε **Συμφωνητικό Συνεργασίας μεταξύ του ΔΙΠΕΚ και του ΕΒΕ Ρουμανίας**, που προβλέπει την ανταλλαγή επιχειρηματικής πληροφόρησης, τη διοργάνωση επιχειρηματικών αποστολών, την αμοιβαία εκπροσώπηση στις δύο χώρες, τη συνεργασία στα πλαίσια ευρωπαϊκών προγραμμάτων κ.ά.

ΔΙΠΕΚ - ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

"Τα προβλήματα των Ελλήνων επιχειρηματιών στη Ρουμανία και οι προοπτικές της χώρας" είναι το θέμα της εκδήλωσης που διοργανώνει το ΔΙΠΕΚ στο Βουκουρέστι, σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Ελλήνων Επιχειρηματιών Ρουμανίας. Η εκδήλωση διοργανώνεται στα πλαίσια της επίσκεψής στις 28-29 Μαρτίου στη Ρουμανία του Υφυπουργού Εθνικής Οικονομίας κ. Αλ. Μπαλά, ο οποίος θα συνοδεύεται από Έλληνες επιχειρηματίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

- **“The globalization of business”**. John H. Dunning (1993)
- **“Multinationals from small countries”**. Tamir Agmon & Charles P. Kindleberger. MIT Press 1977.
- **“Foreign Direct Investment and the Development Process. The case of Greece”**. George A. Petrochilos. Avebury 1989.
- **“Distributional Consequences of FDI”**. Robert H. Frank & Richard T. Freeman. Academic Press 1978.
- **“World Investment Report 1999. FDI and the Challenge of Development”** United Nations.
- **“Multinational Investment and Economic Structure. Globalization and Competitiveness”**. Rajneesh Narula. Routledge 1996.
- **“Investing in Eastern Europe. Capitalizing on emerging markets”**. Stanley J. Paliwoda. E.I.U. The Economist Intelligence Unit (1994).
- **“Globalization in question”**. Paul Hirst and Graham Thompson. Polity Press (1996).
- **“Trading Blocks, Trade Liberalization and Foreign Direct Investment”**. Roger Strange.
- **“Foreign Direct Investment and Technological Change I”**. Cantwell John.
- **“The Cyprus Journal of Economics”**. Volume 9, No1, June 1996. The Cyprus Economic Society.
- **“Journal of Small Business and Enterprise Development”**. Winter 1999, Volume 5, Number 4.
- **“In Search of the Way Out”** Balkan Review, 13/98.
- **“Contemporary Greece and Europe”**. Achilleas Mitsos and Elias Mossialos. The London School of Economics and Political Science.
- **“Modern Greek Studies Yearbook”**. A Publication of Mediterranean, Slavic and Orthodox Studies. Theofanis G Stavrou. University of Minnesota. Volume 12/13, 1996/1997.

- **“Economic co-operation in the Balkans: a regional approach to European integration”**. Petrakos G. and Totev S. Ashgate 2000.
- **“The pros and cons of SMEs going international: Greek companies in Bulgaria”**. Paper presented to the International Conference on European Integration and Economies in Transition, Chios December 16-18 1999. Lois Labrianidis & Stella Karagianni.
- **“The Role of Greece in Emerging Balkan Markets”**. New Balkans Business Monitor. Vol. 1, No3, September-October 1997.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- **“Ζητήματα της Διεθνούς οικονομίας”**. Μηλιός Γιάννης. ΘΕΣΕΙΣ.
- **“Εγχειρίδιο Ξένων Επενδύσεων στις Βαλκανικές Χώρες. Οι περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας”**. Κωνσταντίνος Ι. Χαζάκης. Εκδόσεις ΖΗΤΗ 2000.
- **“Μακεδονία – Θράκη – Βαλκάνια. Οι Περιφέρειες του μέλλοντος”**. Ετήσια έκδοση με την συνεργασία του επιτελείου της εφημερίδας ΚΕΡΔΟΣ. Μάιος 2000.
- **“Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος. Η Διεύρυνση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης”**. Ε. Ανδρικοπούλου – Γρ. Κανκαλάς (επιμέλεια). Εκδόσεις ΘΕΜΕΛΙΟ.
- **“Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας – Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Προοπτικές Συνεργασίας”**. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (1996).
- **“Οι Διακρατικές Συμφωνίες Διεθνών Επενδύσεων”**. Πέτρος Ν. Στάγκος. Δημοσιεύματα Διεθνούς Δικαίου (1997).
- **“Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική”**. Χρήστος Πιτέλης & Νίκος Αντωνάκης (επιμέλεια). ΤΥΠΟΘΗΤΩ.
- **“Η ανάπτυξη των Βαλκανίων”**. Πετράκος Γ. (επιμέλεια).
- **“Βαλκάνια. Εξαμηνιαία Έκθεση”**. Νο13, Ιούνιος 1999. Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών.
- **“Οι ελληνικές επιχειρήσεις στα Βαλκάνια”**. Λόης Λαμπριανίδης. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης. Απρίλιος 1997. Εκδόσεις ΘΕΜΕΛΙΟ.

- **“Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και ο Αναπτυσσόμενος Κόσμος”**. Δημήτρης Κυρκίλης. Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 3, Τεύχος 4, Άνοιξη 1998. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- **“Η Ίδρυση Διασυνοριακής Ελεύθερης Βιομηχανικής Ζώνης Οικονομικών Συναλλαγών στη Θράκη (ΔΕΒΖΟΣ)”**. Λόης Λαμπριανίδης. Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 3, Τεύχος 4, Άνοιξη 1998. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- **“Οι υπεργολαβικές σχέσεις στην ελληνική βιομηχανία και τα Βαλκάνια”**. Λόης Λαμπριανίδης. Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 2, Τεύχος 3, Χειμώνας 1996-1997. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- **“Η σύγχρονη Ρουμανική οικονομία. Ευάγγελος Καραφωτάκης”**. Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 2, Τεύχος 4, Άνοιξη 1997. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- **“Τάσεις Παγκοσμιοποίησης των οικονομιών της Ν.Α. Ευρώπης μέσω δημιουργίας σχημάτων Περιφερειακής Ανάπτυξης και Συνεργασίας”**. Ευάγγελος Καραφωτάκης – Ιωάννης Μυλωνάκης. Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 3, Τεύχος 2, Φθινόπωρο 1997. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- **“Ελληνική βιομηχανία και διεθνοποίηση της παραγωγής”**. Ηλίας Κατσίκας. Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 4, Τεύχος 4, Άνοιξη 1999. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- **“Η θέση των Βαλκανίων στον ευρω-μεσογειακό χώρο”**. Θεανώ Τσιοβαρίδου. Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τόμος 5, Τεύχος 1, Καλοκαίρι 1999. Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- **“Οι ελληνικές επιχειρήσεις στα Βαλκάνια”**. Balkan Review. Ιανουάριος 1994.
- **“Η παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων στις Χ.Κ.Α.Ε. Ιδιομορφίες και συνέπειες”**. Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών. Τόμος ΣΤ΄, Τεύχος 24, Αύγουστος 1998.
- **Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.**

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

- www.sbbe.gr
- www.dos.gr

ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

- www.fgi.org.gr
- www.dipek.gr
- www.prattein.gr
- www.inegsee.gr
- www.idec.gr
- www.seve.gr
- www.compconsulting.com

